

The Project Gutenberg eBook of Emmalan Elli, by Kasimir Leino

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Emmalan Elli

Author: Kasimir Leino

Release date: December 13, 2014 [EBook #47653]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK EMMALAN ELLI ***

Produced by Jari Koivisto and Tapio Riikonen

EMMALAN ELLI

Kirj.

Kasimir Leino

Porvoossa, Werner Söderström, 1880.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa.

I.

Emmalaksi sitä kutsuttiin tuota punaiseksi maalattua mökin pahaista mäkirinteessä maantien varrella. Sillä nimellä se oli käynyt aina siitä päivästä asti, jolloin Ellin äiti tyttöineen siihen muutti ja seinämät punamullalla punasi ja akkunalaudat valkasutti.

Oli sitä moni alussa oudostellut ja kyytipojaltakin kysässyt, kuka sen tuon Tuuteron Antin mökin nyt oli ostanut ja tuolla lailla komistanut. Vaan kun kyytipoikakaan ei muuta tiennyt, kuin että olipahan

muudan lapsen-saanut vaimonpuoli tuolta "alhaalta päin" ja että Emmaksi nuo on tuota hokeneet, niin eivätpä ne kulkijatkaan siitä kovin paljo viisastuneet.

Koettivathan ne kirkonkylälläkin kestikievarin isännältä ja kauppamieheltäkin tiedustella, mikä ja mistä se Tuuteron mökin ostaja oli, vaan lihjaan meni sielläkin yritys. Ei sitä sen paremmin tiedetty, kuin että Emma sen nimi oli ja alhaalta kai se kotoisin oli, koskahan se sieltä päin tänne tuli.

No, vaan ei suinkaan se kirjoittakaan?... Tottapa sillä lie muuttokirja ollut, jossa nimi kyllä lyhentelemättä seisoo ja kotipaikka...

Oli kaiketi sillä se, eipähän ilman, ja minkäpähän muunkaan vuoksi suoraan pastorin luo ajoi, sillä hevosella se tullut oli ... oikein kyydillä! Ja pastorihan se oikeastaan taisi ollakin, joka sille Tuuteron Antin mökin toimitti ... sen luona ne kaupat kumminkin oli tehty ja ehdot sovittu. Tottapa sen pastori mahtaisi nimenkin tietää, vaan mikäpä sitä varta vasten utelemaankaan...

Tähän ne saivat tyytyä matkustajatkin niin hyvin kuin kyläläisetkin, sillä ei sitä pastoriltakaan tiedustelluksi tullut, Emmaksi sitä joka paikassa näillä seuduin kutsuttiin tuota alhaalta päin tullutta ja siitpä se sitten mökin nimeksi Emmala johtui.

Kummallinen se muuton oli tuo "Emmalan emäntä." Ei se juuri työtä tekevän näyttänyt — olihan muka pastorin lapsille ja vallesmannin rouvalle vähän ompelevinaan — siinä kaikki! Vaan kylää se kylää laukkasi, enimmiten pappilassa, vaan joskus kauppiassakin ja muualla, kun kahven ostoon tuli. Ja tyttö sillä aina piti muassa olla ja sitä se vasta hyväili ja hemmotteli, ett'ei tiennyt minkälaisiin vaatteihinkaan Ellinsä ehittäisi. Läninkikin se piti olla helmoista ja takaa päin niin helsingisti nypätty ja laskutettu, ett'ei vallesmanninkaan vanhimmalla röökinällä hetikään sillä lailla, ja lyhyt se sitten oli, että iletti, kun polviin asti paljas olis näkynyt, ell'ei sukanvarsilla toki olis peitellä koittanut.

Millä se oikeastaan eli tuo Emma, sitä ei niin varmaan tiedetty. Mutta tienannut se ei edes suolokseenkaan, saatikka sitten vihtoriiniröijyiksi ja puhvihameiksi. Oli sillä kellokin olevinaan ja kultaisiksihan tuo periä väitti, vaan sekö tuon sanojakaan uskoi, koskahan "kissankäpäälää" ei näkynyt!...

Kievarin isäntä se usein uutisia kuuli, ja semmoisiakin, joita muut eivät, postimies kun aina siitä kautta kulki ja se se kyllä maailman asiat tiesi. Hänpä se nytkin kertoi, että pastorille joka kuukauden päästä postissa rahakirje tuli tuolta alhaalta päin — "ja Oulun temppele tuossa päälläkin näkyi seisovan", sanoi postimies, ja kun kerran sen verran vihiä sai, niin kyllähän ne sitte loput selvesi, jolla lie silmät päässä olleet; sillä ei suinkaan niitä pastori mistä kantanut, eipähän se ennenkään ... ja näkihän sen siitäkin, kuka se saakut sai, että Emmalan emännällä niihin aikoihin aina pastorille asiaa oli ja kohta sen perästä kirkonkylälle ostoksilleen tuli. Niin että saipa mistä tahansa, vaan omistaan se ei elänyt!...

Leutoa sillä elämä oli ja työllä kanssa, mutta sitä ne kyläläiset katsastaa aikoivat, että kauankohan tuotakin hyvää kestää mahtaa, sillä eihän se aurinkokokaan aina samalta syrjältä paista ... ei ainakaan ennen paistanut, mitä tuo nyt ruvennee tekemään.

Eikä se kovin kauan paistanutkaan, ei niinkään kauan, kuin kylällä luultiin.

Omin varoinsa oli Emman tyttö jo kävelemään oppinut, ensin pirtin poikki äitinsä luokse haikaroiden, vaan sitten kesäsydännä jo Emman jälessä kirkollakin teputteli. Sievä lapsi se oli, se täytyi kauppijaankin rouvan myöntää, ja niin sillä oli ylpeä käynnin tyyli, että isommallekin olis välttänyt. Suuret ja kirkkaat olivat silmätkin ja tukka tummissa suortuvissa.

Mutta mikä lie sitten tullut, koskahan Emmalassa elämä peräti muuttui ja kauppamiehestäkin kahven haku väsäysi. Mattilan emäntä oli omin silmin nähnyt, kun Emma Pyörteessä ruukilaisille oli kirkkovaatteensa kaupannut ja silkkihuiviaankin tarjotellut, vaikk'ei ostajaa löytänyt.

Suorempi oli pikku Ellilläkin hameen helma, kun äitinsä jälessä taas kirkolle ilmausi. Eipä nyt rimpsutkaan haittaavan näyttäneet. Sillä kertaa oli kellonperät vielä Emmalla kaulan ympärillä ollut, vaan Kautisten Liisa, joka varta vasten oli samalle penkille saarnastuolin juureen tukkeunut, intti kiven kovaan, että hakasessa oli toinen pää kiinni ollut eikä kelloa näkynytkään. Muistipahan se ennen aina kelloaan kirkossa katsoa ja muiden nähden, vaan eipähän nyt...

Ei sieltä sen viikon aikana vielä erikoisia kuulunut Emmalastakaan muuta, kuin että pastorissa se oli Emma käynyt ja kelkalla perässään kangaspuita vetänyt. Pappilasta se oli loiminlangatkin saanut ja kauppijaalta velkakaupalla kuteita hakenut.

"Täytyypähän sen mampsellinkin muiden ammattiin", ilvehti kievarin isäntä, "Johan minä sanoin, että eipä se ennen päivä kauan samalta syrjältä paistanut ... ja toteenpahan kävi, toteen kävi!..."

Hyvillään näytti kievarin isäntä olevan, kun oikein oli arvannut. Ja hyvältä se välistä tuntuu, jos vähäisessäkin voitolle pääsee, jos varsinkin on kylällä puhunut ja ennustellut. — —

— "No oli se, uskokaapa jos tahanne!"

"Mikä oli? missä se oli, Liisa!"

"Vaskesta se oli, vaikka mitä puhutte. Kyllä kaiketi sen minä paremmin näin, joka vieressä istuin!"

"No, saattoipa olla, enhän minä niin vastustakaan ... mutta mihinkään tuo ne myöpi sitten?"

"Sitä en tiedä, vaan vaskesta sillä Emmalla nykyään näkyy 'kultasormus' olevan, sen minä selvään erotin, kun se virsikirjan lehtiä käänteli. Ja tottahan sen jokainen huomasi, että kellonperätkin olivat kadonneet ... unohtuneet muka! ... menköön — pellolle valeensa kanssa koko mokoma!..."

Ja Kautisten Liisa oli oikein kiihotuksissaan. "Ilkeävätkin vielä vastaan janata, vaikka toinen vieressä istuu... Lie nuo silmät vielä muillakin päässä ... ja semmoiset, kuin Mattilankin emännällä..." Tämän kuiskasi Liisa Tuuteron Kaisalle, jolla oli vähän vanhaa känää Mattilan emäntää vastaan siitä lähtein, kun siinä talossa oli piikana ollut.

Tosi kaiketi se sitten oli, mitäpäbän Liisakaan tuosta olis valehdellut?

Eikä Emmaakaan hyvin usein kylän juoksussa enää tavattu. Ja kun joskus kävi, niin kangasta sillä joka kerta kaupaksi oli ja hyvää olikin, nelivartinen olletikin. Oli se Mattilaankin kerran tullut ja tyttökkin oli jälessä ollut. Mutta kovin näytti jo vaimo-parka nattauneelta ja lamauneelta, eikä sitä korvakuulona uskoisikaan, kuinka ihminen talvikaudessa muuttua saattaa, vaan kun omin silmin näkee, niin mihinkäpä siitä päässeekään. Posketkinhan tuolla olivat niin luiseviksi käyneet ja silmänkin alukset mustuneet.

Samaa sanoi Kautistenkin Liisa. Ja olipa se vähän siltäkin tuntunut, että paloviinalle se oli heillä käydessään haiskahtanut, vaikka "hoktnannia" ottaneensa oli sanonut, kun muka sydän-alaa niin oli ellostellut ja ry'ittämäänkin ruvennut. Eihän tuo matka erin pitkä Kapakka-Sussun luo ollut ja pianhan siellä kävi. Ry'ittänyt muka! Kaikkiapas! Eipähän rykässyt kertaakaan heillä ollessaan, niin vielä kai ... uskokoon sen valeita, joka tahtoo, vaan Liisa ei vielä niin kouho ollut ... elköön luulkokaan!...

— — — Muutamana iltapuhteenä syystalvella, kun Tuuteron Antti Emmalan luona oli sattunut käyräpuiden haussa olemaan, oli pastori rouvineen mökin eteen ajanut ja jalkasessa veräjältä pirttiä kohti käynyt. Mökissä oli silloin jo pimeä ollut, vaan lapsen kitinä sieltä kumminkin oli kuulunut.

Tovin oli pastori koputtaa saanut ennen kuin sisästä oli karjastu: "mikä siellä yösydännä semmoista ryskettä...?"

Siihen oli pastori vastannut, että hän se oli rouvineen Emmaa tullut katsomaan ja työtä antamaan; vaan rouva ei ollut mitään virkkanut. Hetkessä oli Emma oven auki riipassut ja siitä suun täydeltä haukkua alkanut ... pastoria ja pasturskaa, että ne muka ovat hänen rahansa pitäneet ja lakkariinsa tukkineet.

Rouva oli säikäyksestä ollut selälleen romahtaa, vaan pastori ei ollut muuta virkkanut, kuin että "humalassahan se heittiö on!" ja mennessään huoahtaen lisännyt: "Vaimo-raukka on ruvennut juomaan; häntä pitää koettaa pelastaa." Veräjälle kun oli päässyt, oli vähällä potellilla selkäluuhunsa ollut saada, vaan sivu se kumminkin oli mennyt ja lumeen tupsahtanut. Vielä jälkeenkkin oli Emma ovelta säkönyt ja vasta sitten, kun hevonen jo oli näkyvistä kadonnut, oli hän suunsa tukennut ja ovensa kiinni räikäyttänyt.

Sen perästä ei Emmaa pastorin luona nähty eikäpä paljo muuallakaan. Jo se nyt kylälläkin tiedettiin, mikä se elämän muutoksen oli Emmalassa aikaan saanut; kievarin isäntä sen oli postilta kuullut ja häneltähän se pian muillekin kuului, ett'ei rahakirjeitä "alhaalta päin" enää tullutkaan ... ei silloin eikä koskaan jällestäkään. Niitä rahoja se Emmakin siis oli tarkottanut ja pastorin syyksi humalapäissään sen pannut. Kumma vaan, että se pastorikin kehtasi tuota Emman rykälettä passata... Olisi hänen heittänyt omille hoteilleen ... oma syynsähan tuo oli, mitä hän uskoo herrasmiehiä ja muita puotilaisia ... on se ennenkin nähty, mikä siitä on tullut!

— Kevättalvella kun rahtia vetää alettiin, oli Emma kauppijaan luona käynyt ja mökkinsä päälle rahaa ottanut. Kaupungista oli sitten rahtimiesten muassa viinalekkerin tuottanut ruokaryypyikseen muka, mutta lie tuota mennyt särpimenäkin. Eivät ne matkamiehetkään Emmalan sivu ajaa malttaneet, kun se kerran tiedoksi tuli, että nassakoittain sinne viinaa tuotettiin.

Eihän tuo siltä mikä salakauppa ollut, jos lämpimikseen ryyppyn otti rahansa edestä ... ja jos kaksikin.

Talvikauden ne tuonne joen latvoille olivat tukkia vedättäneet ja kun vedet aukesi ja jää lähti, niin eripä nousi elämä Pehkolankin kylässä. Alkoi niitä sitten miehiä solua likeltä ja kaukaa, huonoa ja hyvää. Nahkalaukut niillä tavallisesti selässä oli ja pieksuissa varret niin pitkät, että housujen asian ajoivat.

Joen latvoilta ne yksitellen ja irrallaan myötävirtaa tukkeja alaspäin uittelivat, vaan suvannoille kun tultiin ja aukeammille vesille, niin silloin se vitsojen väännäntä alkoi ja lauttojen laitanta. Olihan se nyt höyryaluskin saatu, joka tukkilauttoja järven yli vuovasi, ett'ei miesten ja hevosten tarvinnut ankkurin kanssa rissata ja köyden avulla eteenpäin kelata. Vaan työtäpä sitä siinäkin oli, että järvivesille haalautua tukkinsa kanssa ja ennen kuin niin pitkälle tultiin, oli monta kovaa koettu ja monet markat näille seuduin jääneet.

Ja hyväpä se näin rahattomana aikana olikin, että toki tukkityötä piisasi. Eiväthän ne kyllä niin rapeasti tämmöisinä aikoina maksaneet, kun tiesivät, että saapi niitä miehiä vähemmälläkin; mutta tyytyä siihen nyt sai, sillä eihän sitä keskellä vuotta rengiksikään... Kesämiehiähän ne jotkut ottivat, vaan hyvinpä nuo nekin vähän maksoivat eikä sitä mielellään juuri olis ruokapalkoillekaan ruvennut.

Reipasta joukkoa se muuten on tuo tukinlasku-väki. Ei niitä suru painavan näyttänyt, kun ne keksi kädessä tukin päällä keikailivat ja laulaen myötävirtaa viilettivät. Sai siinä pölkky parastaan panna ja ympäri pyöriä, mutta elähän, että niillä jalat olis livistäneet tai ruumis tasapainostaan horjahtanut. Nuorempia se kyllä välistä äkki tapasi, että virrassakin saivat huppuroida ja porskuttaa, vaan opiksi se heille oli ja varotukseksi.

Eivätkä ne köyhyyttään kesäissä aikana valittele nuo tukkipojat, vaikka talvella sitten, kun kesän tienestit loppua alkavat, nälkä suolissa viileksii ja Matti taskussa asuntoa pitää. Kun olla niin olla, ne sanovat ja yhtä mieltä ne siinä ovat, että tukkimiehellä pitää ruokko olla hyvä. Voita ja viilipytyä ne tavallisesti taloon tullessa kysyvät ja kahven ja viinan ne laittavat vaikka kaupungista asti, jos eivät likempää saa; maksoi, mitä maksoi, vaan olla sitä pitää.

Tänä kesänä sitä kaupungista asti ei haettukaan, siltä Emmalasta sitä kyllä sai ja kahvea kanssa. Pyhäiltoina ne tavallisesti tanssit laitettiin Mattilan pirttiin tai muualle, ja tanssipaikalta aina Emman mökille ryyppyille lähdettiin. Ei se tanssi mielestä muuten käynyt ja niinpä ne työtökin toisilleen kuuluivat puhuvan, että silloin ne pojat lystimmillään olivat, kun paraiksi voiteessa olivat ... ei niin, että pilalle asti, vaan noin uudella karvalla...

Joivat ne usein päihtymyksiinkin asti ja joskus tappeluakin hieroivat Emmalan pirtissä korttia lyödessään, silläaikaan kun liedellä kahvipannu pörräsi, että puolikuppiset kellonkaupan harjakkaisiksi saataisiin. Vaan pian siitä kinasta tavallisesti loppu tuli, kun Emma kauhtua kerkesi. Selkäpiitä myöten se oli Soivionkin Anttia luudan varrella vedeltyt, että läiki vaan ... eikä se herja pelätäkään älynnyt.

Mutta kun ne taas lie hyvälle tuulelle sattuneet, niin silloin ne emäntääkin juottivat ja pikku Elliä polvillaan hypittivät ja viinansekaisesta puolikuppisestaan väkiseltä hänenkin suuhunsa kaatoivat. Ja Elli se silloin potki ja itki, minkä suinkin jaksoi, vaan se niitä vasta nauratti ja yllytti vielä tupakankin savua silmiin puhaltamaan. Tätä ei Elli koskaan sietänyt, sen ne kyllä tiesivät, mutta eivät ne sentään hevillä heittäneet ennen, kuin Elli kynsimään ja käsiselkiä puremaan rupesi, että viimein heretä täytyi ja loukkoon viilettää koko tyttö.

Jos siihen ryttäkään äiti sattui ulkoa tulemaan, niin heti ne Ellin päälle kieliä alkoivat, että kissanpentuko teillä on vai mikä, kun se tuolla lailla kynsii. Eikä äitikään sen enempää tiedustellut, riipasi vaan kolmisen varpua luudan tyngästä tuolta oven suusta, veti tytön käsipuolesta karsinaloukkoon ja halustaan piiskasi, että hameetkin põlisivät.

"Häh, vieläkö sinä...! häh, kynsitkö sinä...? häh, säilyykö sulta ihmisten silmät, tyttö, häh, säilyykö ... mitenkä?"

Kokihan Elli huutonsa seassa luvatakin ja vakuuttaa, vaan ei se äiti sitä vasten kysynytäkään, että niihin vastata olis tarvinnut; muuten se vaan tavan vuoksi ja jotakin sanoakseen äystäsi. Eikä tavallisesti ennen lopettanut, kuin itse väsyi tahi joku tukkimiehistä suuttui ja ärähti, että "täytistäkö se tuosta sikiöstä päiväkauden huudattaa?"

Siihen se sitten aina loppui siksi kerraksi ja Elli sai katua syntiään karsinaloukossa eli kartanolla. Kovin se Elliä useinkin pisteli, kun mielestään syyttömästi selkäänsä sai, vaan kun ulos pääsi ja joen rantaan vedenalamia kokoilemaan lähti, niin siellä se haihtui ja mieli taas ennalleen tasausi. Jos joku tukkimiehistä vielä sattui rantaan tulemaan ja linttakivillä voileipiä heittämään opetti, niin silloin oli sovinto täydellinen eikä äskeistä enää muistanutkaan...

Vaati pysyi se joskus enempiikin aikaa mielessä ja silloin Elli aina uhitteli, että elkööhän huoliko, kunhan hänkin isoksi kasvaa ja äidin pituiseksi, niin tulkaapa härnäämään ja tupakin savua silmiin

II.

Emmalasta vähän matkaa kirkolle päin oli maantien toisella puolen Niittylehdon torppa, jossa Tuuteron Antti nyt joukkoineen asui. Niittylehtopa se nyt olikin Ellin ainoa kyläpaikka ja Tuuteron Matleenan kanssa ne päivät hauskaasti kuluivatkin, milloin niityllä kukkien poiminnassa, milloin marjassa ja milloin missäkin askareessa.

Kotona ei Elli ensinkään viihtynyt kesäissä aikana, kun ulos pääsi, sillä äiti oli tullut yhä äräkämmäksi eikä juuri koskaan hyvää sanaa Ellille sanonut. Äystäämisellä ja luutavarvuilla se puhui, kuin puhua tahtoi, tahi ei koko tytöstä välittänyt mitään... Olipa tuo missä tahansa, kunhan ei jaloissa ollut matkamiesten ja muiden aikana. Ja useinpa siellä iltapuhteilla, ja pyhän seutuna olletikin, miehiä istuikin kahvenkeittoa odottelemassa tahi rehuryyppyillä sydämmyksiään lämmittämässä.

Niittylehdon Matleenan luo se Ellillä matka silloin oli ja oli siinä ryssän virstan päässä Kantolakin, johon nyt oli uusi asukas tullut. Kantolan Pertti ja Saara ne tuon tuostakin yhteen haettiin ja silloin se vasta riemu riemulta tuntui.

Marjaan kun mentiin ja aitojen yli kiivetessä "kipposia, kapposia" heitettiin, ja kun ropeet oli täyteen saatu ja rinnatusten kotiin palatessa kukkurimarjoja syöskenneltiin ja puheltiin, niin silloin se siltä tuntui, että kesäpä se oli ja lapsuuden aika. Eikä ne silloin surutkaan painaneet eikä edes muistelemankaan joutanut, että eineeksi oli paljaita perunoita saanut ja kaljaa kupillisen särpimeksi kulauttanut.

Taikka jos toisekseen Kantolan nummella "kiukkasilla" oltiin eli "kurppaa" tuonne ulkoladon eteen pirtin edestä kimpahutettiin, niin mielellään sitä silloin joen rantaankin porskuttelemaan mentiin, että hiki lähtisi. Ei ne muut vielä uida osanneet, kuin Kantolan Pertti ja silläkin piti laudanpalanen vatsan alla olla, jos mieli veden päällä pysyä, vaan lysti se sentään oli kesäsydännä päiväpaisteessa lapsen mielellä polskaroida ja toisiaan kastella.

Pertti se huimapää vasta oli, sen olivat tytöt jo monesti nähdä saaneet. Kun nuottavene lie rantaan sattunut eikä muita näkyvissä ollut kuin tytöt, niin silloin Pertti aina mielityöhönsä käsiksi kävi. Teloiltaan veneen joelle lykkäsi ja keskelle haaralla säärin itse seisomaan asettui ja siitä kun sitten heiluttaa alkoi, minkä suinkin voimat kestivät, niin että vesi kahtaalle aaltoili ja välistä laidankin yli hursasi. Tyttöjä se niin pelotti, että sydän sykkimästä herkesi ja mielellään he huutaneetkin olisivat, joll'eivät näet samalla olisi pelänneet, että muut kuulevat ja Pertti vielä takkiinsakin saattaisi saada. Vaan Perttiä se vaan nauratti, kun vene alkoi heiluttamisen pakosta alas virtaa lipua ... ja mikäpä hätä hänellä oli, kun soutaa osasi ja huovata ... ja uidakin teljon avulla!... Pian hän taas rannassa oli ja tyttöjen säikkymiselle ilvehti.

"Arvaapas, Elli, mikä minulle Oulusta tuotiin!" sanoi Tuuteron Matleena kerran, kun Elli Niittylehtoon tuli aamukäynnilleen.

"No mikä? Tokanko pää vai — —?"

"Ei, ei sinne päinkään ... ei se leikkikalua ole eikä muu semmoinen, vaan arvaapas!" Ei malttanut Matleena olla nurkkahyllyyn vilkasematta ja hetihän ne Ellinkin silmät sinne osausivat.

"Niin kirjan, arvasinpahan, eikös olekin tuo punakantinen kirja?"

"Niin, kun näit, vaan et muuten olis arvannut! Sepä se on ... ja tiedätkö sinä mikä kirja?"

"Mistä sen minä ... vai Aapinenko olisi?"

"Etkö tunne kukon kuvasta, Elli? Onko sinulla tämmöistä, hääh?"

"Niinpä kysyy, kuin ei tietäisikään ... mistä se minulla olisi?"

Eipä Matleenakaan siihen vastata osannut ja sääliksi hänen kävi Elli raukka, jolla ei edes Aapistakaan ollut ... ei Aapistakaan!

Kun Elli sitten kotiin tuli, niin äidiltään heti alkoi Aapista itkeä, semmoista, jossa oli kukko etusivulla

ja punajuovaiset kannet niin kuin Tuuteronkin Matleenan Aapisessa.

"Mistä se nyt tuon sai? Mitä sinäkin muka Aapisella?" Eikä äiti ollut kuulevinaankaan, vaan yhä kovemmin varsiluudalla pirtin rahia lykkäsi ja aina väliin vettä kiulusta ruiskautti.

"Onpahan Tuuteronkin Matleenalla ... isänsä oli Oulussa käydessään tuonut!" Elli ei heittänyt, nyyhkitti vaan yhä ja etusormen kynnellä pöydän laita ruoputti.

"Oletko sinä ääneti, tyttö, vai mitenkä?... Minulla ei ole rahaa Aapisiin ja muihin, kuulethan sen!"

Ja kun Elli ei sittenkään kurnuamasta herennyt, niin koppasi äiti uunin päältä syttypäreen ja hosumaan tavotteli, vaan silloin oli Ellikin jo ulkosessa eikä tullut sisään ennen kuin auringon laskun jälkeen.

"Saatan mä häntä kysästäkin ensi kerran kauppijaassa käydessäni", murahti Emma itsekseen ja varsiluudan oven suuhun viskasi ja rahia kuivaillemaan rupesi, "joutaahan katsella, niin aina siitä hitunen mieleenkin jääpi..."

Kun Emma ensi kerran kirkonkylällä kävi ja palattuaan konttiansa tyhjenteli, niin sieltäpäähän kahvemytyn ja pullojen seasta Aapinenkin lattialle pirahti. Elli oikein ilosta hyppi eikä kiittämäänkään joutanut, sillä Tuuteron Matleenallehan se heti kohta näyttää piti. — — —

Keväällä kun teiden tarkastus pidettiin ja kyläntielle uudet virstapatsaat pystytettiin, oli Tuuteron luokse uusi veräjäkin laitettu, ett'ei elukat kujille ja tanhuville pakkautuisi. Siinä se törötti niin juhlallisen näköisenä ja punaisine puola-puineen ihmisiltä tien salpasi. Ulkokyläläisillä siitä varsinkin ristiä oli, niiden kun kirkkomatkoillaan aina piti kärryistä aukasemaan hypätä eikä viitsinyt olisi. Ja kun Tuuteron Matleena sitten pyhäpäivinä veräjän aukojaksi rupesi kirkonmenon ajaksi, niin hyvinpä se heille mieleen näytti olevan ja monikin mennessään lantin heitti.

Elli oli monesti itsekseen arvellut, että sais tuo olla tuommainen veräjä heidänkin mökkinsä kohdalla... Hyvinhän tuota aukomaan olis joutanut ja välistä ehkä jonkun lantinkin saisi ... ei se äiti kumminkaan koskaan antanut.

Muutamana lauantai-iltana tuli Tuuteron Matleena Emmalaan ja Ellin jo ovelta ulos kutsui. Pirtin kupeella sitä sitten istuttiin ja Matleena näytti niin tolkun näköiseltä, kun Ellille supattaen selitti, että hän huomenna isänsä kanssa kirkolle lähti eikä siis joutanutkaan veräjän aukasuun... Elli saisi huomennaamulla hänen virkaansa toimittaa, jos tahtois... Ellihän se kumminkin paraiten lantit tarvitsi, sanoi Matleena.

Josko Elli tahtoi? Kaikkea se Matleena vielä kysyikin ... sitähan Elli jo aikoja oli toivonut mielessään, että heidänkin luo tuommainen veräjä laitettaisiin, jossa olis punaiset pylväät ja pitkin puolin puolapuut ja joka itsestään kiinni tulisi ... niinkuin Tuuteronkin veräjä, ett'ei muuta, kunhan auki jaksoi saada.

Pirttiin palatessa oli Elli niin salaperäisen ja oudon näköinen, ett'ei äiti Mattilan emännän kehruuksia kartatessaan saattanut olla kysähtämättä:

"Mitään tuolla Tuuteron tytöllä muka asiaa oli?"

"Olipahan..."

Ei Elli sitä sen paremmin selvittämään ruvennut, sillä mielipä vähän pelottamaan, että äiti kun kuulisi hänellä tienestiä olevan, kopistaisi lantit omiin tarpeihinsa niinkuin tuonottainkin teki, kun pastori kinkerissä antoi.

Seuraavana aamuna jo paljo ennen, kuin kirkkoon mentiinkään, istui Emmalan Elli veräjän suulla odottelemassa. Parastaan oli hän päälleen pukenut ja silmänpesulla oikein rannassa asti käynyt ja hiekalla käsiään hangannut, kun muutenkaan eivät valetakseen ottaneet. Matleena oli jo edeltä kättä varottanut että muista pestä silmäsi ennen, kuin menet, sillä kirkkomiehet ne paljo siihen katsoivat ja muistuttaakin hentoivat, jos likasilmänä veräjällä seiso...

Jopahan alkoi tuolta Hepomäen kupeilta rattaiden ratina kuulua eikä ne sieltä kaukaista Tuuteron kohdalle kurauttaneet. Mattilan isäntä sieltä kohta emäntineen ilmestyikin ja suuteena istui välissä heidän vanhin poikansa Janne.

"Missäs se Matleena nyt on, kun ei olekaan veräjän aukasussa?" kysyi Mattilan isäntä, kun kohdalle alkoivat päästä ja Elli seposen selälleen veräjän väänsi.

"Kirkolle se isänsä kanssa..."

Eikä Elli kerennyt oikein vastatakaan, kun isäntä jo lakkaristaan lantin tien viereen heitti ja hevosta suitsiperistä nykäsi, Kohta ne jo olivatkin kappaleen päässä, vaan Janne se yhä koetti niskojaan taivutella ja jälkeensä katsoa.

Alkoi niitä pian muitakin tulla ja Ellillä oli työtä täysin tarpein veräjää auki vängätessä ... kiinni se kyllä itsestään tulla lujotti. Muisti se Elli senkin, mitä Matleena eilen oli pirtin kupeella varottanut, että ei pitää veräjää kauan yhteen menoon auki, niin enempi ne sillä lailla antoivat. Vaan eivät ne sittenkään kaikki mitään antaneet; moni niistä antamattakin sivu ajoi ja peltoja oli katselevinaan ja muuta puhelevinaan ... ja oli niitä sellaisiakin, jotka kiittämättä vaivat kuittasivat ... ei tainnut raukoilla lanttia ollakaan!...

Kotvilleen ei sitten enää tullutkaan ketään ja Elli tuumasi jo pois lähteäkseen, kun Hepomäeltä taas alkoi ratinaa kuulua ja kohta perästä tienkäänteestä hevonen näkymään rupesi. Kautisten vaari se oli, joka sieltä pikku Marin kanssa muiden jälestä ajaa lönyytteli. Hyvä sillä kyllä ruuna oli, ett'ei se sen kehnouden tähden jälessä ollut, vaan ukolla tahtoi aina kotoa lähteissä viivytkiä olla. Ei se tosin kovasti ajellutkaan ja tovin se viipyi ennen, kuin Ellin kohdalle pääsi.

"Kenenkäs tyttö sinä olet?"

Ukko pysäytti hevosensa ja huononäköisillä silmillään katsoa koetti, ja tiirottaa.

"Äidin!"

Ellistä tuntui, että olisi sitä muutakin pitänyt sanoa, vaan ei hän sitä sen kummemmaksi saanut.

"Äidin? Eikös isän?" ja vaari alkoi kukkaroansa povitaskusta kopeloida ja naurahteli.

Ei Elli ollut tuota tullut ajatelleeksi eikä äitikään hänelle koskaan ollut isästä puhunut ... eivätkä muutkaan. Senpä tähden hän ei vastannutkaan mitään, imeskeli vaan peukalonsa päätä ja isolla varpaalla hiekkään reikää porasi.

"Kukas sinun äitisi on, tyttö?..."

"Tuossa se asuu vähän matkan päässä ... näkyy se tännekin ... tuo punainen!..." Elli osotteli sormellaan Emmalaa kohti ja oli vaarikin sitä suuntaa katsovinaan.

"Se on Emmalan Elli, vaari, eihän sillä isää ole ollutkaan", sanoi pikku Mari ja vaariinsa päin kääntyi.

"Kah tosiaankin, Emman tyttöhän se on ... ja Ellihän sinun nimesi on?... Niin, niin tuossa sen nyt näki, tuossa näki ... mihin se vei, kun sillä lailla... Lapsiraukkahan siitä kärsiä saapi ... ja äitihän se kuului juovan ... ja tietäähän sen silloin minkälaisen kasvatuksen se lapselleen antaa... Vaan minkäpä sille syrjäinen ... omansahan tuo on ja tottapahan Luoja luomistaan huolen pitää!... Heh, tyttö, tuoss' on puolimarkkaa, vaan elä näytä äidillesi."

Ukko heitti rahan Ellin eteen ja suitsiperillä hevostaan lautaselle läppäsi. "Niin, niin, niinhän se käypi!..."

Elli koppasi rahan jalkansa juuresta eikä ollut silmiään uskoa, kun hopearaha päivää vasten välähti. Katsellahan sitä piti kummaltakin puolen, likeltä ja kaukaa... Kaa, kun oli kolotkin laidassa ... ja vuosilukukin!... Ei se oikein tahtonut käsissä pysyä, vaan aina yritteli maahan sormien välistä livahtaa, kun Elli hyvillä mielin Emmalaa kohti hypähteli.

Voi, jos Tuuteron Matleena nyt olis ollut ... ja Kantolan Saara, ... niin ei olis malttanut olla heille näyttämättä, vaikka mikä olis ollut!... Kateeksi sille Matleenalle mahtaa käydä, kun kaikki kuulla saapi, ja katumoiksi, että kirkolle ollenkaan lähti!

Vaan silloin johtuikin mieleen, mitä Kautisten Mari vaarilleen oli sanonut. Olihan Ellikin sen selvään kuullut. Ett'eikö hänellä isää ollutkaan ... sepä somaa olisi! Ei sitä ennen ollut tullut ajatelleeksikaan, vaan kun nyt oikein ajatteli, niin olihan Tuuteron Matleenalla isä ... ja Kantolan Saaralla ... ja Kautisten Marilla ja — niin, kaikillahan niillä muilla ihmisillä isä oli... Jako hänellä ei?... Se on vale, mikä se hänen isättömäksi ... ja mistään tuon Marikin oli tietävinänsä?... Parasta oli kysyä äidiltä itseltään, äiti kaiketi sen paraiten tiesi!

Kun Elli eineellä äitinsä kanssa vesipottuja söi ja suolaveteen kastoi, niin silloin se sanoiksi puhkesi.

"Äiti, kuulkaahan, onhan se minullakin isä?"

Hän katsoi oikein rukoilevaisesti äitiinsä.

Kovin säpsähti Emma kuullessaan tuon äkki-kysymyksen lapsensa suusta ja näyttipä tavallista kauemmin pottua suussansa hokeltelevan ennen kuin kurkustaan alas sai. Sitten hän puukon kärellä toisen otti pahkakupista, kuori sen ja sitä suolavesipurtilossa pyöritteli.

"Kuka siitä sinulle on puhunut?"

Ellistä näytti niinkuin silmäin sopissa olisi vesiä kiiltänyt ... vai suolako lie nyt niin kirmassut?

"Kautisten vaari se äsken Marin kanssa kirkolle ajoi ... ja sivuuttaissaan minulta kysyi, kenen tyttö minä olin ... ja Mari se hänelle kuului toimittavan, ett'ei ... ett'ei minulla ole isää ollutkaan!"

Ellillä oli aivan täysi työ itkua pidättäessä eikä oikein ymmärtänyt, mikä se niin kurkkulakea painoi ja sillä lailla karvasteli...

"Sano sinä Kautisten Marille ja muille, että sama se heille on ... ihan sama.." Emma nakkasi potun kokonaisuena kurkkuperäänsä ja tuopista aika kulauksen kaljaa ryyppäsi. Vaan huomattuaan, että Elli vielä surkealta näytti, lisäsi hän vielä:

"Mitäpä heillä sen kanssa on tekemistä, jos isäsi jo aikoja haudassa on maannut... Sama se heille on, ihan sama, ... ja on se semmoinen ollut, kuin Kautistenkin Marilla ja muilla..."

Syötyään otti Elli Aapisensa pöytälaatikosta ja pirtin kupeelle kuuntelemaan meni, milloin kirkosta alkaisivat pois soittaa ja rattaiden ratinaa rupeisi Hepomäen kankaalta erottamaan. Harva se kyllä enää palatessaan mitään antoi eikä niistä yksikään, jotka jo mennessään olivat antaneet ... vaan piti siellä sentään aukasemassa olla.

Aapistaanhan se Elli siinä kylellään loikoessa silmäili ja lukea hän kyllä jo osasi. Mutta ei ne nyt ajatukset kirjassa olleet ... muu se ajattelutti ja varsinkin tuo puolimarkkanen ja Kautisten Mari. Mitähän jos veräjää avatessaan heille suoraan sanois, mitä äiti syödessä oli sanonut? Mitähän nuo siihen sanoisivat, kun kuulisivat, että isä jo aikoja on haudassa maannut?... Mahtaisi vähäisen älälle käydä Marinkin!...

Miettiessään Elli siinä puna-kantista Aapistaan selaili ja muutamaa kohtaa tarkemmin katsomaan sattui.

"Neljäs käsky. Kunnioita isänsä ja äitiä, että hyvin menestyisit ja kauan eläisit maan päällä!"

Niin siinä seisoi ja olipa se vielä tarkemminkin selvitetty alapuolella pienemmillä kirjaimilla. Antoi se sekin Ellille ajatuksen aihetta, kun siinäkin isästä puhuttiin ja kunnioittamaan käskettiin eikä hän edes tiennytkään, kuka se oli ja minkälainen.

Kirkonkellojen kumahteleva, etäinen ääni se Ellin jälleen virkeäksi teki ja tarkkaavaksi. Eikä hänen kauan tarvinnut odottaakaan, kun jo taas Hepomäeltä ratina rupesi kuulumaan. Kiireessä piti Aapinen pirtin salvoksen väliin tupata ja juoksujalassa veräjälle porhaltaa. Hyvästi hän toki kerkesikin veräjälle siihen, kun tien mutkasta hevosia solua alkoi. Eivät ne nyt niin lönkytellen ajaneetkaan, kuin mennessä ... ja paremmin ne nyt tulivat joukossakin. Tomu vaan Ellillä silmiin pölisi, kun ne veräjän sivu huhkasuttivat ... ja jälessäkin semmoinen pilvi pelmusi, ett'ei ajajia paljo erottanutkaan.

Kaksi lanttia Elli ruohikosta löysi sitten jälestä päin... Siihen ne aina nakkasivat, kun hevosiaan eivät pysäyttää viitsineet ja toisilta tietä salvata. Saakkujaan se Elli kämmenillään hypitteli ja lakkarinsa pohjalta tilkun sisästä toiset kaivoi ja yhteen laskea koetteli, kun Kautisten raudikkokin metsän laidasta näkyä alkoi. Ukko oli taaskin muista jällelle jäänyt, ... eikä se niin kovasti ajanutkaan, kuin muut kirkosta palatessaan. Nyt päätti Elli sanoa "nenästä nokkaan" Kautisten Marille, mitä äiti oli eineellä sanonut...

Ja ennen kuin raudikko oikein veräjällekään kerkesi ja yhä vielä hölkytteli, niin Elli jo huusi: "Äiti sanoi, että isä on jo aikoja haudassa maannut ... eikä se muihin kuulu ollenkaan!..."

"Hääh?" Vaari veti suitsiaan kireämmälle ja raudikkoansa pysätteli.

"Mitä sinä sanot, tyttö?"

Elli toisti sanansa urhoollisesti, vaan loppu-lauseen kumminkin pois jätti.

"He, he, he ... vai niin se äitisi sanoi, vai niin se sanoi eukkoparka!... Elä ole milläsikään, tyttö, eihän se nyt mitään, jos isätönkin on, kunhan muuten ihmissä pysyy... Eikä se äitisi ainoa ole ... eikä se mahtaisi niin pahakaan olla ... kunhan se vaan ei — joisi! — — Niin, mitäpä sinä näistä vielä ymmärrät, lapsihan sinä vielä olet, ihan lapsi! Hyvästi nyt, tyttöparka, elähän ole milläsikään!"

Suitsiperiään hän sitten sepinahkan alta tavotteli ja itseksensä hykähteli: "äidilleenpä hän juorusi ... niinpä hän teki! ... mahtoi se äitiä ilettää vähän... Vai niin se sanoi äitisi, he, he he, he..."

Kylkiluille vaari ruunaansa räppäsi ja hölkkäjuoksua kotiinsa päin ajella alkoi.

Oli Ellillä taas miettimistä Emmalaan palatessa ja perilläkin. Mikähän lie tuota vaaria naurattanut ja mitä se hän muka ei ymmärtänyt?... Ja Marin herja se vasta suututti, kun koko ajan niin kenolla kauloin ylvästeli ja hänkin muka nauravinaan oli ja irvistelevinään kuin parempikin...

Ei Elli kuitenkaan äidille mitään virkkanut siitä, että Kautisten vaari oli nauranut ja hänestäkin puhunut. Suuttunut vielä olisi ja varsiluutaan tarttunut, että sinäkö tässä valehtelemaan... Oli se toki vähemmästäkin!...

Kun Tuuteron Matleena iltapäivällä koteusi, juoksi Elli heti kohta sinne saakkujaan näyttämään. Ei hän niitä pirtissä muiden nähden näytellyt, vaan Matleenalle korvaan supatti, että rantaan lähdetäisiin. Matkalla Elli jo tilkkunsa sisällyksen Matleenan kämmenelle tyhjensi... Kateeksihan sillä näytti käyvän, kun puoli markkasen näki ... ei ne hänelle milloinkaan niin paljoa...

Kantolaan he huomenna lähteä aikoivat ja sieltä Saaran kanssa kirkonkylällekin, jos niikseen tuli... Oli heillä nyt molemmilla sen verran, että katkesmuksen saivat ... ja vyöliinavaatteen ... ja makeisia ja...

Niin oli Ellillä sinä päivänä ostokset mielessä, ett'ei nukkumaan olis malttanut ruvetakaan ... se nukunta se oli aina niin ikävää, että!... Täytyi sitä kumminkin äidin taakse kömpiä, vaan vitkalleenpa se uni tulemaan rupesi eikä ensiksi ollenkaan yrittänyt, ei silmän täyttä edes! Ja jos yöllä heräämään sattui, niin paikalla koettaa piti, olivatko rahat vielä tilkun sisässä sängyn laidassa.

Äiti se jo kerran ärähtikin, että mitä se sieltä sängyn pohjalta kopeloipi eikä nukkumaan asetu, vaan ei Elli siihen mitään virkkanut... Kokihan vaan olla nukkuvinaan ja yhdessä kohdin, ett'ei olet ritisäsi eikä sängyn rottelo narajaisi. Mitähän tuo äiti mahtaisi tehdä, jos tietäisi, että sängyn pohjalla ... ihan hänen vieressään oli puolimarkkanen ja viisipennisiä ... tilkun sisässä!

III.

Autio oli Emmalan pirtti ja akkunainkin eteen oli laudat naulattu. Sivu siitä nyt matkamiehetkin ajoivat ja toisilleen kummastelivat, että minnekään tuo Emma oli muuttanut, koskahan akkunatkin on tukettu ja tienkin umpeen jo tuiskuttanut. Niinpä ne siihen jo olivat tottuneet, että kaipuuksi mieli käymään, kun ei Emmalasta talvikylmänsä ryyppyä saanut ... tulipalo-pakkasessakaan.

Emman muutosta ne sitten keskenään puhelivat ja lujasti päättivät tästä lähtein omat eväs-nassakkansa pitää ... peto heihin enää luotti, koska Emmakin oli lipettinsä ottanut!... Ja uhemmin ne kylmettyneitä kenkiänsä toisiinsa kaputtivat kuorman päällä istuessaan ja käsiänsä hartioiden yli löivät, että ruumis lämpenisi...

Muistivat ne sitten kirkonkylällä kieverin pirtissä, isännältä kysyä, mihin se Emma nyt oli lähtenyt, koskahan mökkinsä näkyi autioksi heittäneen. Monelle se oli jo kieverin isäntä saman asian kertoa saanut, vaan ei se siihen sentään kyllästynyt... Aina vaan yhtä mielellään kertomaan rupesi ja joka kerta samoilla sanoilla lopettaa muisti: "Johan minä sitä koko ajan sanoin, ett'ei sille hyvästi käy, joka sillä lailla pöyhistelee ja herroiksi muka puettunakin käypi ... ja toteenpahan kävi ... toteen kävi!"

Eräänä lauantaina oli Emma tapansa mukaan kauppijaasen lähtenyt ostoksilleen ja oli hänellä vähän kehuksiakin kauppamiehen rouvalle ollut. Aivan oli kotoa kahve loppunut ja viinakin niin, ett'ei yhtä sormustimen täyttä ollut aamutuimaansa saanut!... Miten tuo lie niin jäänytkin ... eikä matkamiestenkään muassa ollut tullut tuotetuksi. Kauppijaalta oli Emma sitten hakemaan lähtenyt kehuustensa päähän ... tai jos ei sillä lailla antanut ja sakottamista pelkäsi, niin olihan sillä siksi kotitarpeinaankin, että muutaman hallin verran räkkäisi.

Niin se oli sitten konttiselässä köpittämään lähtenyt ja tyttänsä Tuuteroon siksi ajaksi tuonut, kunnes illempana koteutuisi. Puolessa taisi jo päivä olla, kun Emma kirkolle pääsi ja siinä se oli kuhnaissa, kähnäissä yhä nyrinyt, että vasta iltapuolella lähtemään oli valmistunut.

Hyvin se sinä päivänä pyrysi ja lunta juoksutti, ett'ei järvitiellä kauan jalaksen jälkiä erottanut. Ylänteellähän se tie kyllä vähän oli, niin että juuri sitä jalkakopelolla päässyt olisi, jos selvillään olis ollut. Vaan kauppijaan pirtissä oli Emma jo pitkät ryyppy ottanut eikä ollut huolinut, vaikka pidätelty oli ja Mattilan emäntäkin oli sanonut, että hänen reessään kyllä huomenaamalla pääsisi, vaan ett'ei hän tuommoiseen nöyrään Jumalan-ilmaan hirvinnyt yön selkään lähteä. Ei kuin nauranut oli ja

tallustamaan lähtenyt järven poikki tikkatietä myöten...

Sitten ei koko ihmisestä mitään tiedetty eikä kaivatakaan oikein älytty ennen kuin Elli, joka Tuuterossa oli yötä ollut, aamulla Matleenan kanssa kinosten halki kotiinsa porasi ja oven telkeessä näki. Kirkonkylälle Emmen yöpyneen luultiin ja päivemmällä palaavan, vaan kun aurinko nousi ja sydänpäiväkin kohta käsissä oli eikä Emmaa kuulua alkanut, niin silloin Tuuteron Antti jo päättään puisteli ja kodan eteisestä suksensa nouti.

"Käyn mä häntä Mattilasta tiedustelemassa ... on kai Mattilan emäntä eilenkin voin viennissä ollut ja tottapa se jotakin tiennee!..."

Niine puheineen oli Antti lähtenyt ja vasta pimeällä takasin palasi. Jo Antin silmistäkin emäntä selvään huomasi, ett' ei asian laita hyvin ollut. Oikeassa hän olikin: eilen illalla oli Emma kirkolta lähtenyt ja lähteissään jo vähän ropeissaan ollut. Muuta ei hänestä tiedetty ... tänä aamuna oli Mattilan emäntä palannut, vaan ei hän Emmasta mitään ollut nähnyt... Täytyi olla erityinen Luoja onni, jos Emma menneen yön aikana henkensä jaksoi pitää, kun navettaakin vasten oli räystäiden tasalle kinostanut...

Ei tahtonut Elli sinä yönä unta saada ja vaikk'ei hän asiaa vielä oikein älynnytkään eikä äitiänsä erittäin rakastanut, se kun aina pieksi ja äystäsi, mutta oudolta se sentään tuntui ihan yksinäiseksi maailmaan jäädä ... isättömäksi ... äidittömäksi näin pienenä .. ja kun sisaruksiakaan ei ollut eikä ystäviä muita, kuin Tuuteron Matleena ja Kantolan Saara ja ... Pertti! Vedet ne monestikin yön kuluessa silmiin herahtivat ja ääneenkin olis itkeä tahtonut, joll'ei sekin olis pelottanut, että talonväki herää. Isännän piti saada rauhassa nukkua, että aamulla varain Kantolan rengin kanssa jaksoi äitiä hakemaan lähteä...

Kotvasen oli Tuuteron Antti kumppalineen hakea saanut ennen kuin metsän laidassa oli mustan ryyhäkkeen huomannut. Sitä kohti he molemmat olivat hiihtämään lähteneet ja kun kuusen juurelle olivat tulleet ja lunta sompasauvalla peuhautaneet, niin siinä makasi Emma kontti selässä ja köntistynein jäsenen. Pari rauduskoivua oli Antti metsän syrjästä kaatanut ja oksittuaan niistä parin tapaista tehnyt... Ja kun sitten olivat Emmen niiden päälle nostaneet, niin tyhjä hallin pullo oli sylistä hangelle pyörähtänyt... Siitä oli Emma itseään lämmittää koettanut ja sitä tehdessä polanteelta eksynyt.

Kartanolla olivat Tuuteron emäntä ja lapset ja Elli odottamassa, kun Antti Kantolan rengin kanssa vihdoinkin palasi. Oikein veren kulku Elliltä tyrehtyi, kun äitiänsä kalpeana ja jäisenä tuotavan näki. Pirttiin hänet emäntä veikin ja akkunasta hän sitten katsoi, kun kontin viilekkeet poikki leikattiin ja selästä kontti otettiin ... ja äiti paareilla riiheen vietiin ... tönkkönä ja kontistuneena niin kuin Elli hänet sen jälkeen unessakin usein oli näkevinään... Hyi, kuin se pelotti ja selkäpiitä myöten niin kylmästi aina värisytti!...

Semmoinen se oli Emmen loppu ollut ja paljo siitä siihen aikaan kyllä puheltiin. Moni se häntä säälitteli ja Elli parkaa olletikin, mutta eipä heistä yksikään kyennyt tyhjäksi tekemään, mitä uusi pastori oli ruumissaarnassaan Emmasta sanonut.

"Olkoon tämäkin taas tuores ja varottava esimerkki meille kaikille siitä, että juomaria ja irstaista ihmistä ei Jumala armahda eikä hänelle laupeutta osota ... vaan kovasti lankeaa hänen vihansa rikoksentekijän ylitse, että se hänet juuri teossa saavuttaa ja kadotuksen täydelliseksi tekee."

Näin oli uusi pastori sanonut, joka vasta oli pitäjään tullut ja innolla työhönsä ryhtynyt. Tottapa sen pastori mahtoi paraiten tietää, joka oli Helsinginkin koulut käynyt ja luultavasti itse aina yhtä hyvästi ja säädyllisesti elänyt, kuin täälläkin oloaikanaan... Mitenkähän muutenkaan olisi niin kauniisti saarnata osannut ja vertausten kautta!...

Mökin oli kirkonkylän kauppijas Emmen veloista ottanut ja kun ei ostajaa vielä ollut löytynyt, oli laudat akkunoihin lyöty ja ovi telkimellä salvattu. Huonekalut ja vaateryökty myötiin kaikki tyyni eikä Elli äitinsä perintöä muuta saanut, kuin mikä päälle jäi ja mitä muuten oli äidittään oppinut...

Tuuteroon hän kernaimmin jäädä olisi halunnut taikka Kantolaan, jossa jokukaan tuttu oli, mutta kun kyläjäs ei Tuuteron Antille ruokkorahoja suostunut Ellistä maksamaan eikä Antin ilmankaan kannattanut pitää, pidettiin ruotitasaus. Ja kun pastorin ehdotuksesta kerran oli suostuttu siihen, että Elli Mattilaan ruodille pannaan, niin minkäpä sille Ellikään voi... Täytyi vaan mennä, mihin pantiin ja mistä leivän sai!...

Itkien Elli Tuuteron isännältä jäähyväiset otti ja emännältä ... ja Matleenalta ja ääneen se jo kartanolla pääsi, kun Mattilan renki hänet viereensä reslarekeen nosti ja pistokkaalla liinakkoa sivalti, että reki oli lähteissä nurkkaan lentää. — — —

* * * * *

Kymmenen vuotias oli Elli, kun äitinsä menetti ja ruotilaiseksi Mattilaan tuli. Ei hän vielä sanottavaan työhön kyennyt, mutta lasta soudattamaan, pottuja rapailemaan ja muuhun semmoiseen oli Elli Mattilan emännän mielestä ihan omiaan ... ja tottahan jotakin tehdä piti, että edes ruokansa ansaitsi.

Ikävältä se Ellistä tuntui, kun äkkiä näin oli vapautensa menettänyt eikä ulkona saanut juosta ja mäkeä laskea ... ja hiihdellä, niin kuin ennen oli saanut äidin eläessä tehdä... Pirtissä piti hikisenä päiväkaudet istua ja jalallaan lasta soudattaa ja pottuja kuoria tahi lankaa kerää. Ei se silloin kumma ollut, jos itkemäänkin ensimmältä mieli, ja kun yksin lie ollut eikä emäntä nähnyt, niin valloilleen täytyi itku päästää ja pikku Erkin kanssa yhtä rintaa nyyhkyttää, että sydäntä helpottaisi ... ja aina se toki hiukan helpottikin!...

Pastori se usein Mattilassa kävi emännän kanssa puhelemassa ja isännän, sillä ei se herrasväen kanssa viihtyvän näyttänyt. Lie tuo sekin asiaan vaikuttanut, että Mattilankin emäntä oli hänen iltahartauksissaan käymään ruvennut ja isäntä kanssa. Pirtinpää-kammarissa ne sitten aina istuivat ja vakavista asioista keskustelivat ... ja kahvea joivat. Kuului sieltä välistä tupaankin muutamia sanoja, vaikk'ei varta vasten kuunnellutkaan... Hiljalleen kun kätkyttä jalkoterällä liekutteli ja lankaa kerä, niin mihinkäpä siinä korviansakaan pani?...

"Kuka? Miksi se pastori häntä nimitti?" kuului emäntä utelijaasti kysyvän.

Ei Elli kuullut, mitä pastori siihen vastasi, hän kun aina hiljempaa puhui ... mutta emännän ääni se paremmin kuului.

"Vai niin, vai niin ... semmoinenko se Ellin isä sitten on ollutkin!... Ja semmoisen lopun sai, Jumala siunatkoon meitä! ... revolverilla ja omissa huoneissaan vielä!"

"Niin, ja juuri sen vuoksi, sanon minä", pastori puhui innoissaan äänekkäämmin, "juuri sen vuoksi on se meidän kristillinen velvollisuutemme koettaa ajoissa lapsessa tukahuttaa kaikki perityt taipumukset ja Jumalan avulla koettaa hänestä kasvattaa Hänelle otollinen ja kuulijainen palvelija. Muistakaa, hyvä emäntä, niin pian kuin oireitakaan näihin pahoihin sekä vilppiin ja valeesen tavataan, ovat ne heti kohta pois nykästävät, ett'ei ohdakkeet ja rikkaruoho nisujen kasvua tukehuttamaan pääse!"

Niin puhui pastori ja kohta sen perästä poislähtöä teki. Pirtin läpi mennessään hän lempeästi Ellille hymyili ja Luojan siunausta toivotti, että hyvänä lapsena pysyisi ja katkesmuksensa selväksi lukisi.

Emäntäkin ehätti sanomaan, että Elli kerintänsä heittäisi ja kaapin hyllyltä "Möllärinsä" ottaisi... Sitten he molemmat, isäntä ja emäntä, pastoria ulos saattamaan menivät. Pojatkin olivat rantteella vai missä he lienevät olleet ja niin jäi Elli yksinään pikku Erkin kanssa.

Hyllyltä hän katkesmuksen polvelle otti ja ajatuksissaan sen aukasi. "Kymmenet käskysanat" ne siinä eteen pyörähtivät ja tietämättä silmät neljänteen lipuivat... Siitä hän sitten pastorin äskeiset sanat muisti ja emännän huudahtukset... Minkälainen se hänen isänsä sitten on ollut, ja kuka ... ja missä?... Eikä tahtonut sinä päivänä Ellin työstä mitään tulla ja emäntä jo kummastellen kysyi, että mikä häntä vaivasi. Vaan siitä Elli yhä surkeammaksi kävi ja itkun hyökky kurkusta pääsi, ett'ei heretäkään ollut. Emäntä se silloin jo kovemmasti ärähti, että mitä hänessä tyhjää ruikuttaa ... iso tyttö ... ilman syytä, ja kun Elli ei siitäkään herennyt, otti emäntä käsipuolesta ja ovelle talutti, että "mene pihalle mokoma uikuttaja ... ja muista tullessasi tuoda puita takkaan!" — — —

Ahkerana istui Elli Mattilan pirtissä ja karsinaloukon rahilla pottuja puoliksi kuori. Kirkolle oli isäntä emäntineen lähtenyt ja Elli taas kotimieheksi jätetty, kun piiatkin olivat ulkotyössä eivätkä keittämään joutaa tahtoneet. Sangollinen oli Ellille pottuja heitetty ja niiden piti puolen päivän aikana kuorittuina olla, sillä emäntäkin varmaan jo siksi koteutuisi eikä silloin tekemättömän työn kanssa hyvä ollut.

Vikkelästi Ellillä sormet liikkui ja yhtenä kaikuna kuului raaputus potun kylkeen ja kopsaus kiulun laitaan, ja aurinkokin pilkisteli niin hymyilevänä pirtin ja vaateluhdin solasta, että jo keväältä tuntui ja käsiselkiä lämmittämään mieli.

Ja kevähän jo sentään olikin. Pirtin ja navetan kupeilta oli lumi jo sulanut, että maa oli paljastunut ja päivänpaisteesta kuivaksi kihalhanut ... ja tallin takana rantteen poikki juosta loritti kevät puro, joka tulvavettä jo jokeen keräili. Vettäkin siinä oli niin paraiksi, että talon Kallen ja Jannen vesimyllyjä hyväisesti pyörittää poruutteli.

Siellä ne nytkin olivat myllyjään käyttämässä ja olipa Reetakin, talon ainoa tyttölapsi, lähtenyt sinne veljiänsä sulkujen laitannassa ja koskenperkkuuksessa avustamaan. Ikävä sinne Ellilläkin oli ja mielelläänhän sinne toisten kanssa mennyt olisi, jos joutanut olisi... Täytyi sitä sentään kesken työnkin aina raatteelle päin vilkasta, ett'eikö niitä näkyisi ... vaan tallin takana ne olivat, Reeta vaan kepin käreällä näkyi puron rantueita puhdistelevalan...

Aivan hän siinä taas oli lapsen soudattamisen unohtaa ja kätkyt jo seisahdaa kerkesikin, mutta silloin Erkki peitteen päältänsä potkasi ja ukisemaan rupesi... Erkillä olikin se ainoa paha tapa, että kun kerran itkemään ratkesi, niin koko rupeaman jaksoi äänessä olla eikä edes painuksiinkaan tullut... Tästä se isäntä jo päätteli, että lukkari siitä Erkistä tehdään, kunhan joutuu ... mutta ei Elli hänen lahjoistaan ollenkaan pitänyt. Säikähti hän nytkin, että joko tuo taas rupesi ... vaan siihen se kumminkin asettua alkoi, kun lujasti liekuttaa jaksoi ja hussata ja aa-a'ta...

Mutta silloin astuivat sisään Janne ja Kalle ja oikein uhalla kiistelevän näyttivät.

"Minun myllyni pärinä se pirtin edustalle kuului", sanoi Janne ylpeästi.

"Elä valehtele ... minunpaan! ... kysytäänpä Reetalta!" Kalle se aina Reetaan turvautui, sillä Reeta oli tavallisesti hänen puolellaan.

"Kysy sinä Reetalta ... en minä lapsista!"

"Lapsista! Mikähän tuota itsekin olet sitten", pilkkasi Kalle.

"Pojat, olkaa toki hiljempaa... Erkki herää!" ... supatti Elli säikähtäneenä kätkyttä heiluttaen ja toimessa hussaten.

"Herätköön melkeensä!... Mitä se minua piikittää.."

Kalle oli jo nälkäynyt ja kaapille voileivän ottoon meni. "Eipä mahda sinuun ... vaan minuun se kuuluu, sillä jos Erkki herää, niin kenen se on syy, ett'en pottuja aikanansa kuorituksi saa ... hääh?"

"Hääh, härkäpä se oli, sanoi Kukkolainen vallesmannille?... Olenko minä sinua kuorimasta kieltänyt?" Kalle rassasi kaapin lukkoa, vaan kun ei auki ruvennut saamaan, niin kengänkannalla oveen potkasi. "Tuletko aukasemaan, Elli, vai mitenkä?"

"Kalle, soh! ... elä nyt lasta herätä!"

Elli kiiruhti Kallelle ovea aukasemaan.

"Ei, vaan lähdepäs, Elli, meidän myllyjä rantteelle katsomaan!... Et sinä usko, kuin ne sievästi pyöriä lorittelevat ... aivan pirtin ovelle se kuuluu."

"Enhän minä, Janne, mitenkään jouda ... kuulithan sen, että potut pitää kuorituksi saada." Elli oli taas saanut pikku Erkin asettumaan ja työhönsä ryhtyi.

"Kauanko noita nyt?... Tule nyt vaan, saatammehan sitten auttaa sinua", lupaili Janne.

"Tokkohan rupeatte? Lupaatko sinäkin, Kalle?"

"No, jos tuota!..." äyhkäsi Kalle suu täynnä voileipää ja kylmää pottuvoita.

Mielihän se Ellilläkin teki ja niin lähdettiin miehissä myllyjä rantteelle katsomaan. Pirtin edessä jo kuunneltiin kuuluiko lorina sinne asti. Kuuluihan se ... ihan selvään vielä, kummankohan se sitten lie ollutkin. Rantteelle tullessa seisoi Reeta keppi kädessä puron reunalla ja "tervahanhea" myötävirtaa kuletteli. Puron suussa oli "Tervahovi" ja sinne kun päästiin, niin taas uudestaan aitovierestä lähtein!...

"Heeluveei!... Pyhäkoskesta" ... riemuitsi Reeta ja kepin päällä lastun palasta virran mukaan autteli.

Elli oli niin iloissaan, että sydän hypähteli. Tarkasti hän vesimyllyjä katseli ja puheli ... ensin yläpuolelta "visinteerasi", sitten alapuolelta ... hyppäsi vielä toiseltakin puolen puroa ihmettelemään Jannen mestarityötä.

"Olet sinä koko mestari, Janne!" täytyi vihdoin sanoa ja ihmetellen Janneen katsahtaa.

Janne seisoi siinä niin mahtavana, kädet housuntaskuissa ja sääret hajallaan niin kuin hänen oli tapansa tärkeissä tilaisuuksissa.

"No mitäs sinä minun myllystä sanot, Elli?" kysäsi Kalle hiukan nyreissään, kun hänen teostaan ei muistettukaan.

Elli tarkasteli nyt Kaliengin työtä ... vaan ei se hänestä niin hyvä ollut: siipikin oli väärässä ... ja muutenkin se oli törkeämpi-tekoinen...

"Ole vaiti, sen ruotilainen! Kaikkipa tässä sitten ovat tietävinäänkin!" sanoi Kalle niipastuksissaan ja rentona pirttiin päin kävelemään lähti. "Tule nappipotasilta pirtin kupeelle, Reetu", huusi hän

mennessään.

Reetu oli juuri saanut "tervansa hoviin" eikä hänellä mitään ollut Kallen ehdotusta vastaan. Hän viskasi keppinsä puron rannalle ja juoksi Kallen perään, joka "seinärahalla" ja "potasilla" voitettua nappinauhaansa kädessään heilutteli ja viheltämään opetteli.

Nyt Ellikin muisti, että työ oli kesken ja pikku Erkki yksinään pirttiin jäänyt.

"En minä enää jouda ... tule nyt potun raapuusen niin kuin lupasit, Janne!" toimitti Elli ja lähtöä teki.

"En minä, kosk'ei Kallekaan", ynähti Janne istahtaen puron laidalle 'lussia' laittamaan jokiveneitä varten, ett'ei myllyjen kohdalla tarvitsisi maata myöten vedättää.

"No, vaan lupasithan sinä!"

"Mikä sitten ... ei lupa taloa hävitä", tiuskasi Janne työstään. Elliä suututti mokomat valehtelijat, mutta minkäpä hän niille teki? Pirttiin hänen joutua täytyi ja sinne hän lähtikin juoksemaan, ett'ei Erkki herätä kerkeisi, Pirtin kupeella sulalla maalla Kalle "potasilla" Reetan kanssa oli eikä kuulevinaankaan ollut, kun Elli sivu mennessään häntäkin potun kuorintaan tahtoi.

Oven kun aukasi, niin heti Erkin huuto korviin kävi... Erkki oli taas päässyt alkuun ja Luoja ties', milloin hänet asettumaan sai. Ei hän Ellin hussaamisesta ja heiluttamisesta mitään pitänyt, huuti vaan ja potki, että Ellin täytyi hänet syliinsä ottaa ja siinä viihdytellä ... mutta ei sittenkään ... vaikka mitä olis tehnyt!...

Kartanolta kuului hevosen hirnunta. Hyväpä se oli, että ne toki jo tulivat... Erkki olikin varmaan jo nälissään ja äitiään odotti.

"Täytistäkö se tuosta lapsesta huudattaa? ... läkähtyyhän se", ärjäsi Mattilan emäntä jo ovelta niin kovasti, että Elli koko olemuksen oli käsistään pudottaa.

"Niin kuin se heräsi" ... sopersi Elli hämillään.

"Heräsi?" Ei emäntä siihen muuta virkkanut ... otti Erkin käsivarrelleen ja toisella Ellin käsipuolesta pottusangon luo heilautti, että kolisi. Sitten hän likemmäksi tuli ja katsoi, millä kannalla kuorinta oli.

"Vielähän sinulla on puolet kuorimatta, tyttö; mitä sinä täällä oikeastaan olet tehnyt sillä aikaa? ... hääh?"

"Lastahan minun on täytynt..."

"Neen, koetahan tuossa valeella päästä ... rantteellahan tuo Jannen kanssa puolen rupeamaa oli", sanoi Kalle sisään kompuroiden.

"Onko se tosi, Elli? ... eläkä nyt mutkaile, tyttö!"

"Kävinhän minä siellä, kun pojat kutsuivat" — — —

"Vai niin, vai siellä sinä päivän laukkaat ja sitten minulle toimitat, että 'niin kuin heräsi' ... ja vielä valehtelet, luntus!" — Emäntä laski Erkin sängyn päälle, "Minä olen pastorille luvannut, että niin pian kuin vilpin oireitakaan sinussa ilmestyy, ne juurta myöden pois repiä ... eikä sinusta hyvällä äitivainajasi perintö näy lähtevänkään..".

"Vieläkö sinä valehtelet, häh ... vieläkö, sanotko sinä ... häh, vieläkö ... valehtelet, häh!" ja emäntä retuutti Elli-raukkaa, että hiukset pitkin lattiaa pölisivät.

Kallestakin tuo jo ilkeältä kuului. "Kah, Erkki putoaa sängyn päältä ... elkää enää, äiti, kah! jo putoaa!"

"Pidä suusi, Kalle, eläkä puoltele! Kyllä minä tiedän miten äpärästä äidin viat otetaan", sanoi emäntä ja sormiensa välistä hiustukot lieteen heitti ja Erkin luo kiiruhti. Erkki oli aivan äänettömäksi tyrehtynyt kuullessaan toisen itkevän ja voivottavan, niin että pian hänet emäntä taas nukkumaan sai.

Karsinaloukon rahille Elli taas istahti ja kapperasti puukon terä potun kylkeen raaputti. Ei hän kumminkaan nyyhkämystä niin äkkiä heretä saattanut ja vyöliinan nurkalla täytyi vesiä silmistä kuivailla.

"Oletko nyyhkämättä siinä, että lapsi saapi nukkua!" ärähti emäntä

Elliin tuimasti katsahtaen.

Väkisellä täytyi Ellin nyyhkytyksensä niellä, mutta nenän kautta se sentään korahtelemaan mieli. Ja rinnan sisässä, tuolla rikkinäisen karttuuniröijyn alla, se niin kuumalta tuntui ja katkeralta... Tuntui siltä kuin taaskin olis tuo tuonoinen uhka noussut, että odottakaahan, kunhan minäkin isoksi kasvan ... ja emännän kokoiseksi, niin tulkaapa sitten tukasta repimään tuon vertaisen asian tähden ... melkein syyttömästi!...

IV.

Pehkolassa oli ilmoisen ikänsä perittyjä esi-isäin tapoja pyhinä pidetty. Niinpä se oli aina sekin tapa noudatetuksi tullut, että keväällä maan sulattua ja koivun hiirenkorvalle jouduttua tanssit ulkoilmassa pidettiin. Mistä astihan lie tavaksi tullut, mutta niin kauan kuin vanhimmat ihmiset muistivat oli sitä säännöllisesti noudatettu. Soiluan niemi se tavallisesti kokouspaikkana oli, siihen kun paras pääsy oli ... veneellä ja jalkasessa.

Loistipa taaskin luonto heleän vihreässä verhossaan ja tummana laiteena järven rantoja varjosteli. Koivut ne eivät vielä oikein paraillaan olleet ... tuskinpa olivat lehdet vielä laskoksistaan oijenneet, mutta sievältä ne siltä näyttivät tummempien kuusten ja vaal akkaampien mäntyjen välissä.

Niemen takaa Kautisista päin laskea höllötteli kaksi venettä laitatuudessa kolminurkka-purjeella. Iloisena istui Pehkolan nuoriso ja joutessaan tuon tuostakin raikkaaksi lauluksi kajahutti. Paljo siinä pilkkaakin toisistaan laskettiin, mutta ei kukaan närkästyä kehdannut ... anteli vaan samalla mitalla toisille ja härnäili.

Perämiehenä huopari kädessä rentoili Purolan Aatu ja sahviaanireunaisia kengänvarsiaan pitkin morsiamensa tiirotti.

"Onpa Aatulla nyt rahoja ollut, koska anturan varret on punaisen vasikan nahkalla vuorannut!" ivaili Toivos-Juho pappilan karjakolle.

Mutta Aatupa vähätteli muiden kuiskeista — tiesihän hän, että kateeksihan niillä raukoilla vaan kävi. Siksipä hän vaan kahta rennommaksi selkäkenoon ojensihe ja jalkansakin vielä veneen laidalle nosti. Vahingossako lie takkikin auki pyörähtänyt, että verkaliivi näkymään pääsi ja valkoinen rinta. Hentoihan tuon aukikin pitää, kun liivin ylälakkarissa kevätmarkkinoilta tuotu ankkurikello pullotti ja pronssi-perät auringon paisteessa välkähteli!

"Kummapa kuin Mattilan pojatkaan eivät vielä ole lähteneet ... venekinhän tuo näkyy kuivalla kankaalla olevan", tuomasi Aatu morsiamelleen, kun Mattilan pellon alatse laskettiin.

"Tokkopa tullevatkaan, Reetuhan kuuluu sairastavan."

"Niinhän se kuului tekevän, vaan saattaisivathan ne siltä tulla, kun muuten halu lienee"..

"Ja onhan tuolla sekin Emmalan Elli ... alkaisi tuo hänkin jo kynnelle kyetä", sanoi pappilan karjakko.

"Ellikö? Niinkö luulet, että Mattilan emäntä Elliä päästäisi ... erehdys se on, Kaisa! Ja tuskinpa ne Mattilankaan pojat juuri ruotilaisista.."

Kautisten Mari se oli, joka joka paikassa synnystään ylpeili ... olihan muka isontalon tyttö, että kannattihan se toki! Vaan pappilan karjakkoa se aina pisteli tuo Kautisten Marin röyhkeily eikä hän nytkään suutansa tupessa malttanut pitää.

"Eihän ne kaikki ole Kautisissa kasvaneet ... mutta ihmisiä ne sentään luulevat olevansa. On tuo Emmalan Elli mielestäni yhtä hönkä tyttö, kuin eräs toinenkin ... ja vieläköhän tuolle Mattilankin Jannelle parempi pitäisi olla? Eihän nuo ole kovin kummat hänenkään vanhukset olleet."

"No, ei ne ruotilais-äpäroitä kumminkaan" ... virkki Kautisten Mari ja ylpeästi niskojaan nakkasi.

"Ei juuri ruotilaisia, vaan yksiäpä ne huutolaisetkin ... sama virka, sama virka!..." nauroi karjakko, sillä nyt hän sen vasta oikein muisti, että Mari Mattilaan miniäksi pakkausi. "Tehdään ruojalle kiusaa palanen, koskahan aina on tässä rönkyilemässä", kuiskutteli hän Soivion Ellille.

"Mitä huutolaisia? Ahoniemen Tervolastahan Mattilan emäntä on ... niitä Ison Jussin tyttöjä", puuttui

Purolankin Aatu taas puheesen, "tiedänhän minä ... ja hyvinkin tarkkaan!"

"Tiedäpä jos tahasi, vaan tiedetään se täälläkin, että Mattilan isäntä ennen vanhaan kontti selässä lautamiehen vasikoita vahtasi ... eikä ollut silloin sen kummempi kalu kuin huutolainen!..." Karjakko otti punaruusuisen karttuunihivinsa, joka olkapäille oli livahtanut, heilautti sen kaksin kerroin ja päähänsä kiivakasti sitasi. "Kysykääpä Niittyniemen vaarilta ... kyllä se ne ajat muistaa kuin eilisen päivän!"

Mari ei enää puhunut mitään, punaltihan vaan päätänsä epäilevästi.

"Taisipa särellä sappeet käydä!... Hyvin se toki sietikin, sillä joka paikassa se on muita ihmisiä panettelemassa. Mattilan miniäksihän se mieli tekisi, näkyy se päällekin päin, vaan kukapa tuonkaan vielä tiennee?" ... naureskeli Soivion Elli karjakolle.

Kotvilleen ei sitten puhuttukaan mitään — noin yleisesti. Tytöt ne kyllä toisessa päässä venettä supattivat ja toisinaan nauruun purskahtelivat, mutta ei sitä poikain puolelle kuulunut, mille ne nauroivat. Eikä se monikaan siitä piittaavan näyttänyt ... kaivoi vaan povilakkaristaan punaletkaisen, keltakoppaisen piippunykänsä ja nahkaisen tupakkakukkaronsa takintaskusta veti. Vakavana hän piipun kopan kukkeroon upotti, etusormellaan täyteen paineli ja tarjosipa vielä likimmäisille kumppaleillekin: "Heh, onko sitä piippua?"

Olihan niillä useammilla piiput muassa ... ja pian öyhkysikin savupilvi nenäin alla ja kesäiseen ilmaan hajausi. Purolankin Aatulle alkoi aika pitkäksi käydä ... täytyi hänenkin toisella kädellä "syöskomin-koppainen peslapiippunsa" savuamaan laittaa. Rennoksi hän sitten selkäkenoon ojentautui ja henkisavut saatuaan hampaittensa välistä vihelteli:

Rosvo, rosvo olit sinä, kun varastit mun kultani: Minä luulen rallallaaa j.n.e. — — —

* * * * *

Tuolla Mattilan luhdin kynnyksellä pihlajan varjossa istui Emmalan Elli, entinen ruotilaistyttö. Matin päivän aikoina hän jo ruotilais-ijästä oli päässyt ja viistoista täyttänyt, vaan kun paikkaakaan ei ollut tiedustelluksi tullut ja emäntä oli Mattilaan vielä Kekriin asti jäämään pyytänyt, niin ei ollut Ellilläkään lähdeyksi tullut. "Kerettäneenhän tässä vielä palkoista sopia", oli emäntä vielä sanonut ... ja niille puheillepa se oli jäänyt.

Siinä hän nyt istui kynnyksellä sukankudelma kädessä, vaikka sunnuntai oli. Kalisten siinä tikut liikkuiivat ja vikkellästi sormetkin sukkelehtivat, vaan ei se tainnut ajatus kumminkaan kudelmassa olla. Tuossa oli pellon alatse vasta edellimmäinen vene Soiluan niemelle lujottanut ... ja se se taisi olla, joka se paremminkin ajattelutti...

Taas kajahti järveltä säveleitä ... viulun luikkaita säveliä ne nyt olivat. Elli vetäsi huivin enemmän silmilleen, ett'ei auringon kilo solasta katsoessa häikässyt. Sielläpähän juuri nuotta-ulkujen kohdalla toinen vene höllötteli valkeissa purjeissa ... ja korkealla kokkakaaren päällä istui peli-Jussi viuluineen "Porilaista" kallella päin vedellen, minkä jaksoi ja kerkesi. Kesken jäi Ellin sukankudelma siksi aikaa, kuin pirtin ja aitan solasta venettä näkyi, vaan sitten hän taas huokasten työhönsä ryhtyi ja peli-Jussin soitantoa kuunteli.

Paraiksi hän taas oli työhönsä kerennyt, kun emäntä pihan poikki häntä kohti mustissaan tulla keputteli ... silkkihuivi oikein kiilteli ilta-aurinkoa vasten ja uusi musliinihame kävellessä kahisemaan mieli.

"Kovinpa sinä nyt olet ahkeraksi ruvennut, Elli! ... et taida enää lepopäivääkään muistaa? Hyvähän se on, että ihminen ahkera on eikä kylää juokse, mutta saattaisihan sunnuntai-iltoina Raamattua lukea eli virsikirjaa... Ja liekö noilla sukillasikaan semmoinen kiire?"

"Janne näitä kiirehti ... mihin huomenna lähtenee?"

"Vai niin, no, kudo häntä sitten, koska niillä semmoinen hätä on."

Emäntä yritti jo lähteä, vaan muutaman asian vielä muisti.

"Tuonne pirtin loukkoon minä jo eväskontin laitoin, että sinäkin huomen-aamulla saat Likopurolle niitynperkkaajien luo lähteä, ... ja kontin laitaa pistin kukkeroon särvinrahoja, jotka saat isännälle viedä... Mutta katsokin, ett'et tielle tiputa!..."

Tanhuan kautta emäntä kujalle oijusti ja kujan suusta jalkatietä myöden Kautisiin aikoi. Kautisten emäntä se aina niin höyli oli ja puhelijas ... ja missäpä hän talossa lie tälläkin kylällä sen selvempi kahve ollut, kuin Kautisissa?... Oli se emäntä pari kertaa sikuria myllymiehen kanssa kauppijaasta tuottanut, vaan äkin niistä hommista oli loppu tullut, kun vaari oli tiedon saanut. Kartanolle oli sikuripötkyt

viilettänyt ja emännälleen sanonut, että "jos tässä talossa ei kahve selviltään juotane, niin ollaan sitten ilman kerrassaan!..." Ja siihenpä se oli sikurin pito loppunut.

Elli hymähti itsekseen ja vetäsi juuri viidennen tikun kudelmasta irti.

"Saipa se 'pitkän nenän' kerrankin toki ... onkin se aina muistuttelemassa ... milloin paljo, milloin vähän, paraiksi sitä ei koskaan tehdä arvaa!"

Etäisiä säveliä vielä peli-Jussin viulusta kuului ja niiden haihtumista Elli taas kynnänpään varassa kuunteli... On niillä taas siellä aika remakat ... ja kun Tuovilankin kylästä kuuluvat tulevan! Mahtaa sinne Kantolankin Pertti mennä ... ja Saara, missäpä he muuallakaan?... Ja siitä se mieleen johtui, että saattaisi tuolla joskus ... vaan mitäpä tuolla, eipä siellä kumminkaan muut tanssittaisi, kuin Kantolan Pertti ... ja työtökin, Kautisten Mari varsinkin, karsain silmin katsoisi, että tännekö tuokin mukamasti...

Rannasta venehuoneelta päin asteli polkua ylös talon Janne. Kummapa, ett'ei hänkään muiden joukossa ollut, vaikka olihan tuo jo parissa kymmenissä.

"Niitäkö sinä minun sukkiani, Elli?" ... kysäsi hän ja Ellin eteen pysähtyi.

"Niitä, itsehän sanoit niillä kiireen olevan", virkkoi Elli vähän ivallisesti.

"Ei niillä nyt semmoista kiirettä ole, että pyhänä ... en minä sitä niin meinannut."

"Pyhä tai arki ... yksiinpä ne minulla käyvät, ja pitäneekö tuo Luojakaan niin tarkkaa lukua ruotilaisista ja — äpäristä!"

Elli oli tänään tavallista pistelijäämmällä tuulella eikä hän oikein käsittänyt, mikä nuo sanat suuhun toi. Ja silmissäkin alkoi niin kostealta tuntua, että hian suulla piti pyyhkästä ja pää alemmaksi painaa.

Hämilleen Jannekin joutui eikä oikein tiennyt, mitä sanoa, sillä olihan hän ennen pienempänä näillä nimillä monestikin Elliä nimitellyt. Heinän kortta hän suussa vähän aikaa pureksi ja pikkukiviä aitan seinää vasten potkiskeli ennen kuin taas sanoa jotakin saattoi.

"Näitkö sinä kyläläisiä, Elli? Kolme venettä laski tuosta meidän pellon alatse ... edellimmäisessä näkyi Purolan Aatu perässä istuvan, kuka lie jälkimmäisessä ollut? ... ja Toivos-Juho näkyi kanssa olevan ja pappilan karjakko Aatun veneessä. Näit kaiketi sinä sen, joka nyt vasta tästä laski, ja lienethän toki viulun äänen kuullut?"

"Eihän sillä peli-Jussilla huono-ääninen viulu ole", sanoi Elli välinpitämättömästi.

"No ei, sitä minä aina olen sanonut, että selvä-äänisempi se Jussilla on, kuin Lepikön Kustulla!..."

Janne nakkausi nurmikolle aitan viereen ja heinän korrella muurahaista tavotteli seivästääkseen.

"On niillä siellä taas aika iloinen ilta, kun Tuovilankin kylältä olivat aikoneet tulla, vaikk'eivät ennen suinkaan koskaan ole olleet... pelimanninkin olivat luvanneet tuoda tullessaan, että useampi olisi! Mahtaa siellä Soiluan niemellä multa pölistä tämän yön seutuna!..."

"Eikö tuolla pölisse".. Elli ei pitkältä vastaamaan ruvennut; vihaksi kävi koko puhelu ja toimessaan hän kudelmansa neuloi.

"Ei mahda sinulla mieli tehdä, Elli?" kysäsi Janne häneen katsahtaen.

"Mikäpä tuonne niin erittäin".. Ikävähän sinne oli, vaan kun sinne ei kumminkaan päässyt, niin samapa se oli, mitä sanoi. "Sinulla tuonne paremminkin yty lienee?"

"Ei tuo juuri ytykään ... onhan tuon kumman ennenkin nähnyt! ... vaikka sama tuo olis, jos kumppalin saisi." Janne oikaisihe kentälle oikein pitkälleen ja järvelle päin katseli. "Eikä ole tuosta Reetustakaan ... päätä kuului särkevän ja vilustavan yhä niin kuin ennenkin!"

"Ei suinkaan se Reeta toki, vaan onhan tuo Kalle toiseksi."

"Kalle oli jo puolisolilta Kantolaan lähtenyt ja eikö tuo sieltä pitäen lie mennyt jo ... Pertin kanssa!"

Elli ei siihen mitään virkkanut. Kyllähän hän jo melkein ymmärsi, miksi Janne näin kautta rantain puheli ... ja olihan tuolla Perttikin, niin että olisihan tuonne ehkä saanut lähteäkin. Mutta ei hän sentään ymmärtävinään ollut, kutoi vaan niin kuin ennenkin ja vanhan tavan mukaan aina langan tikun yli heitti.

"Etkö lähde, Elli, mukaan, niin käydään hänessä mekin? Petoako sinä tuosta kudelmastakaan ... ei sillä semmoista hätää ole!" sanoi Janne äkkiä.

"Minäkö mukaan? Hupsuatko sinä, Janne? ... vähemmästäkin tässä myötäänsä torataan, saati sitten kylänjuoksusta."

"Kovahan se äiti kyllä on, tosi se on... Vaan nyt ei torata, usko minua, Elli, ja jos äiti yrittelisikin, niin puhukoon minulle."

"Sinulle? Johan nyt uskaltaisit emännälle vastustella? Eikä se toki kannattaisikaan tämmöisen hetaleen vuoksi ... mokomankin ruotilaisen!" Oikein kyynleet Ellille silmiin herahtivat.

Janne hyppäsi seisoalleen. "Elä nyt myötäänsä tuota vatkuta, Elli! Taidettiinhan sitä ennen pienempinä välistä siitakin nykkiä, vaan nehän ovat menneitä asioita ... eihän toinen ole toistaan kummempi syntyessään — eikä kuollessaankaan!"

"Niinhän sinä nyt sanot, Janne, vaan erilainen se sinustakin on isontalon tyttö, niin kuin Kautisten Mari, ja tämmöinen ruotilaiskutale."

"Eiköstä vaan vielä ... mitä kummempi se Marikaan olisi? ... ihminen kuin ihminen! Heitä nyt vaan joutava kinastaminen pois, Elli, ja lähdetään mekin."

"Eipä siellä minusta ... kaikki vaan vierastelisivat ja siitä mahtailisivat, että tuonkin tänne päästä piti!"

"Eikö mitä, eivät ne semmoista tohdikaan toki, kun minun kanssani tulet. Varokoot korvuksiaan, jos paljo turisevat." Janne oli oikein innostunut ja näyttikin aika miehevältä Ellin silmissä, ja Ellikin oli taas kuin eri tyttö ja kulmain alta leimahti niin vilpittömän ilon liekki, kuin lassa ollessa marjanpoiminnassa tai rannassa Tuuteron Matleenan kanssa polskaroidessa.

"No olisiko tuonne sitten?" ... sanoi Elli ja kudelmaansa kokoili, "ei sinun kaukaista tarvitse minua odottaa, Janne!"

Ketterästi hän kynnyksen yli hyppäsi, kudelmansa nurkkaan viiletti ja portaita myöden yläluhtiin kapusi vaatteitaan muuttamaan. Janne katseli hetkisen Ellin perään ja lähti sitten kodan eteisestä purjetta ja airoja hakemaan.

"On, peto vieköön, siinä tyttöä kerraksi tuossa Ellissä! Vahinko se on, että se ruodille joutui ... ja ikänsä on haukuttavana ollut! Tarvitsisi se hänkin muiden seuraa ja huvitusta ... nuorihan tuo on hänkin vielä!"

Janne otti purjeen ja aivot olalleen. "Huoparit nuo näkyvät olevankin venehuoneella! — Niin, saapa nähdä, mitä sanovat, kun minä Ellin kanssa tulen. Mahtaa Kautisten Marin harmajat silmät oudosti paistaa ja malttaneeko Purolankaan Aatu mahtailematta olla? Vaan ruvetkootpa he paljo herjailemaan, niin — — en tosiaankaan tiedä, mutta siitä tuntuu, ett'en alallani pysyisi... Eipä sillä, että minä hänestä juuri niin paljo piittaen, vaan syntihän tuo tyttöä ... nuorihan tuo on ja — hm! — niin, kaunis kanssa, ei sitä kieltää saata!"

Tuskin oli Janne purjeen, aivot ja huoparimet sijoilleen saanut, kun Elli karttuunipuvussaan jo rantaan tulla humisti. Ei Ellillä peiliä ollut, mutta ei hänen sitä hävetäkään olis tarvinnut: tuossa siniraitaisessa läningissään hän oikein näppärältä näytti ja tummanruskea tukkansa riippui olkapäällä niin paksuna palmikkona, että monenkin tytön olis kateeksi käynyt.

"Mitä sinä tuosta kontista muassasi laahaat?" kysyi Janne kummissaan, kun Ellin näki kontti selässä tulevan.

"Minä menenkin jo tältä tieltäni Likopurolle, niin ei tarvitse kahakäsin kulkea", sanoi Elli iloisesti ja konttinsa veneen keulaan laski.

Ei se oikein Jannen mieleen ollut ... nauroivathan ne, kun kontin kanssa. — — Vaan samahan tuo sentään oli ... ja niin lykkäsi hän veneen vesille ja perään itse kömpi. Pian oli purjekin reilassa ja vene laitatuulta mennä huhkasi, että vaahto keulassa porisi.

V.

"Osaatko sinä ranseesia, Jussi?"

"Eikö vielä! ... mistäpä ne semmoiset herrastanssit?..."

"Entäs Hollolan polskaa? ... sama se on, kunhan on."

"Olenhan minä sitä joskus ... mitenkäs se alkoikaan?" Jussi veteli muutamia rallatuksia, vaan ei alkua muistanut; "mitenkä se alusta?..."

"Tiilu-rallal lallal-lallaa-lali-luli-lei — — sillä nuotilla sen alkaa pitäisi.."

Purolan Aatu se oli, joka kerrassaan riivaunut oli tanssin intoon ja hommasi nyt oikein ranseesiksi pistää, niin kuin kasarmillakin ollessa joskus tehtiin. On häntä joskus muka herroisikin!...

Polkat ja "kalopit" oli jo pantu ja vanhan tavan mukaan olis "purppuri" seurannut. Vaan sitä ei Purolan Aatu tahtonut: pannaan oikea herrasranseesi, oli hän sanonut eikä siinä auttanut vastustelukaan. Koettivathan ne Tuovilan kyläläiset yhdestä suusta selvittää, "etteivät he mokomia vikuroimisia ja herrasrenkutuksia osaa", vaan Aatu oli kerran kimpaunut eikä hänelle hyvästä apua ollut!

"Piti näet saada morsiamelleen niitä kasarmin luikerruksia näyttää", nauroi pappilan karjakko tyttöjoukolle.

Siinä seisoj nyt Pehkolan ja Tuovilan nuori väki ja Purolan Aatun komentoja odotti. Oli heistä jotkut ennenkin ranseesia vilskuttaneet, mutta useat eivät, eivätkä edes nähneetkään... Peli-Jussikin oli alkuun päässyt ja kaikki he sen hyvin tiesivät, että se poika kun kerran lie ralliin osaunut, niin tuli sieltä sitten, että helisi vaan! "Kas nyt, pojat, tällä lailla".. Purolan Aatu astua teppaili ja mielissään oli, kun täällä kotikylässään ensimmäissä olla sai ja muita opetella. Kallelleen oli lakki vasemmalle korvalliselle lipunut ja leveä sahviaanireunus kengänvarsissa silmiä huikasi. Ja takki kun auki oli ja kahden puolen heilahteli, niin liivikin näkymään pääsi ja kellon perät vilahtelemaan ja kilajamaan...

"No vedähän, Jussi, vaan Hollolaista! Sama se on, sama se on... rallattakaahan lisäksi!"

Jussi veti, että silmät sirralleen kävivät ja niin ne rallattivatkin, että korvia särki ... miehenpuolet karkeammasti ja kehnommasti töryyttäen, vaimonpuolet kimakammasti ja paremmin nuotilleen luikasuttaen. Kangas oikein jytäjämään mieli ja yhtenä pilvenä pelmusi hiekka tyttöjen humahtelevissa hameenliepeissä. Korvalliselle muuttuivat poikain lakit ja lipuipa monen tytön huivikin niskemmaksi, että otsat paljaksi jäivät ja hiusten jakaus näkyi. Mikä sen tiesi menikö se edes osapuillekaan ranseesin mukaan — ei ainakaan siltä näyttänyt — mutta toimessaan vaan oli Purolan Aatu morsiamineen. Eikä hän sitäkään huomannut, että kaikki hänelle selän takana nauroivat ja pilkkaa tekivät.

"Nyt tulee kalopaati, pojat! Vaan elkää luulkokaan, että se sama on, kuin kaloppi ... ei sinne päinkään! Soitahan, Jussi, jotakin, polkkaa, Porilaista eli mitä tahansa, niin minä näytän teille Maija-Liisan kanssa, minkälainen se kalopaati on!"

Jussin ei polkan rallia hapuilla tarvinnut ... selvästi hän niitä veti, vaikka kuinka monta ... vaikka "engelsmannia"!...

"Kas näin, pojat, katsokaahan! ei tämä niin maailman vaikeata ole, kuin sen syrjästä luulisi..."

Aatu viittasi vastapuolella olevalle Soivion Antille, että tekisi vaan niin kuin hänkin teki, ja porhalti sitten Maija-Liisan kanssa kangasta pitkin, että pikku kivet syrjille pirisivät. Pian se toisillekin selvesi, ett'eihän tuossa muuta ollut kuin käydä ja kääntyä koko kalopaatissa ... osasihan tuota vaikka kuka, kun sen perille kerran pääsi!

Taas veti Jussi, että silmät sirralleen kävivät, pää kallistui vasemmalle kädelle viulun puoleen ja jalka vakavana tahtia tallasi. Hiki juoksi jo tanssijainkin poskilta kuin tulvavirta ja äänikin tahtoi monelta pojalta sortumaan ruveta, mutta rallattaa sitä sentään piti, vaikk'ei olis kuin kurkkuperässä pikkuisen kihissyt!

Tuolta järveltä päin oli tällä välin purjevene tulla viilettänyt, mutta ei sitä kukaan ollut huomannut. Niemen suojaan kun oli päästy, laski Janne purjeen alas, sillä ilman aikojaan se siinä vaan olis lepattanut ja joku tuulenpuuska ehkä vastaankin vielä puhaltanut. Soutamalla he sitten loppumatkan tulivat ja vaikka airot aika lailla lonkuttivatkin, ei sitä kankaalla pyörijät kuuntelemaan joutaneet.

Kovasti sykähteli Ellin sydän metsäpolkua myöden rannasta kävellessä Jannen perässä. Mielipä se Jannestakin niin somalta tuntumaan, kun aukean laitaan ruvettiin pääsemään ja viulun vingutus sekä rallatus selvästi alkoi kuulua. Ei se juuri pelottanutkaan ... mistäpähän sekään?... Vaan muuten se niin kummalliselta tuntui Ellin kanssa, entisen ruotilaisensa kanssa, tämmöiseen väkijoukkoon tulla. Niin, ja tuollapahan oli Kautistenkin Mari ... saapas nähdä, millä silmällä se sekin kilmistellä alkaa ... ja Purolan Aatu se jos parinkaan ryyppyn vanhaksi pääsee, niin sillä ei ole aikaa herjalla!... Mutta koettakoonhan kovin mahtaillemaan ruveta, niin — — jaa, jaa, sittenhän se nähdään, kun nyletään, onko vettä nahkan alla!...

Viimeistä "tuuriansa" Purolan Aatu mennä hihkasi ... semmoista, jossa pojat toisen ja tytöt toisen kuja-aidan muodostavat ja sitä sitten tyttöineen porhalletaan niin kuin "kalopaatissa." Kuta uhemmasti siinä meni, sen hauskemmalta se tuntui ... ja jos silmiinkin vettä kihosi ja huivi päästä lensi, niin silloin se nauratti ... itseään ja muita, vaan muassa täytyi kumminkin mennä rehjata ja viejän olkapäästä kiinni pitää koettaa.

Viimeinen pari jo vuorollaan ympäri vihkasi ja sitten taas "vikuroida piti", niinkuin se Aatun suussa kuului. Hiki helmeili otsallekin ja oikein hiusten päistä poskille tippui, kun tämäkin vihdoin oli lopetettu ja Aatu korkealla äänellään huusi: "No tytöt, joko piisaa vai otetaanko vielä 'tukki-tuuri'?"

Maija-Liisakin läähätti, että läkähtyä oli ja hänen täyteläinen, pullea povensa teki parastaan tutkistellakseen sauma-ompeleita. Samapa oli pappilankin karjakolle työksi tullut ja hän uhkasi heittää koko lerkutuksen sikseen, jos ei Aatu jo lopettaa älyisi. Hän vähätteli mokomista herskaapin vikuroimisista, joista tolkkui-ihminen ei oikealla selville päässyt!...

"Eikä enää ... johan tuota vähemmässäkin, Aatu!..." huusi Toivos-Juhokin vuorostaan Purolan Aatulle ja hian suulla kasvojaan kuivasi.

Aatua nauratti ... naurattipa oikein tosi-imelästi: sitähän hän oli juuri tarkottanutkin, että ne tuolla lailla... Mielellään hän vielä olisi "tukki-tuurinkin" ottanut, jos ei jo Maija-Liisakin olis vastukseksi heittänyt; täytyi kuin täytyikin jättää se toiseen kertaan. Vaan Perttulinkin pyhänä hän sen ottaa päätti, vaikka mikä olis ollut ... ei siinä auttanut täytinenkään!...

Peli-Jussi pani vielä loppulirityksiään niin kuin urkuri virttä lopettaissaan. Parit hajosivat ja tytöt kilvalla rantaan tuulottelemaan lähtivät ja jähdyttelemään. Pojista toiset nurmikolle pitkälleen heittäisivät ja siinä hengästyksissään rotjottivat, toiset taas vesakkoon katosivat Soivion Antin tuomille kaupunki-viinoille, jotka jo viikkokauden olivat tätä hetkeä odottaneet.

Sinne yritti muiden muassa Purolankin Aatu, vaan mennessään Mattilan Jannen huomasi ja häneen kääntyi.

"Kah, onhan täällä Jannekin, vaikka jo luultiin, ettet tulekaan", hönkäsi Aatu ja kättä olkansa takaa paiskasi.

"Ei se ollut ensiksi ai'e tullakaan, kun Reetukaan ei jalkeille kyennyt ... vaan tuli sitä sentään lähdeyksi."..

"Hyvä se, hyvä se, mutta myöhäänpä tulit, kun et ranseesiin kerennyt... Yksinäisikö sinä tulit, Janne?"

"Enkä ... sainhan minä sitten kumppalinkin!" sanoi Janne ja Elliin katsahti, joka Kantolan Saaran kanssa jo oli puheihin ehtinyt.

"Oliko sinulla kumppalikin? ... kuka sitten?" Aatu katsahti ympärilleen ja paikalla Ellin huomasi, vaikka ei näkevinään ollut.

"Ellin kanssa me tulimme", sanoi Janne tanakasti. "Ellin? Minkä Ellin?..." Aatu oli vielä ympärilleen katsastavinaan, vaan ei sittenkään muka Elliä huomannut. "Eikös se Soivion Elli tullut jo Antin kanssa?" mahtaili hän.

Janne arvasi heti, mistä tuuli kävi ja miksi Aatu ei Emmalan Elliä näkevinään ollut. Vaan siitä hänen mielensä vasta miehistyikin ... koettakoonpahan suoraan herjata, koettakoonpahan, niin — — — ja Jannella jo käsnyrkiksi kouristui.

"Ei kuin tuon Emmalan Ellin kanssa", sanoi hän ja rauhalliseksi tekeytyä koetti, vaikka vanha Aatami lihan ja nahkan välissä kutkusi.

"Vai oli sinulla semmoisiakin, kuin herrassekalia", äännähti Purolan Aatu ylpeästi kannoillaan pyörähtäen ja toisten jälkeen vesakkoon päin alkoi astua letkutella.

Pahasti muljahtelivat Jannella silmävalkuaiset ja sitä vailla se oli, ett'ei jo kiehautanut, vaan vielä hän kumminkin itsensä hillitsi eikä perään lähtenyt. "Ryökäle!" murahti hän vaan ja Kantolan Saaraan päin kääntyi, "vielähän tässä illan päälle litviiki tehdään..."

Kääntyessään huomasi hän, että toinenkin oli Aatun sanat kuullut, sillä hehkuvan punaisena karotti Elli raukka ja Saaralle nauraa koetti, joka arveli muka päällekin päin näkyvän, että Elli oli ikänsä hyvillä päivillä ollut. Hätäkös se semmoisessa isossa talossa kuin Mattilakin! ... ei ollut monella sellaisia suuruspaikkoja ja toimeen täytyi tulla sittenkin...

"Terve, terve Saara! Mitäs sinne Kantolaan kuuluu?" Janne ei ilennyt Elliin katsookaan ja mielipahaansa Saaran kanssa tuulotteli.

Mutta Ellin korvissa se yhä soi tuo Aatun herjaus: herrassekalia! Ei hänelle koskaan oltu isän todellista nimeä sanottu eikä säätyäkään, mutta olihan hänellä muistissa, mitä pastori kerran oli Mattilan emännälle pirtinperäkamarissa puhunut eli paremminkin, mitä emäntä oli huudahtanut!... Ikä kautensahan hän kuulla oli saanut, ett'ei hän aivan, eikä hetikään, toisten rinnalle kyennyt, vaan kehnompia oli ja avioton äpärä! Tuo Aatun sana se sentään niin paljon entisiä aatteita herätti ja mieltä katkeroitte niin ... niin, että itkeä olis tahtonut, jos ilennyt olisi... Vaan se se kun yli meni, niin silloin se päinvastaiseksi löi; aina hän oli alla kynsin saanut olla ja muiden haukuttavana ja höperö sitä huokailemaan ruvennut, mutta tästä lähteen ei ... ei puhuttakaan! Lie tuolla elämällä muitakin puolia, kuin katkeruus ja kärsimys, jos vaan ne oikein valita älysi ... ja nyt päätti Elli koettaa!

"Saara, hoi! Mitäs te jo olette tanssineet täällä? Tokko te meille Jannen kanssa mitään enää jätitte, vai?..." Ja Elli oli äkkiä niin virkeäksi muuttunut, silmät ikään kuin säkenöivät ja ääni niin kummallisen iloiselta kajahti, että Jannekin ihmetellen häneen päin käännähti.

"Mitäkö jo tanssineet olemme, sitäkö kysyt, Elli?" kysähti Saara, joka ei mitään huomannut.

"Sitä, sitä, että kuulla saisi kannattiko tänne enää tullakaan — näin tanssihaluisten, kuin mekin Jannen kanssa!" Elli nauroi niin helakasti, että Saaraakin naurattamaan rupesi.

Jannea ei naurattanutkaan ... hän vaan nurkkasilmällä Elliin sihtasi. "Petoko tuolle tytölle niin äkisti? Vie minut täytinen, jos ymmärrän koko heitaletta ... eipä se ennen tuolla lailla..."

Olisihan hän ehkä muutakin Ellin naurussa huomannut, kuin riemastusta, jos syvemmälle olis nähnyt, mutta syvälle eivät Jannen rehelliset silmät pystyneetkään.

"Polkat' ja 'kalopithan' ne jo pantiin ja teidän tullessa juuri — — niin, mitä se lie ollutkin? Se häntä lie ennen nähnytkään, saati vielä tanssia osannut!... Vaan jotakin herskapin tanssia se kuului olevan, sanoi Purolan Aatu, joka sen kasarmilla alupseerina ollessaan oli oppinut; siellä näet joskus oikein herroiksikin vikuroitiin!" nauroi Kantolan Saara kaivaen taskustaan punaisella langalla paltetun kirkkonenäliinansa, jota virsikirjan vieressä luhdin arkun pohjalla talletti.

Vähitellen siihen muutkin tytöt rannasta saapuivat jäähdyttelemästä ja useimmat niistä Ellille "hyvän päivän" tekivät ja kättelemään tulivat. Mutta Kautisten Mari se ei Elliä edes huomaavinaanakaan ollut, vaikka ihan likeltä meni ja Mattilan Jannen pakinoille pakkausi. Vaan ei Ellikään tästä piittaavan näyttänyt eikä muutamain tyttöjen silmäniskuista ja naurun pihauksista ... eikö lie niitä kuullutkaan?...

Muiden tyttöjen kanssa hän vaan puheli ja leikkiä löi ja nauratteli, että Kantolan Saarakin lopussa kummastella alkoi. Jokohan tuo valmiista miniän virasta Pehkolan Mattilassa on hyvillä mielin? Mutta elähän vielä, lapsi kulta, ei sinne niin veräjät selällään ole, kuin eräät luulevat ... on siellä vielä akkakin avain lakkarissa!...

Tuolta vesakon sisästä alkoi tällä välin aika porinaa, vihellystä ja rallattelemista kuulua. Tuli sieltä joitakuuta jo poisikin, niin kuin Kantolan Pertti ja Toivos-Juho, mutta yhä viipyivät Purolan Aatu, Soivion Antti ja peli-Jussi. Kantolan Pertti se heti Ellin keksi ja kättelemään tuli ja kertoi Mattilan Kallen heidän renkinsä kanssa Laitokarilta ahventen iltasyöntiä koettamaan menneen, Kallekaan kun ei juuri tanssista välittänyt.

"Eiköhän jo polkaksi panna, pojat! Täällä näkyy olevan joukossa semmoisiakin, jotka koko iltana eivät ole askelta vielä hypätä saaneet!"

"Niin vainenkin, Pertti, pidä sinä minun puoltani", huusi Elli silmää iskien.

"Kyllä, kyllä ... vaan mihinkäs se pelimanni?... Jussi hoi, tuletko jo pois sieltä vesakosta, vai — —?"

"Ei se sanonut tulevansa niin kauan, kuin tippakaan vielä lie potellin pohjalla", säesti Toivos-Juho.

"Sepähän nähtänee eikö tule", ja Pertti alkoi hölkkätä sitä kohti, josta loilotus kuului ja pullojen helinä.

Kotvasen viipyi Pertti ... ei mahtanut vähällä saada eroamaan. Vaan vihdoinkin rämähti yksi, kaksi, kolme ... pulloa männyn kylkeen ja kohta sen perästä ilmestyi vesakosta Purolan Aatu ja Soivion Antti, kädet ristissä toistensa olkapäillä, ja jälessä kompuroi peli-Jussi Pertin avulla.

Yhä enemmän oli Jussin silmät sirralleen käyneet, silmäluomet kelluivat niin höllästi ja jalatkin mielivät livahtelemaan miehen alla. Mutta rentona rehenteli Purolan Aatu punareunaisissa anturakengissään ja kahakäteen heilahtelivat nuo komeat ankkurikellon perät, kun hän Soivion Antin kanssa käsikaulassa tuli ja karkealla äänellään lauloi:

"Kaksi oli meitä kaunista poikaa
Luisuan lammen takaa.
Hei hoffalarii, hei hoffalarii
Tuolta Luisuan lammen takaa!"

Koetti Anttikin jälki-vetäsyyn yhtyä, mutta tuiki oli kieli jo hitaaksi käynyt, koskahan ei Aatun mukaan kerennytkään, vaan vasta jälestä päin vakaisesti toisteli:

"Niin, Luisuan lammen takaa!"

"No, Jussi, vetelepä nyt oikein räikeä polkka, että jalat vertyvät", sanoi Kantolan Pertti ja koivun oksalta soittokojeet Jussille kouraan toimitti.

Vakavana Jussi viulun käsiinsä otti ja mättäälle sitä virittämään istahti, Leveämmän komopuolen hän syliinsä asetti ja tappeja väänsi ja peukalollaan kieliä päryytti. Tämä se oli juuri Jussin mahtavimpia hetkiä, kun koko tyttö- ja poikajoukko häntä odotti ja hänen pimputustaan katseli. Sitä Jussi nytkin sekavassa päässään ajatteli, että "minä tässä sentään komeetantti olen ja" — vaan silloin hän sattui kovin varomattomasti erästä nappulaa vääntämään ja altti vonkuen poikki pärskähti. Tytöt kaikki nauraa hohottamaan rupesivat ja pilkkailemaan, että jopa nyt kaupunkiviinat Jussia pyöryttävät, kosk'ei sormetkaan isäntäänsä tottele, ja Kantolan Saarakin ivaten sanoi: "Jopa Jussilta kesäsydännä kynnet kylmettyivät!"

Soivion Antti, joka äänetönnä mietteissään oli edes ja takasin, vasemmalle ja oikealle letkahdellut ja Purolan Aatun kanssa Jussin hommaa katsastanut, heräsi kuin unesta ja äskeiseen nuottiin vetäsi:

"Niin, kynnet kylmettyivät!"

Antille nyt tyttöjoukko vuorostaan mahtaillemaan rupesi, mutta ei Antti siitä milläänkään ollut: työnsi vaan tupsulakkinsa takaraivalle ja unisilla silmillään tyttöihin tiirotti. Ja peli-Jussi kaivoi tyyneesti paperikäärön liivinsä taskusta ja uutta alttikieltä viuluunsa asetella alkoi.

"No, tulleeeko siitä tolkkua, Jussi?" kysyi Kantolan Pertti, jolle jo aika pitkäksi rupesi käymään.

"Kunhan minä tämän herjan tämminkiin saisin, niin äkin tässä..." ja Jussi veteli kielten yli vasemman käden peukalolla ja oikealla kädellään nastoja yhä väänteli.

Jo huomasi Purolankin Aatu Mattilan Jannen ja mahtavana hänen eteensä juppaili. Korvalliselle oli hattu valahtanut ja tuuheana pörrötti toiselta syrjältä ruskea tukka. Jannen eteen Aatu rehevänä asettui ja käheästi laulavinaan oli, että:

"Silkkitäkillä peitettyinä
Se minun kultani makaa,
Hei hoffalarii, hei hoffalarii
Että minun kultani makaa."

Soivion Antti, joka jo mättäälle oli istahtanut ja päätänsä polvien väliin taivutteli, koetti taaskin "hoffalariihin" jouduttautua, vaan myöhästyikin ja vasta perään ynisi:

"Niin minun kultani makaa!"

"Niin se talon-tyttö tekee, Janne!" sanoi Purolan Aatu ja verestävin silmin sekä netkahteleivin polvin Mattilan Janneen tuijotti.

Taas yritti Jannella sappi kiehahtaa ja veret poskille karahtivat, vaan ei hän kumminkaan jäsentään järkähtänyt. "Vielähän tässä illan päälle litviiki tehdään..." Eikä hän ollut Aatua kuulevinaankaan, vaan peli-Jussin puoleen kääntyi.

Tämäkin oli jo kojeensa "tämminkiin" saanut ja vakavana ensimmäisiä kokeita veteli. Pää vasemmalle viulun puoleen taipui ja oikea jalka hiukan nurmelle oikesi, että paremmin kävisi tahdin polenta. Pian oli Jussikin ralliin päässyt ja kun se poika kerran lie sille puulle kerennyt, niin meni se sitten, että helisi vaan...

"Pois pojat tieltä, että polkata saattaa", hihkasi Kantolan Pertti, joka jo Elliä pyöritteli, että tanner jymähteli. Pian ne toisetkin omansa löysivät eikä siinä pyytäessä paljo kursasteltukaan: tyttöjoukkoon vaan mentiin ja silmää iskein jollekulle sanottiin, että "tule tanssaamaan!..." Ja silloin sitä lähdettiin, aikansa pyörittiin ja väsyttyä toisistaan erottiin ... harvoin taisi edes kiitostakaan kuulua...

Purolan Aatu se tämän kylän paraita tanssureita oli ja Kantolan Pertti. Maija-Liisansa kanssa se Aatu nytkin hypähtelemään lähti ... ensin vähän aikaa samalla sijalla hetkutteli edes takasin ja sitten

ympäriinsä pyörähteli ja toisinaan jalkopohjillaan kovemmasti nurmikkoon tömäytti. Vaan tuimana kuin tuulijaispää vihkasi Kantolan Pertti Ellin kanssa laidasta laitaan ja vähäisen vaan aukean päässä hetkutellessaan henkeään veti.

Kirkkaina kimmeltivät Ellin suuret sini-silmät ja riemusta säkenöiden ne Pertin olkapään yli katselivat. Peli-Jussin vieressä hajalla säärin seista jörötti Mattilan Janne ja silmillään Elliä seurasi. Ei hänestä tanssi nyt maistavan näyttänyt ... sen synkemmäksi vaan mieli kävi, kuta kauemmin Pertti Elliä pyöritti. Ja kauan se jaksoikin tuo Kantolan Pertti yhteen pohtiin ja saman tytön kanssa!... Täytyi hänen kuitenkin viimein lopettaa ja hikisenä hän Jannen eteen Ellin hurautti.

"Tuoss' on tyttösi, Janne, ... käy toimeen eläkä mörkönä seiso!"

Vaan ei tehnyt Jannella nyt mieli ... mikä sen liekin niin kerrassaan tympässyt? Syrjä-kareessa hän vaan Elliin muljautteli, joka kivelletti oli istahtanut ja huivin nurkalla kasvojaan kuivaili. Rauhassa hän ei kumminkaan tätä saanut tehdä, sillä Pertti oli jo muille pojille kehunut, että "tuo Emmalan Elli se vasta hyvästi tanssii!" ... ja heti piti poikain itsensä koettamaan päästä, oliko Pertin puheessa perää vai piloillaanko se...

Perä siinä oli ... hyvästi se heitale tanssi ja niin keveästi sitten, ett'ei väsyis vaikka iltakauden veis! Eikä se ollut rumakaan tuo Emmalan Elli, nyt varsinkin he sen huomasivat, kun Elli huivinsa oli näreen oksalle viskannut, joten tumman ruskeat palmikkonsa vapaina heilahtelivat ja poskensa hehkuvan punottavina loistivat.

"Vilkasepa tuohon Mattilan ruotilaistyttyön, Aatu, niin täytyy sinunkin tunnustaa, ettei se tyttö ole työkirveellä tehty", kuiskasi Toivos-Juho Purolan Aatun korvaan.

Aatu oli jo rohkeimmillaan ... aivan niin kuin silloinkin kasarmille kaupungilta palatessa, jolloin komppaniaan päällikkö portilla vastatusten tuli eikä Aatu hänelle "kunniaa" viitsinyt tehdä... Samalla lailla se nytkin päässä humisi ja jalkoja syrjittää aina nostattelemaan mieli. Hetkisen hän Ellin perään tirrotti eikä mitään virkkanut, vaan sitten Maija-Liisaan päin kääntyi ja silmää iski: "Katsohan, Maija, kun minäkin röökinätä viuhattelemassa käväsen!"

Elli oli juuri Mattilan Jannen luo seisahtunut, Janne se yhä vaan äänetönnä törötti, kädet housuntaskuissa, ja syrjittäin Elliin vilkuili. "Petoko tuolle työlle? ... eipä se ennen tuolla lailla ... eikä niin tanssistakaan?... Ja silmätkinhän tuolla päässä palavat, kuin minkähän ahjohiilet!..."

Purolan Aatu astua vippaili juuri aukean poikki Elliä kohti ja monikin katsoi, että mitähän se nyt aikoi. Heti Ellikin arvasi millä mielin Aatu tuli ... ihan se ilkeyksissään, ruottio, ihan ilkeyksissään! Mutta elähän nuolase ennen kuin tipahtaa, ajatteli Elli itsekseen; hänessä olikin tänä iltana kummallinen uhka nousnut ... ei hän mistään piitannut, ei ihan mistään ... kunhan kerrankaan ilota sai ja hyppiä, että vastakin muistelemista olisi ... ja hauskuutta!...

"Saisiko ... tuota noin ... talonpoikakin herrasröökinätä?..." Ja Purolan Aatu ruopasi sahviaanivarsisella kengällänsä, että multa pölähti ja kohauttipa vielä otsahetuleilla varustettua lippulakkiansakia.

"Eipä ne kaikki kasarminkaan karkulaiset"..

Ylpeästi Elli kannoillaan pyörähti eikä Aatuun edes katsonutkaan. Makeaan nauruun pärähtivät likellä olijat ja Kantolan Pertti oikein ilkkuen Aatulle huusi:

"Pidä hyvänäsi, Aatu, että vastakin muistat!..."

Vaan oikealla peli-Jussin vieressä seisoi se, joka kaiken paraiten kuuli ja näki. Kädet taskuissa ja sääret hajallaan hän seisoi eikä paikaltaan hievahtanut, mutta kovin leimusi jo silmistä tuli ... ja korvissa huuhkasi ... verikö lie ollut, joka niin korviin kuhahti? ... ja melkein kuin viemasi...

"Ylpeitäpä nykyaikana äpä — —! ... kuka s—na siellä?" Ja ennen kuin Aatu kääntyäkään kerkesi, kumahteli hänen takaraivaansa voimakkaita, vakaisia nyrkiniskuja ... yks', kaks', kolme ... että pää särähteli ja lakki kenttään kirposi.

Kerralla taukosi tanssi. Kaikki ryntäsivät tappelupaikalle. "Mikä se on?... Kuka se alotti?... Mistä ne riitautsivat, hääh?" kyseltiin joka taholta. Mutta ei siinä kukaan oikeata vastausta tiennyt antaa: "syyttömästi kai se Mattilan Janne ... ei suinkaan Aatu mitään hänelle tehnyt!" Kaikki olivat niin hätäyksissään ett'eivät mihinkään kyenneet. Vaan peli-Jussi, jonka sirrallaan ovat silmät vähitellen soiton aikana olivat umpeen vetäytyneet, vaikka sormet yhä työtä tekivätkin ja kieliä koskettivat, ei enää väsymystään vastustella jaksanut, vaan Soivion Antin viereen köllähti ... ja nukahti...

"Erottakaa, erottakaa! ... tappaahan ne toisensa!" Elli se oli, joka vihdoinkin toimettomuudesta tointui

ja väliin tunkeutua yritti.

Vaan siihen ei ollut enää hyvä mennä. Purolan Aatu oli jo kääntymään päässyt ja raivoissaan asetta kopeloi. "Mistä p—nasta minä puukkoa? ... antakaa puukko, pojat, eli seiväs edes!" ... kähisi hän ja kiviä maasta hapuili. Mutta käteen sattuikin peli-Jussin viulu, joka kiven juureen oli jäänyt... Kerran se ilman halki hurautti ja Jannen päälakeen palasiksi pärskähti ... ihan tuhanneksi muruksi, ett'ei kuin kielet vaan varteen kiinni jäivät!...

Vähäksi aikaa näytti Janne aivan topertuvan tuosta tärskösestä ... vaan kun sitten huumeuksistaan tointui, niin ei rajoja enää tiennyt eikä hillinnyt häntä Ellinkään voivotukset ja pidättelyt.

"Tuoss' on herras-sekalia!" kiljasi hän tuimasti ja ilmassa välähti puukonterä ja surahtaen lihaan utkahti... Aatu horjahti suulleen nurmikolle ja verta pulppusi virtana vaatteiden läpi...

"Hän kuolee, laupias Jumala, hän kuolee!... Aatu rakas Aatu!" Maija-Liisa syöksähti joukosta sulhasensa luo ja itki ja voivotti, "mitä te tollotatte, ihmiset, ottakaa kiinni tuo murhaaja, roisto, ryökäle, ottakaa kiinni ennen kuin pakoon kerkeää!... Voi, voi... Herra Jumala meitä siunatkoon!..."

Synkkänä seisoivat Mattilan Janne puukko kädessä ja sääret hajallaan. Ei hän silmäänsä räpäyttänyt eikä jäsentään järkähtänyt, vaan Aatuun äänetönnä tuijotti. Eikä hän sittenkään vielä paikaltaan liikahtanut, vaikka Toivos-Juho ja muutamat muut miehet häneen käsiksi kävivät ja puukon pois riistivät ... ja vaikka tytöt säikäyksistään toipuen vettä rannasta tuohilipeillä juoksuttivat ja miehet Aatulta takkia riisumaan rupesivat, että verenvuoto tukettaisiin ... ja vaikka Maija-Liisa hänen nenänsä alla nyrkkiä puisti ja Jumalan kirousta huusi ja haukkui, minkä ikinä kerkesi...

... Mutta kiven juurella mättään varassa makasi Soivion Antti, suu auki ja nenä taivasta kohti, eikä koko räiskeestä mitään huolinut. Ei hän muutenkaan heikkohermoinen ollut ja hyvin olivat kaupunkiviinatkin miesraukkaa painostaa alkaneet. Ja poikkiteloin Antista rotjotti peli-Jussi ja päätään Antin vatsaa vasten nojasi ... eikä hänkään koko tapauksesta milläänkään ollut, ei vaikka viulun sirpaleitakin oli hänen rinnalleen kirvonnut ja Antti kätensä hänen kasvoilleen laskenut ... ei muuta kuin kuorsasi vaan, että vatsassa asti kurisi...

* * * * *

Autioksi oli Soiluan niemi jäänyt. Selvään kuului yön hiljaisuudessa rastaan yksitoikkoinen raksutus korpipotkossa tuolla niemen kainalossa. Aamuyö se taisi olla, koskahan järven pinnalla, joka iltayöstä asti oli rasvatyyneenä ollut, nyt alkoi hienoja väreitä liikkua salmesta päin lahden pohjukkaan. Vaan piilossa oli aurinko yhä eikä edes ruskottanutkaan vielä tuolta Kiveskallion takaa, josta se aina näihin vuoden aikoihin nousi ja kauan kajasteli ennen kuin kerrassaan näyttäisi.

Soiluan niemi ulottui kappaleen järveen päin ja kapean kärkensä pienellä pyöräkkeellä lopetti, josta melkein veden tasalta kohosi hyöteä kuusi. Kun tervamiehet myötätuulella täysissä purjeissa salmesta päin laskea lujittivat, näytti heistä siltä kuin tuo yksinäinen kuusi olisi suoraan järvestä noussut. Moni sen oli salmesta katsoessaan niin luullut tekevänkin ja vasta niemen kohdalle kerettyään erehdyksensä huomannut.

Täällä kuusen juuressa, selkä runkoa vasten nojauksissa, istui yksinäinen olento. Mattilan entinen huutolaistyttö, Emmalan Elli se oli, joka siihen taivas-alle oli yöpynyt ja hetkeksi — nukahtanut! Rintaa vasten oli pää painunut ja kädet syliin hervahtaneet. Kovin oli uni ja väsymys ahdistelleet, mutta väkeen ne nyt ajatukset tyyntymään saivat. Oli niin paljon muisteltavaa, mietittävää ja itkettävää, että silmät olivat punaisiksi verestyneet. Ensin eilinen tanssin halu, kun muut pellon alatse viilettivät ja peli-Jussi kokkakaarella viuluaan vingutti, sitten Jannen tulo ja hänen puheensa ja kotoa lähtö ... niemelle tulo ja tanssin huimaus ... ja Purolan Aatu ... ja aina kun Elli ajatuksissaan tähän pääsi, törmäsi kurkusta kummallinen itkun pohti ... niin katkera, niin sanomattoman katkera!?!...

... Ja sitten tappelu ja sen jälkeiset tapahtumat: kuinka Janne kyläläisten veneeseen talutettiin eikä ollenkaan vastustellut; kuinka Aatua oli viroteltu, kunnes silmänsä oli auki saanut ja ensi sanakseen tuimasti kironnut ... ja kuinka ne sitten olivat häntä veneelle haalanneet, ei siihen, jossa Mattilan-Janne istui, vaan toiseen...

Tovin ne oli peli-Jussia herätellä saaneet ennen kuin tämä siksi tointui, että puhetta tajusi, ja pyöreiksi olivat hänen uniset silmänsä käyneet, kun toinnuttuaan kuuli, mitä hänen nukunta-aikanaan oli niemellä tapahtunut. Mutta kun Toivos-Juho sitten vakuutti hänelle, ett'ei haava kuolemaksi ollut ja että Aatu silmiään raotteli ja kiroilla saattoi, niin ei Jussi koko asiasta paljo piitannut.

"Onhan tuota ennenkin tapeltu ... ja pahemmastikin ... eikä ne nyt aina kuolemaksikaan..".

Ei Jussisiin sen enempää virkkanut, vaan viulunsa perää kädessään pyöritteli ja korvallistaan

kynsiskeli.

"Täytinenkö se tämänkin lie löytänyt? ... eipähän silläkään muuta ollut... Vähät minä muusta, vaan kuin viuluni särkivät? ... keltähän tuon maksunkin saanee ... käräjöimättä, ja uusi se kuitenkin pitäis saada Alatalon Eeron naittajaisiin nousevaksi viikoksi! Jospa tuon sentään Harakka-Matilta ... siksi aikaa..."

Ja peli-Jussi oli maasta viulunstrokan kainaloonsa korjannut ja mennessään Soivion Anttia reiteen kenkensä käreällä kopassut.

"Nousetko pois, Antti, kuule! jo lähtöä kuuluvat tekevän... Antti, juutastako se siinä?..."

Aikansa oli Antti päättään kynsinyt ja rystysillä silmäluomiaan nujerrellut, sitten vielä venytellyt ja pitkään haukotellut ennen, kuin oli jaloilleen kömpinyt ja peli-Jussin jälkeen lähtenyt. Ei Jussi hänelle tapahtumasta mitään puhunut — liekkö muistanutkaan? — ja "kerkiääpä tuo vielä!" ... ajatteli hän ehkä.

Metsän laitaan oli Elli muita seurannut ja katsonut ottivatko Mattilan veneen ja eväskontin, joka oli isännälle vietävä. Ei ne koko veneesen koskeneet eivätkä lähteissään Elliäkään muistaneet ja olihan hän Kantolan Saaralle ja muutamille muillekin maininnut, että hänen täältä pitäen täytyi eväskontin kanssa Likopurolle mennä. Nauraneet ne olivat ja kummastelleet, että Elli tanssivaatteissaan raski sinne asti, mutta minkäpä hän teki, kun pakko oli Likopurolle joutua ja tansseihinkin mieli teki!

Niin, metsän välistä oli Elli katsonut, kun veneet kolmihangassa kylää kohti mennä hursasivat. Tuonne Vekaran niemen taa ne katosivat, vaan kauan perästä päin erotti hän veneiden juovat järven pinnalla, kunnes nekin vähitellen hajausivat ja muuhun pintaan liittyivät. Niemen kärkeen Elli sitten hiipi ja kuusen juureen selkäkenoon asettausi ja itkeä nyhkytteli ja vihdoin — nukahti! —

Kiveskallion takaa jo päivä pilkotti ja järvellä leikitteli jo vilpas tuulen henki vihurilla väreitä lihotellen, kun Elli syvästi huoahtaen heräsi. Hän oli nähnyt niin kummallista unta ja herättyä näytti luonto niin oudolta, että pää oli sekaunut. Muistissaan hän kuitenkin yölliset tapahtumat selvitti ja äkkiä ylös kapsahti.

"Minä se olen syypää kaikkeen ... mitä minä lähdinkään ihmisten pilkattavaksi, mokomakin huutolaisäpä!..."

Ja Elli huokasi taaskin syvästi ja hetkisen mietti. Voi Janne raukka! Hän näkyi kuitenkin Ellistä pitävän aika paljo, koskahan hänen tähtensä tämänkin ... ja ehkä ne vielä vankeuteenkin Janne-paran ... ja ainoastaan Ellin vuoksi!... Mutta Mattilaan hän ei sittenkään palata aikunut eikä Likopurollekaan mennä, ei, vaikka mikä olisi ... emäntä häneltä silmät päästä kynsis, jos käsiinsä saisi ja Jannen tunteet huutolaista kohtaan tietäisi. Niin, kumpaiseenkaan ei Elli tahtonut, mutta olihan maailmaa muuallakin ... ja tottahan terve ihminen työllään aina elää!... Ja hyvä se oli vihdoin taas vapaisuuteenkin päästä ja ulkoilmassa olla niin kuin ennen lapsuuden aikoina ... ja parempi siellä nyt ainakin oli, kuin Pehkolan elottomassa, ilottomassa Mattilassa huutolaisena!

Tämä vapauden ajatus se Ellin kerrassaan valtasi. Kaupunkiin Tuuteron Matleenan luokse hän lähteä päätti; tottapahan se aina työpaikan neuvoo, joka sen puolen tuntee ja pari vuotta jo on sisäneitsyteenä siellä palvellut!... Ravakasti Elli höllistyneen huivinsa solmulle sitasi, hameestaan yökasteen pölähytti ja veneelle astua alkoi. Kontista hän nyyttyyn evästä otti, mutta muun jätti, yksin emännän lähettämät särvinrahatkin hän sinne heitti, ett'ei varkaaksi luultaisi ... ja niin hän kankaalle takasin kohosi ja korpinotkoa kohti rientää alkoi, siellä kun ryssänvirstan päässä maantie kulki.

"Janne-raukka se vieläkin säälistää minua! Hän on aina ollut minulle niin hyvä ... ja rehellinen ja helläsydäminen hän on myös, vaikka vähän tyhmänsekainen. Paljo hän minusta pitävän näkyy ... olen minä sen ennenkin huomannut ja Kantolan Saarallehan se oli tässä tuonoin sanonut, että se Ellihän vasta pulskistuvan näkyy ... oikein se kohta on — kaunis!..."

Ja vesakkoon Elli nyytynsä kanssa katosi. Hetkisen vielä kuului lehvän kahinaa ja risujen rapsetta, vaan sitten sekin haihtui ja seutu oli entisellään; eikä muusta olisi huomannut, että täällä tanssit olivat olleet, joll'ei verta olis kiven vieressä punottanut ja viulun sirpaleita ympäri kenttää ollut.

VI.

Jo alkoi peltojen ja katajikkojen ylitse kaupungin kirkontorni häämöttää. Näkyi sieltä muitakin kapeita

huipuntapaisia kohoilevan, vaan ei ne kuitenkaan kirkon tasalle ... ei hetikään, hyvä, jos luukuihin, tuskin sitäkään.

Oli Elli joskus ennenkin kaupungissa käynyt, mutta pieni hän vielä silloin oli ollut ja aina äitinsä liepeillä pysytellyt. Eikä se silloin ollutkaan semmoinen, kuin nyt; ei ollut noita korkeita tiilirakennuksia, joissa akkunoitakin oli, ett'ei lukea jaksanut, eikä ollut paljo muutakaan, joka vasta viime vuosina oli tehty, varsinkin tulipalon jälkeen.

Mahtoi siellä olla uutta ja outoa ... oikeinpa sinne pelotti mennä noin aivan yksinään, aivan orpona eikä edes tuttujakaan. Tuuteron Matleena se juuri olisi ollut, hän kun oli jo pari vuotta täällä patruuna Wikholm'illa palvellut, mutta mistäpä sen tämmöisessä maailmassa löysi. Ei ajattelemistakaan, joll'ei sattumalta eteen koituisi.

Kuta likemmäksi Elli parka tuli, sitä suuremmaksi laajeni talojen ja kattojen ryhmä, ja savutorvia, niitäkös vasta oli kuin mitähän tikotuksia, mikä korkeammalla, mikä matalampana. Vaan kun niin likelle alkoi päästä, että tornin kupeessa kellon erotti, ihan oikean kellon ja viisaritkin, ja kun ihmisiä alkoi vastaan tulla ja rattaiden kolinaa sekä tuo omituinen, ikäänkuin etäisen kosken humu kuulua, niin silloin se rupesi rintaakin niin kummasti ahdistamaan, Tuntui niin autiolta ja suojattomalta, kun ajatteli, että tuonne sitä piti ihmispöörteen ihan turvatonna leipäänsä hakemaan, eikä muuta omaisuutta ollut, kuin tuo pienoinen nyytty ja vaatteet päällä, muuta ei mitään!...

Matkalla olivat eväätkin niin huppenneet, ett'ei muuta ollut kuin kuivahko leipäkannikka, jonka viime aterialta oli säästännyt. Kun sattuisi löytämään Tuuteron Matleenankaan, niin ainahan se neuvoa tietäisi yösjjaa ja tienestipaikkaa, vaan ... mikä se tuokin köytykkä on?

Elli oli jo tulliin saapunut ja vahtimiehen hökkeli se oli, joka siinä tien vieressä oli. Nyt oli kivikatu edessä ja sitä myöden hän astelemaan lähti, vaan kovin oli outoa ja turvatonta näin ypö yksinään ... olisi ehkä äitikään ollut...

— — Tuossa se siis oli se patruuna Wikholm'in kartano! Ei sitä sentään tarvinnut hyvin kauan hakea, sen kun kaupunkilaiset kaikki tiesivät, ja ainahan niiden joukossa niinkin höyliä oli, että pysähtyivät kuuntelemaan ja neuvoivatkin vielä. Mutta eivät ne kaikki olleet kuulevinaankaan, menivät vaan ohitse, että takki heilui, ja keppiä joutessaan pyörittivät. Täällä mahtoikin olla paljo joutilaita, ajatteli Elli nähdessään herra-joukon katukäytävillä hiljalleen astuskelevan ... paperossi niillä useimmalla hampaissa oli ja kepit kädessä.

Elli oli jo kartanon sisällä nyytynsä kanssa, vaan nytpä hän vasta ymmälle joutuikin, kun joka puolelle portaita nousi. Tuolla oli yhdet perempänä, jotka kyökinportailta näyttivät ja sinne ajattelikin Elli lähteä Matleenaa kysymään. Vaan silloin tuli kadulta pieni herrasmies, varmaankin muudan noista joutilaista, sillä paperossi oli tälläkin kahden sormen välissä vasemmassa kädessä ja oikeassa heilui notkea keppi.

Ei Elli vielä kesyäkään kerennyt, eikä olisi oikein ilennytkään noin suurelta herralta, jolla oli silmälasitkin päässä ja kellonperissä kiliseviä hetuleita. Mutta herrasmies, nuorelta se Ellistä näytti, oli hänet huomannutkin ja naurusuin häneen kääntyi.

"Saakos syrjäinen kysyä, ketä neitsy hakee? Ehkäpä minä sattuisin tietämään?" kysyi hän ja niin hyvillä mielin Elliin tirkisteli, että Elli oikein hämilleen kävi ja punastumaankin yritti.

"Kysyisin minä, missä Wikholmin patruuna asuu?" rohkesi hän, kumminkin hiljaa kysästä.

"Jassoo Wikholm, kyllä hän tässä asuu, näistä ensimmäisistä, joista minunkin matkani on. Neitsy taitaa olla maalta, koskahan niin outo on ja ujo vielä ... täällä kaupungissa pian ujous lähtee, saattepa nähdä!"

Elli ei mitään yrittänytkään sanomaan, eikä olisi saattanutkaan, niin hävetti, mikä hän lie hävettänytkin ja ujustuttanut? — Vaan nuori herrapa ei näkynyt vastausta odottavankaan: se vaan katseli punastuvaa maalaistyttöä vähän aikaa ja virkki:

"Taidatte olla työtä hakemassa kaupungista, sillä maalaisillehan kuuluu huono vuosi tulleen. Niin, niin ainahan sitä paremmin täällä ihmisten ilmoissa ... aina täällä on jonkunlaista tienestiä. Tehtaasenko te olette aikoneet vai — —?"

"En minä vielä mihinkään... Tyytyisin minä mihin tahansa, kunhan saisin." Elli oli jo niin iloissaan onnestansa, että ei Matleenaa ollut muistaakaan, vaan muisti hän sen kuitenkin.

"Ei mahda maisteri tietää, onko Tuuteron Matleena vielä patruunalla?" Maisteriksi oli Elli kotikylässään kuullut kaikkia nuoria herroja kutsuttavan eikä hän niitä muuksikaan tiennyt nimitellä.

Nuorta herraa hykäytti vähäisen ... tuolleko lie maisterivirralleen hymähtänyt?...

"Taisihan täällä joku Leena olla, vaan jo se on aikoja pois mennyt, missä lieneekään!" Nuori herra pyyhkäsi huolettomasti viiksiensä alkuja ja keppiänsä pyörähytti.

"Menkäähän kadulle ja tulkaa tuolta konttoriovesta, niin saatte puhutella patruunaa itseään. Siellä tapaamme taas!" Sievästi hän hymyili ja päätänsä nyykäytti ennen, kuin portaita vihellellen nousta alkoi; ja Elli se niiasi niin syvään, kuin jalat antoivat, ja entistä punaisempaa kadulle lähti.

Epäröiden Elli konttorioven aukasi ja säikähtikin oikein, kun korvan juuressa tiuku helähti. Ei se kuitenkaan sen vaarallisempaa ollut ja niin uskalsi Ellikin ympärilleen katsastaa.

Oven suussa akkunan vieressä istui äsköinen "maisteri" ja tuttavasti tulijalle silmää iski; kynänvarsi hänellä oli korvantakana ja papereita hän oli kääntelevinä, Mutta peremmällä toisen akkunan luona istui korkealla, pyöreällä tuolilla paljaspäinen vanha herra, joka silmälasinsa otsalle sysäsi ja syrjäkareessa Elliin silmäili. Se se mahtoi patruuna olla, semmoiseltahan tuo näytti ja niin isäntämäiseltä...

"Hyvää päivää!" niiasi Elli hämillään, eikä tohtinut tuohon toiseen katsoakaan, ett'ei aivan sanattomaksi hyypiytyisi.

"Päivää, päivää! Mitäs tyttö asioipi?" Patruuna se oli, joka paikaltaan hievahtamatta oveen päin puhui.

"Työtä minä olisin vaila ... en minä siitä välittäisi, minkälaista se on, kunhan leivän saisin." Elli oli heittänyt nyyttynsä oven suuhun ja muun puutteessa vyöliinansa helmoja hypisteli.

"Niin, kyllähän minä sen arvasinkin; vaan tähän aikaan on niin paljo työnhakijoita, ett'ei minulla joutilaita paikkoja ole enää. Mistä te olette kotoisin?"

"Tuolta minä olen ylimaasta Pehkolan kylästä."

"Ohhoh, pitkän matkan takaa, pitkän matkan takaa ... ja leivän puutteessa tietysti, niin, huonothan ne ajat nyt ovat. — Mikäs se on nimenne?"

"Elli!"

"Ei, vaan sukunimenne!" Vanhaa herraa mieli naurattamaan hiukkasen. Se maalaisten yksinkertaisuus ja viattomuus!...

"Emmalan Elliksi minua on hoettu", sanoi hän vihdoon ikäänkuin epäillen kelpaisikohan tuo.

"Hm, no, ehkäpä minä kumminkin... Mutta rupeatteko te rouvimpaankin työhön, esim. tiilen kantiin?"

"Mihin tahansa, sama se on!"

"No, menkääpä sitten tämän lipun kanssa sen herran luo, joka johtaa rakennustyötä tässä oikealla... Näyttäkäähän tämä sille vaan, niin kyllä se neuvoo edemmäksi!" Patruuna repäsi paperilipun, kirjotti siihen jotakin ja ojensi sen Ellille. "Hyvästi nyt, tyttö, näytäpä, ett'et turhaan ole tätä matkaa kulkenut."

Elli otti lipun syvästi niaten ja sitten syrjittäisin nyyttynsä luokse perettyi. Mennessään ei kuitenkaan malttanut olla "maisteriin" vilkasematta. Tämä oli vakavana työssä istuvinaan, vaan silmälasiansa takaa ei kuin silmää iski ja paperiarkin suojassa nauratteli. —

* * * * *

Kuuma se on sydänpäivä Heinäkuussa, kun oikein sattuu. Liikaa on silloin puserokin päällä, jos työssä täytynee olla ja vasarata käsitellä. Hikipä niiltä juoksikin noilta muurarimestareilta, kun he tiilejä asettelivat, kolkuttelivat ja välistä kylestä lohkasivatkin.

Patruuna Wikholmin muhkea kivirakennus alkoi jo ollakin puolitiessä ja tänä syksynä oli määrä saada harjavuoli päälle. Kovana siinä sai päällysmieskin olla ja tarkasti työmiehiään silmällä pitää, ett'eivät seisottelisi ja laiskehtisi eivätkä kovin kauan tupakinpanossa viipyisi. Vaimonpuolia niitä ei niinkään tarvinnut ... aina ne ne paremminkin jo silmän käskyä tottelivat ja ahkerampia ne ylipäätään olivatkin. Tuolta ne maasta käsin lautapaareilla tiiliä tuoda njuuttivat ja porraspuita myöden ylöspäin kapusivat. Olisi se ollut koko teiskonen, jos ne tuosta käsipuiden ylitse eli alapuolelta tuonne tiilikokojen päälle ... eli telineiden väliin... Vaan ei ne pudonneet eivätkä edes livistäneetkään, vakavasti ne vaan matkan päähän tulivat ja sitten takasin kääntyivät.

Oli niitä muutamia naisia savenkin sotkennassa tuolla pihamaalla, jossa napahirttä vääntää vuovasivat ja vettä pumppusivat. Lämmin se heilläkin näytti olevan, vaikka huivinsakin olivat hartioille pudottaneet ja röijynsä aukasseet. Punakat ja ahvottuneet oli heillä kasvot ja terveyden kirkas katse se

silmistä säkenöi.

Siellä se Emmalankin Elli hirren nenässä käveli ja kaksin käsin vetohirttä väänsi. Viikkokauden oli hänkin jo kaupungissa ollut omin käsin leipäänsä tienaamassa. Raskaalta se oli ensin tuntunut ja usein oli Pehkolan kylä mieleen juolahtanut, ja Kantolan Pertti ja Mattilan emäntä ja — Janne-raukka varsinkin. Elli ei mitään Jannesta tiennyt sen enempää, eikä hän ollut löytänyt Tuuteronkaan Matleenaa, se kun oli herrasväkensä kanssa maalle muuttanut.

Somalta se oli tuntunut silloinkin, kun Elli ensi yötä erään työkumppalinsa luona tuolla "Vaaralla" päin vietti. Oli Elli ennenkin mökkitaloja nähnyt ja semmoinenhan se Emmalakin oli ollut, mutta verotalo se sentään oli hänen nykyisen yömajansa rinnalla. Kallelleen olivat tässä seinätkin lyntistyneet ja tuon maantasalla olevan akkunareian tukkona oli riepua ja päreitä. Mutta mikäs se auttoi, kuin muutakaan ei tiennyt eikä kaupunkiakaan tuntenut ja mielelläänhän silloin tämmöiseenkin turvausi, ett'ei aivan paljaankaan taivaan alle yöpyä tarvinnut, ja kun tuo muurarin leski — Burmanska hänen nimensä oli — vielä oli ollut niin höyli ja puhelijas ja kotipaikkaa kyselty ja lopuksi yösijaakin tarjonnut, niin eihän sitä ilennytkään vastustella.

Mutta unettomaksi oli Elliltä se yö jäänyt, niinkuin välistä ennenkin. Ei silmän täyttä nytkään unta saanut vaikka väsyttäneytkin olisi; ajatella sitä vaan piti, milloin lie sitten mitäkin ajatellut. Oli se äitikin taas ajatuksissa ollut ja kotikylä Mattila ja paljo muutakin, mutta lopulla se oli kaupunkikin jo ajatteluttanut ja varsinkin tuo kirkassilmäinen ja iloinen "maisteri" elikkä konttoristi, joksi häntä muut kuuluivat nimittävän; hän kun heti kohta oli hyväksi ruvennut ja sitten viikonkin ajalla aina puhuttelemassa käynyt.

Pulsa se oli tuo konttoristi, kun se aina pari kertaa päivässä, keppineen, hattuineen ja suippakenkineen työpaikalle ilmestyi. Ja imelästi siltä puhe luisti ja sievästi se osasi paperossistaankin savuja puhallella, noin alahuulta myöden yläviistoon. Ellin luokse se tavallisesti pysähtyi ja juttelemaan rupesi ... osasihan se, joka oli Helsingissäkin ollut ja ulkomailla.

Huvikseen hän nyt kotona ollessaan konttorityötä oli tekevinään ja isäänsä auttelevinaan; eikä suinkaan sen nälänpakosta tarvinnut tehdä ja ansaitakseen, rikas kun oli ja patruunan poika. Ainahan sillä rahoja oli ja isältäänhän lisää sai, kun entiset lie loppuneet.

Nämä ne Elliä ensi yön aikana ajatteluttivat ja se se häntä kummastutti, kun se hänelle, köyhälle orpotytölle, niin höyli oli ja aina puhelemaan rupesi, vaikka muuten ylpeä kuului olevan eikä paljo ihmisten päällekkään kuulu katsovan. Ja sitten se taas johtui mieleen, mitä Janne oli Kantolan Saaralle sanonut, että mahtoikohan tuo todellakin tosi olla ... ja sepä se taas mietteitä toi. — —

Tuolta se taaskin asteli katuja alaspäin ja rottinkikeppiään heilutteli. Tähän aikaan se tavallisesti muulloinkin tuli, näin puolen päivän seuduilla ennen, kuin syömään ruvettiin. Iloinen se oli muulloinkin ja iloinen se oli nytkin, kun se lähemmäksi tuli ja päätä nyökkäyttäen Elliä tervehti.

"Eikö tule kuuma näin päiväsydännä ja auringonpaisteessa?" sanoi hän ja nenäliinallaan hatun hiestyneitä sisälaitoja pyyhki.

"Eihän tuo palelekaan ... vaan on tuota ennenkin tämmöisessä helteessä olla saanut." Eikä Elliä enää niin ujostuttanutkaan, koska se niin höyli oli; tohtipa tuolle jo vastatakin ja silmiinkin joskus vilkasta tahi kellonperiin, jotka takinreunojen välistä aurinkoa vasten välähtelivät.

"No ei, eipä luulisi palelevankaan, eipä todella luulisi", nauroi konttoristi ja keppiään pyöritteli; "poispahan on huivikin joutanut hartioille ja sievemältähän tuo nyt näyttääkin, kun posketkin näkyvät ja hiussuortuvat. Noin teidän pitäisikin aina olla, niin isosti se komistaisi, niin kies'auta tekisikin!"

Konttoristia vaan nauratti, mutta Ellipä selvään tunsu, että veret poskille karahtivat, ja se se sitten hävetti ja ujostutti, ett'ei ylöskään ilennyt katsoa. Pisti se kyllä vihaksikin, kun aina tuon vertaisesta punastua piti, vaan minkäpä sille lie voinut ... eihän se omassa vallassa ollut.

Sen aikaa konttoristikin vaiti oli, kun Elli kerran ympäri kiersi, vaan kun hän sitten vettä pumppuamaan rupesi ja yhdessä kohdin tuli seisomaan, niin uudelleen se taas alotti.

"Niin, kuuma tuo on täälläkin keski-kesällä päiväsydännä, mutta erittäin oli kerrankin Italiassa, kun minä siellä kävelymatkan tein..." ja sitten se taas kertoi niin kauniisti ja kummallista, että oikein piti nurkkasilmällä kasvoihin vilkasta eli kellonperiin. Osasihan se, joka ulkomaillakin oli ollut ja Pariisissakin...

Yksi löi jo torninkello ja päivällisille alkoi työväki lähteä, mikä kotiinsa asti kävellä aikoi mikä eväsnyyttynsä luo varjoisempaan paikkaan siirtyi. Yritti jo Ellikin lähteä ja huiviaan korjaili, vaan silloinpa konttoristi häneen päin kääntyi.

"Kuulkaapa! — mikä se olikaan nimenne?"

"Elli ... Emmalan Elli!" lisäsi Ellikin paikalla, sillä patruunalle vastatessaan oli hän huomannut, ett'ei Elli yksistään kelvannut.

"No niin, saatanhan minä Elliksikin puhutella; minä tahdoin vaan mainita teille, että tehtaassa on nyt yksi paikka avoinna, ja jos tahdotte, voitte päästä sinne. Siellä on paljo helpompaa työnteko, kuin savensotkenta ja vedenpumpaus täällä päivähelteessä. Voitte antaa vastauksen huomenna, jos niin että vielä empisitte! Hyvästi siksi, Elli!..."

Tuolla se nyt meni ja niin pystyssä päin keppiänsä heilutteli. Sievä se oli herja takaakin päin, kun takin saumat niin kupeita myöden menivät ja hattu kallellaan kipotti, ettei toiselta puolen korvaakaan näkynyt, vaan toiselta näkyi ja näkyipä vielä pari, kolme kiharaista hiussuortuvaakin ... näin takaakin päin, — — —

VII.

Helpompihan se oli toki tehtaan työssä, kuin tuolla savensotkussa tai tiilenkannissa kesähelteessä. Hätäkös täällä valmiissa huoneessa, jossa niin paljo muitakin tyttöjä työskenteli, rullasi ja leikkeli — tupakinlehtiä!... Puhellakin sai toistensa kanssa eikä tarvinnut niin hikeen asti liikkua: teki, minkä jaksoi, ja melkeinpä saattoi sanoa, tahtoi. Oikeassa se oli ollut tuo pulska konttoristi, joka hänelle aina oli ollut niin höyli ja syyttä pakotta tämmöisen siistin paikankin toimittanut. Minkähän tähden tuo juuri hänelle...? Olisihan noita muitakin ollut ... ja parempiakin ja kaupunkilaisia. Ei suinkaan se ... ja taas se juolahti mieleen tuo, mitä Mattilan Janne Kantolan Saaralle oli sanonut. Ja mitä se konttoristikin sanoi tuonottain, silloin kun paikastakin puheli, että tuolla lailla se komeampi olisi ja huivitonna...

Näitä se Elli mietti ensi päivinä tehtaassa työskennellessään. Yritti hän puheihin muittenkin tyttöjen kanssa, mutta kovin ne olivat nenäkkäitä ja ylpeitä ja lyhyesti vastasivat. Oli niistä sentään yksi höylimpiikin ja ystävällisempi, ja se se toki pitemmältäkin vastasi. Koiviston Anni hän nimeltään oli ja kaupunkilainen syntymältään.

Annin kanssa he vieretysten työtä tekivät ja tehdessäänkin myötäensä puhelivat, kun vähän tutummiksi olivat tulleet. Vaan ei sitä sentään näin muitten kuullen oikein avosuuna olla tohtinut, mutta annahan ilta tuli ja pois päästiin, niin luisti ne silloin puhelut kotimatalla ja varsinkin majapaikassa. Ellikin oli näet jo tympeynyt tuohon muurarin lesken hökkeliin ja Annin luokse muuttanut.

Siellä se Annikin asui Vaaralla päin, mutta siistimpi sillä huone oli ja valoisampi. Ei siinä akkunan tukkona riepua ollut eikä päreitä, vaan kirkkaasti siitä aurinko päivällä paistoi ja kuu illalla kuumotti, kun he jo sängyssään makailivat, mutta eivät puhumasta heretä malttaneet.

Koiviston Anni se senkin kertoi, miksi muut tytöt hänelle äreissään olivat. Hänen tähtensä luulivat näet Tuohinon Leenan pois pannun, josta toiset tytöt niin paljo pitivät ja joka heidän mielestään oli niin siivo ja säädyllinen. Vaan Annipa hänestä ei ollenkaan välittänyt, mokomakin pyhimys ja tekohurskas! Ei se käynyt tansseissakaan pyhä-iltoina eikä markkina-aikoina, vaan seuroissa kulki ja uskovainen oli olevinaan. Mutta oli hänestä Anni toisellaistakin kuullut muualta päin ja se hänet vasta oikein tunki, joka syvempäänkin näki eikä teeskellystä tekopyhydestä päättänyt!...

Ei Anni ensin aikonut kertoakaan, mitä hän Tuohinon Leenasta takaa päin oli kuullut, vaan kun Elli ei isosti udellutkaan, niin jo sitten kysymättäkin puhumaan rupesi. Tiesi hän muka senkin, kuka Leenaa aina seura-iltoina saatti ja välistä muulloinkin, ja oli hän kerran omin silminkin nähnyt ... niin että ei se Leenakaan muita kummempia ollut, vaikka olevinaan oli ja tekeysi.

Ja kun Elli sitten vakuutti, ett'ei hän ainakaan ollut syypää Leenan kohtaloon eikä edes ollut tiennytkään koko ihmisestä, sen vähemmin hänen sijalleen pakkaunut, vaan että konttoristi itsestään oli ehdotellut eikä hän käsittänyt, miksikä se... Niin silloin sitä Annia naurattamaan rupesi, että sydänalaa piti pidellä... "Kyllähän se yskä ymmärrettiin ja arvasihan sen siitakin, että konttoristi itsestään ... ja pyytämättä ... noin kauniille tytölle paremman paikan laittoi ... ymmärsihän tuon toki vähemmästäkin!..." ja Annia nauratti niin imelästi.

Ellin posket ne taas punaisiksi karahtivat, vaan oli toki hyvä, että pimeä oli eikä Anni nähnyt. Mutta kävi se samalla vihaksikin ja kovasti suututti, että Anni noin ilkesi häntä kohtaan ... eikä hävennytkään, ja ne sanat sanoi Elli Annille suoraan, "nenästä nokkaan."

Vaan siitäkös se herja huoli! Ei kuin irvisteli ja pilkkaili, että "rupea sinäkin Tuohinon Leenaksi ja olevinasi ole!... Ei muka ole mitään huomaavinaan, eikä sitäkään, että nuoret herrat aina kauneista tytöistä..."

Elli suuttui niin, ett'ei vastatakaan kehdannut, vaan seinään päin kääntyi ja äänettömäksi herkesi. Taisi ollakin koko heitale, tuo Koiviston Anni, koskahan tuolla lailla ilkesi ... ja semmoisiakohan nuo muutkin kaupunkilaiset mahtoivat olla? — Mutta pulska mies se vaan oli tuo konttoristi ja höyli se oli ja Elliksi puhutteli, vaikka muita sukunimeltään, ja osasihan se kummiakin puhella, joka oli ulkomaillakin käynyt ja Pariisissakin!...

* * * * *

Parempina ne tehtaan työt itseään pitivät, kuin nuo tavalliset kovan työn tekijät ja savensotkijat. Oikein iletti Elliäkin, kun hän joskus sattui sivuuttamaan entisiä työkumppaliansa sydänpäivällä katukulmassa. Tuommoinenko sitä hänkin oli ollut? Tiilen ja saven ryvettämät röijyt ja hameet ja kengätkin lintassa ja kengännauhat auki! Myi sentään mokomia!... Mutta ne raukat eivät paremmasta tienneet, eivätkä siitäkään, kuinka helppoa se tehtaan työ oli, ett'ei kuin istui ja puheli ja ajankuluksi vähän oli työskentelevinään.

Ei ne sitä tienneet, sillä jos ne sen olis tietäneet, niin eivät ne noin tyytyväisinä ja kirkassilmäisinä kävelleet olisi ... ei varmaankaan, ja kateeksikin niille toki olisi käynyt. Kasvotkin niillä oli yltäpäätä punakat, että oikein rumalta näytti ja raakamaiselta. Erittäin ne olivat tehtaan työt, jotka hieno huivi päässä ja saali hartioilla kalossikengissä käydä hipsuttelivat, ett'ei kopsetta kuulunut kivikadullakaan. Eikä niillä posketkaan punottaneet korviin asti eivätkä ne muutenkaan olleet ahvottuneet, niinkuin ulkotyön tekijät; vaan vaalakat olivat kasvot kuin muillakin röökinöillä, ett'ei kuin pikkuisen heleän punaista poskipäillä ... siksi juuri, että sievimmoilleen!

Olispa nyt saanut Kautisten Mari olla katsomassa, ja Mattilankin emäntä ja muutkin Pehkolan kyläläiset, kun entinen Emmalan Elli ja ruotilaistyttö kaupungin neitsyeenä teputteli. Eivät maar' olis tunteneetkaan ja tuskinpa Mattilankaan pojat! Nyt se jos äitikin olis elänyt, niin ei olisi maalla tarvinnut elää eikä ikäviinsä ryyppiä...

Vaan ilkeä se sentään olisi, jos se tänne nyt tulisi ja muut työt ja konttoristi ja kaikki tietää saisivat, mikä hän oikeastaan oli, ja varsinkin syntymältään. Parempi se ainakin oli niin, kuin oli, ja hyväksi se hänelle oli ollut tuo Soiluan niemen tapaus. Eikä se muillekaan niin paha ollut, kun sitä ensiksi luultiin, sillä entiselleen hän se oli Purolan Aatukin parannut ja Mattilan Janne sovinnon maksulla päässyt! — —

Vaan toiset työt ne Ellille yhä nyreinä olla jöröttivät eivätkä oikein seuraansa suvainneet. Ja nurjemmaksi se oli Koivistonkin Anni käynyt siitä pitäen, kun konttoristi viikkopalkkaa maksaessaan oli Ellille enempi antanut ja naurahtaen silmää iskenyt, eikä Annista ollut millänsäkään eikä viikkopalkan päällekkään antanut.

Niille raukoille kateeksi kävi ja kun eivät muutakaan voineet, niin vihottelivat ja nurjistuivat. Vaan eipä Elli heistä enää isosti välittänytkään, sai hän muitakin kumppaleita ja yhtä hyviä!

Niin se kyllä ensiksi tuntui ja tahtopa hän oikein uhalla näyttääkin, ett'ei hän heidän varassaan ollut eikä heitä passannut. Mutta ikäväksi se ajan pitkään alkoi käydä, kun päiväkausi piti äänettömänä työtä tehdä eikä muita puhutella saanut. Annin luota oli Elli jo aikoja pois muuttanut, eikä se enää vieretysten istunutkaan, vaan tuolla muitten kanssa räplätti. Olikin se koko suukko tuo Anni ja se sille oikein vihaksi kävi, kun oli rumemman näköinen ja kesakko-naama eikä konttoristi hänestä millänsäkään ollut, ei paljo päällekkään katsonut.

Sunnuntaipäivät ne varsinkin ikäviltä ja pitkiltä tuntuivat, sillä silloin sitä ei oikein tiennyt mitä tehdä, minne lähteä. Vaan sittenpä tuli Tuuteron Matleena kaupunkiin ja muutamana pyhäiltana tansseihin kättää alkoi, hänellä kun jo oli sulhasmies, joka maksoi ja tanssitti. Vastustellut Elli kyllä ensin oli, kun hänellä ei tuttujakaan muka ollut eikä tanssittajia, vaan kun Matleena oli käsipuolesta tarttunut ja sanonut niitä kyllä laittavansa, niin ei ollut enää ruvennut hakastelemaankaan, vaan mielisuosiolla mennyt.

Matkalla oli Matleena eronnut ja sulhastaan hakemaan lähtenyt, Ellille se oli neuvonut tanssipaikan ja käsenyt hänen jo edeltä kättä mennä, niin siellähän tavattaisiin taas toisensa. Ja niin se oli mennyt eikä taaksensakaan katsonut; kiirehän sillä muka sulhasensa luokse oli!

Kumma se oli, että tuosta Tuuteronkin Matleenasta tuommoinen löyhkän kenkä tuli, joka tansseissa laukkasi ... ja mistähän se oli itselleen sulhasenkin onkinut? Kaikkiin se sekin kerkesi, vaikk'ei paljo vanhempi Elliä ollut, olisikohan ollut tuossa parin kymmenen korvilla, tuskin sitäkään!

Elli kääntyi toiselle kadulle, jonka päässä torin tuolla puolen tanssipaiikka oli. Kulmassa juuri sattui

mies vastaan, jolla oli hattu silmillä ja päällystakin kaulus pystyssä. Mikähän tuokin on kuikistelija? ajatteli Elli ja yritti sivuitse mennä, vaan miespä kääntyikin silloin häntä kohti ja hatun alta silmiin katseli.

"Hyvää iltaa, Elli!"

"Hyi, mikä se...? Kah, konttoristiko se on?" ja Elli säikähti jo, että sydän hypähti.

"Niin on, vaan elähän nyt siltä tuolla lailla karjase, en suinkaan minä mikään pahantekijä ole, vai mitenkä?"

Elli näki katulyhdyn valossa, kuinka konttoristi taas ystävällisesti nauroi, ja oikeinpa hävettämään mieli, kun noin tyhjistä oli säikähtänyt.

"Antakaa anteeksi, enhän minä pimeässä ... ja kun tuolla lailla hattu silmillä..."

"... Ja kaulus pystyssä, eikö niin? — Tästä kulki juuri tuttuja, ja kun heidän mukaansa ei tehnyt mieli, niin täytyi tällaista keinoa käyttää; tätä käytetään paljo Helsingissä, Elli."

Ellin täytyi hävetä yksinkertaisuuttaan. Olikin hän mennyt muistuttamaan konttoristia, joka nyt oli niin sivistynyt mies ja patruunan poika ja joka ulkomailla oli käynyt ja Pariisissakin. Mahtoipa tietää miten olla piti, ja mikä sopi, mikä ei hänen laiselle herrasmiehelle!

"Minnekäs Ellillä matka on, näin iltahämärässä?" Konttoristi kääntyi Ellin mukaan ja alkoi käydä hänen rinnallaan, oikealla puolen.

"Olipahan tuonne ... kun muudan tuttavistani tuli tansseihin tahtomaan, jotka tänä iltana kuuluvat olevan!..."

Ilkeältä tuntui Ellistä ruveta tätä konttoristille tunnustamaan ... hän varmaankin pilkata alkaisi! Vaan eikös mitä, päin vastoin se siitä vilkastui vaan.

"Vai tansseihin, sepä nyt oivallista, vai tansseihin ... ja varmaankin täällä torin laidassa, eikös niin? Niinkö luulette, Elli, ett'en minä tanssipaikkoja tiedä ja ett'en minä jo ennestäänkin niitä tunne?... Hui, hai, tutut paikat, tutut paikat!..."

Konttoristi käveli sitten vähän matkaa äänettömänä ja miettivän näytti. Ja kylläpä ne Ellinkin ajatukset lensivät ja sydän melkein lyömästä herkesi. Olispa nyt Kautisten Mari katsomassa ja Mattilan emäntä ja muut Pehkolan kyläläiset, kun hän konttoristin kanssa rinnatusten, ihan samalla katukäytävällä tepsutteli! Entäs Koiviston Anni! siltä raukalta silmät kieroön venähtäisi pelkästä kateudesta, hän kun myötäänsä oikein pakkaamalla pakkausi konttoristin hyväiltäväksi, vaan ei se hänestä sittenkään milläänkään ollut, ei edes näkevinäänkään. Se se Elliä kumminkin enin ihmetytti, että konttoristikin tämmöisissä "kansan tansseissa" käydä kehtasi, joissa nyt luulisi olevan vaikka minkälaista. Mutta tottapahan se itse sen asian paremmin tiesi, joka oli niin paljo maailmaa nähnyt!...

"No niin, samapa se on, saatanhan tuonne minäkin lähteä, kun ei ole niin tärkeätä tehtävääkään. Mennäänpä sitten yhdessä Elli, kyllä minä maksusta huolen pidän ja kotiinkin saatan!"

Ja niin sitä mentiin, vaikka Elliä vähän ujustuttikin tulla ihmisjoukkoon semmoisen pulskan herrasmiehen kanssa ja varsinkin, jos noita muita tehtaan tyttöjä sattuisi tulemaan ja tuo Anni räähkä, joka kaikki kieli ja pahalle päin käänsi. Se häntä vasta koko juonikko oli ja pahasisuinen ihminen! —

Eipä Ellillä vielä ijässään ollut semmoista iltaa ollut, kuin mennä sunnuntaina. Oikein vieläkin sydäntä vihiäsi ja jäsenissä tuntui, sitä huimaavaa tanssin höyräkkää ajatellessa, kun konttoristin olkapäätä vasten pää oli ollut, ihan noin, noin ... noin, ja aina piti Ellin sitten nojautua eli ainakin ajatella itsensä samaan asemaan, kuin pyhäiltanakin tansseissa! Ja ihmiset ne vasta kummissaan olivat katselleet ja keskenään kuiskineet, että "kuka se tuo on, joka se tuon herran kanssa...?" Vaan tietämättä se oli heiltä jäänyt, sillä ei Elli paljo muista ollut välittänyt, eivätkä ne osanneet viedäkään niin hyvästi ja tanakasti kuin konttoristi, ei likimainkaan!

Ihan oli Elli kuin pyörryksissä ollut koko illan ja nauru oli myötäänsä työksi tullut, ett'ei Tuuteronkaan Matleenalle ollut osannut paljo muuta kuin nauraa, vaikka se oli syrjään vetää koettanut, ja varotellut... Kaikki ne muka sitten kuin Matleenakin, joka itse poikain jälessä laukkasi ja tansseissa ... liekö tuo asevelvollinen edes sulhasensakaan, vaikka muille luulotteli? Eikä Elli sen enempää hänestä ollut huolinut, vaan niskojaan heittänyt ja pois kääntynyt. Kyllä hän jo itsekin tiesi varansa pitää ja hävetkään se, joka semmoista konttoristista!...

Kun Elli maanantai-aamuna tehtaalle tuli unisena ja väsyneenä, niin muut tytöt niin pilkallisesti

häneen katselivat ja keskenään supattivat ja silmää iskivät. Mikähän noilla nyt mahtoi mielessä olla? ... mutta sama se Ellille oli, ei hän heistä enenkään viittä veisannut eikä nytkään ... naurakoot ja supattakoot melkeensä, sama se hänelle, ihan sama!...

Ja ylpeästi Elli heille selkensä käänsi ja työhönsä ryhtyi ja olipa vielä hyräilevinään polkankin rallatusta, jota eilen oli kuullut. Vaan täytyi sitä kuitenkin toisella korvalla kuunnella, että jos erottais, mitä ne keskenään supattelivat. Kohta sen kyllä erottikin, sillä tahallaan ne kovemmasti alkoivat puhellakin, että Ellikin kuulisi, ja väliin aina nauraa tirskahuttivat, varsinkin Koiviston Anni.

Se, mitä Elli kuuli, oli semmoista, että hän suuttui ihan sydänpohjaa myöden ja punaistakin punaisemmaksi karahti, aivan korviin asti! Jos hän nyt olisi ollut mies, niin pitkin korvia hän olisi rostinut mokomia ilkiöitä, jotka toista vaan luulivat itsensä kaltaisiksi! Vaan luulkoot, puhukoot, naurakoot, niin paljo kuin heitä halutti, ei Elli heistä sittenkään mitään pitänyt, ei enempää kuin tuosta tupakinlehdestä, jonka lattialle viiletti!

Oli kuin olis entinen uhka rinnassa taas syttynyt ja mieli teki näyttämään, ett'ei hän mitään pitäisi, vaikka tytöt ja muutkin ihmiset ja koko maailma nauraisi ... ei kiventäkään! Luulkoot semmoiseksi, mikä sitten jos oliskin, mitä se heihin koski, jos pahempikin...

Mutta kotiin kun pääsi, niin paikalla piti sängyn päälle heittäytyä ja itkeä niin, niin hirveästi ... niin katkerasti, että sydämme kipeästi kävi ja silmätkin turposivat Mitä oli hän tehnyt, että häntä aina pilkattiin ja hävästiin?... Eikö hän milloinkaan saanut ilota, hän, joka ikänsä oli semmoista elämää viettänyt ja ihmisten pieksettävänä ollut, eikä äitiä paljo ollut ... eikä isää ollenkaan ... eikä mitään!...

Ja sitten se taas niin hirveästi itketti, että kun hetken perästä helpotti ja Elli peiliin vilkasi, niin oikein hän säikähti ja kylmällä vedellä silmiään virutella alkoi, ett'eivät tytöt mitään huomaisi. Vaan itkun kanssa oli heikkouskin mennyt ja katkeraksi uhkamieleksi muuttunut, nyt hän ei välitä mistään, ei juoruista eikä nauruista ... tekee niinkuin tahtoo! Ja jos konttoristi vastakin tanssiin tulee tahtomaan, niin silloin hän uhallakin menee, ett'eivät tytöt luulisi hänen heidän puheitaan pelänneen...

Eikä Elli sillä viikolla tytöille virkkanut halastua sanaakaan, vaan ylpeänä siitä, että yksin oli ja syyttömästi tuomittu, hän kenokaulana käveli ja antoi heidän selän takana puhua, mitä tahtoivat, —

Vaan kun parin viikon päästä taas tanssit olivat ja konttoristi häntä tahtomaan tuli, niin Elli itkusilmin hänelle kertoi, mitä tytöt olivat juorunneet ja varmaan kaupungillakin puhuneet. Mutta konttoristi se vaan nauroi, että "mitä se Elli heistä piittäsi, kyllähän Elli itse asian paremmin tiesi ja hänetkin tuns", ja sitten se rupesi leikkiä lyömään ja ilvehtimään, että Ellin piti nauruun purskahtaa ja itku itsestään tyrehtyi.

Eikä Elli enää saattanut vastustellakaan, vaan nuttunsa päälleen puki ja mukaan lähti. Ja sitten he taas konttoristin kanssa rinnatusten kulkipivat, ihan yksin askelin, ja puhelivat...

... Valoisa ja herttainen oli keväinen ilta ja lempeän vilpas tuo vähäinen tuulenhenki, joka haapojen lehdet lepattamaan sai ja koivun oksasia hennosti tuuditteli. Ja läntisellä taivaanrannalla helotti heleän punertava iltarusko ja lintusetkin jo yösijoillaan kyyköttivät, vaikka unenhorroksissa vielä jonkun sävelen liversivät.

Kirkkokatua pitkin astelivat Elli ja konttoristi ja kovin punottivat Ellillä posket. Eivät ne tavallisesti noin hohtaneet eivätkä silmätkään tuolla lailla säkenöineet, mutta tanssi se oli, joka Ellin oli elähyttänyt. Hän oli taaskin kuin huumeuksissa, ja jäsenetkin olivat niin kummalliset, että tuntui kuin jättereitä olis temponut vai hermotko lie sillä keinoin vavahdelleet...

Kadun päähän kun pääsivät ja konttoristi hymyillen kysyi eivätkö he lähtisi tuonne "saarille" viivottelemaan ja kosken kohinaa kuulemaan, niin ei Elli vastustellutkaan. Sinne he hiljalleen kävelivät eivätkä paljo puhelleetkaan ja perille tultuaan ruohopenkereelle istuivat ja koskeen tuijottivat.

Ja niin oli paljo Ellillä miettimistä, mikä lie päänsäkin niin sekavaksi tehnyt, ett'ei ajatuksetkaan tahtoneet selvätä, eikä hän ennen herännyt, kuin konttoristin posken tunki poskeensa hipuvan ja käden vyötäisilleen kietoutuvan. Silloin hän ylös yritti hypätä ja tahtoi väkistenkin pois päästä ... ei hän tiennyt minne eikä miksikä, kunhan pois ... kauas ... kauas!...

Vaan kun konttoristi hänet hellästi takasin painoi ja kuiskatessaan tulikuumasti poskeen hengitti ja silmiin katsoi, niin ... veri kerrassaan päähän syöksähti ... ja hermot jäseniä niin kummasti tempoivat, että voimat vei ... ja samalla tahdonkin...

VIII.

Kirkkaasti paistoi päivä Ellin kammariin ja näytti oikein hymyilevän onnestansa. Auringon säteet tunkeusivat ensin vaan akkunan pieleen, siitä vähitellen sitten leivesivät ja ympäri huonetta leikkittelivät. Ja akkunan edessä tuomen oksalla viserteli laululintunen niin suloisesti, kuin laulusia olisi elänytkin, raukka! Olihan kevät ja päiväpaiste ja taivaskin seijas, niin miksipä se ei kerrankin oikein halustaan iloitsisi? Mitä se siitä huoli, jos kesän perästä taas vaivalloinen matka alkoi ja elämä muuttui, mitäpä se siitäkään huoli, että oli semmoiset taipaleet lentänyt ja tuhannet vaivat nähnyt, kunhan nyt sai sydämmestään nauttia ja riemuita ja entisyyden menneitä sekä tulevaisuuden vastaisia vaivoja sekä kärsimyksiä unhotella! Ei se tuommoisesta tavallisesta elämästä pitänyt, jossa kaikki on samallaista ja yhtä hiljaista ja kiihкотonta, niinkuin esimerkiksi tuo varpus-raukka eli närhenpoika. Sehän se juuri mielen lannisti ja välinpitämättömäksi teki, kun aina vaan ruokaansa ajatteli ja heinänsiemeniä etsiskeli. Erittäin se oli, kun oikein ilota sai ja huolensakin pois laulaa, jospahan sitten kärsimyksetkin seurasi; erittäin se sekin oli, kun maailmaa näki ja liikkua sai ja välistä ylemmäksi kohota ja sieltä maata kohti huikasuttaa! Silloin se jos vähän pelottikin, niin sen lystimpi se oli ja sehän se vasta hauskinda olikin, että sydäntä vihiasi ja veret kuohahti, silloin se siltä tuntui, että elossa sitä oli ja elämästä nautti!...

... Mutta vuoteellaan kammarissaan vääntelihe Elli eikä lintusen lauluja kuullut ... eikähän se toki olisi ymmärtänytään, jos kuullutkin olisi! Siinä hän nukkui ja rauhatonna liikahteli ja toisinaan niin sydämmensä pohjasta huokasi, että oikein katkeralta tuntui.

Vaan kun auringon säteet sitten silmiin alkoivat paistaa ja kasvoja kuumentaa, niin silloin hän kädenselkämällä silmiään nujersi ja syvästi huohtaen heräsi. Käsillä piti päivää varjota ennen, kuin ympärilleen erottaa alkoi ja katseillaan huonetta tutkia saattoi; tuossa oli ovi ja kaappi, tuossa tuoli, jolle vaatteensa tavallisesti pani riisuessaan ... mutta tyhjähän se olikin!

Siitä ne silmät itseä kohti siirtyivät ja päällähän ne vaatteet olivatkin! Nyt vasta se muistossa selviävän näytti ja itku kurkusta töytäsi, niin voimakas ja raju, että henkeen meni ja läikähtyä oli ja ry'itti. Ja kun siitä taas pääsi ja ajatukset muistossa selvesivät, niin yhä uhemmasti itketti ja sydäntäkin ahdisti...

Kovin oli surkean näköinen Elli, kun sinä aamuna tehtaalle tuli eivätkä silmätäkään ottaneet kirkastuakseen, vaikka vedelläkin oli huuhtonut ja vaikka mitä tehnyt. Nauruntirskahuksia nytkin ensin kuului ovesta tullessa, kun vielä oli myöhästynytkin, mutta herkesivät ne naurustaankin, kun Ellin näkivät. Noissa suurissa sinisilmisissä oli taaskin tuo katkeran surumielinen katse, joka Pehkolan kylän pojatkin oli sanattomiksi pannut ja pilkkapuheetkin kuivattanut.

Eikä Elli enää saattanut niin ylpeänä ollakaan eikä niin kylmällä ylenkatseella heidän silmäyksiään kohdata, kuin ennen oli tehnyt. Oli kuin rohkeuskin olisi mennyt ja silmätkin ijäksi alaspäin nauलाuneet. Ja rinnassa se niin ilkeästi karvasteli ja työssäkin ollessa ajatusten lentäessä välistä siltä tuntui, että nyt se itku syöksähtää ja oikein vedet silmiin kihosivat, kun niin vastaan piti ponnistella.

Siinä se kumminkin rupeama meni ja päivällislomalle päästiin. Vaan niin oli Ellillä vaikea olla ja päätä pakotti ja suonet tykytti, ett'ei saattanut enää iltarupeamaksi mennäkään, kotiin täytyi jäädä ja makaamaan heittäytyä, vaikk'ei untakaan saanut eikä ajatuksiltaan rauhaa. — —

Oli jo ilta ja päivä mailleen menossa, kun Elli yht'äkkiä ovellensa koputettavan kuuli. Hui, kuin hän säikähti ja veri päähän hyökäsi; olikohan se hän? Eikä Elli aukasemaankaan tointunut, vaan vavahdellen vuoteensa laidalla istui ja kuunteli. Vasta sitten, kun toisen kerran ovea rynkytettiin, sai hän hiljaa kysytyksi:

"Kuka siellä?"

"Vanha tuttu!" vastattiin ulkopuolelta.

Ei se hän ollut, sillä ääni oli karkeampi, vaan kukahan se oli, koska se niin tutulta kuulusti. Mieli Elliä vähän pelottamaan, kun oven avasi ja kookas mies sisään astui eikä hämärässä heti kasvojakaan nähnyt.

"Etkö sinä enää tunnekaan minua, Elli?" ja mies otti lakkinsa päästä ja ruskeat, tasaleikatut hiuksensa paljasti. Iltaruskon kajastuskin pääsi nyt paremmin kasvoihin käymään ja Elli erotti leveät posket, pyöreän nenän ja harmajat, uskolliset silmät.

"Kah Jannehan se on, Mattilan Janne ... ja sieltä asti ... näin keväällä! Et suinkaan sinä tervoja toki vielä ole tuonut?"

Ei Janne tervoja ollut tuonut, kukapa niitä näin aikaiseen... Muuten hän oli lähtenyt astumaan ja tätäkin puolta katsastamaan, eikö työmies täälläkin työllään eläisi ... ja oli hänellä ollut vähän muutakin asiaa.

No mutta olihan Janne Mattilan vanhin poika, eikös häntä työssä tarvittu, ja kyllähän talo leivän antaa, ... ja mitäpä hänellä juuri muutakaan niin tärkeää?...

Kyllähän sitä Mattilassakin aina elänyt olisi ja toimeen tullut, eipä sillä, vaan muuten oli aika pitkäksi käynyt ja maailmalle haluttamaan ruvennut. Vähän oli rahaa mukaansa ottanut ja hintteitä laukkuun ja niin lähtenyt astumaan tänne päin ja tänä päivänä perille saapunut. Tuuteron Matleenan luona hän oli käynyt ja se se oli hänelle Ellin asunnon neuvonut ja minkä mitäkin Ellistä puhunut, muun muassa semmoistakin, jota Janne ei uskoakseen ottanut ennen, kuin Elliltä itseltään kuuli omasta suusta — mistä lie hän puhunutkin patruunan pojista ja konttoristeista valehdellut!... Ei Janne sitä kyliä Ellistä uskonut, vaan kumminkin kysyä tahtoi, koska ne tuommoista puhua ilkesivät... Matleenakin, joka oli Ellin lapsuuden ystävä ja ennen aina ollut niin hyvä!...

Janne seiso siinä niin rehellisenä ja avosilmäisenä ja katseli Elliä niin suurella luottamuksella, että Elli ensin hämilleen joutui eikä oikein tiennyt, mitä sanoa. Mutta pian kuohahti luonto ja entinen uhka jälleen palasi; ylpeästi hän paksuja, ruskeita suortuviansa heilautti ja Janneen ylenkatseellisen uhkamielisesti silmäili.

Mikä se hänkin muka oli toisen holhoja ja peräänkysyjä? Pitäköönhän Janne huolen itsestään ja omista tavoistaan, Elli ei apumiestä tarvinnut, kyllä hän eteensä jo itse katsoi. Puhukootpa kaupunkilaiset ja Matleenat ja muut hänestä mitä tahansa, se ei häneen koskenut eikä häntä liikuttanut. Ja jos niinkin olisi, että heidän puheensa totta olivat, niin ei sittenkään siihen muilla asiata ollut. Mitä se heitä liikutti, mitä Elli teki ja toimi, mitä se Janneenkaan kuului ja muihin? Itse hän jo itsensä elätti eikä enää Mattilan ruotilainen ollut, vai luuliko Janne vieläkin saavansa häntä komentaa ja käskeä ja mieliään myöden pyöräytellä? E-ei, se aika oli jo ollut ja mennyt eikä muilla hänen kanssaan ollut tekemistä mitään.

Ellin suuret silmät oikein tulta löivät ja vaaleille poskille punat karahtivat. Hän oli sydämensä purkanut ja syytänyt uhkansa Jannelle vasten silmiä, Kunpahan olisi muutkin kuulleet, sitä hän vaan olisi tahtonut, sillä nyt tunsu hän itsensä muusta maailmasta erotetuksi, sysätyksi ja nyt teki mieli sitä uhitella ja näyttää, että tulipa tuota ilman sitäkin toimeen ja saattoipahan elää, vaikka ihmiset ylenkatseella ja kammolla edestä väistyivät, saattoi jos kuin, kunhan välinpitämättömäksi heittäisi ja halveksi heitä vuorostaan ja pystyssä päin ja kenossa kauloin käveli.

Antoi niiden katsoa ja katsoi heitä silmiin yhtä rohkeasti, niin minkäpähän voivat, vaikka yhdestäkin puolin olivat.

Janne seiso kuin puusta olis seisoon pudonnut. Hän ei uskonut korviansa eikä silmiänsä, eikä hän oikein käsittänytkään tuota sanatulvaa. Se se kuitenkin hänen mieleensä jäi, että Elli ei sanonut mitään piittaavansa, jos Matleena oikeassakin olisi, ei ihan mitään!... Herra Jumala siunatkoon tyttöä, se oli käynyt niin kummalliseksi ja rohkeaksi, ett'eihän tuota enää samaksi ihmiseksi tuntenutkaan, kuin ennen siellä Mattilassa ollessa. Ennen niin hiljainen, siivo ja nöyrä, ett'ei vastaan koskaan sanonut, ja nyt tuommainen suukko, että pörhöllä korvin kuunnella sai ja itse huutia tietää!...

Ei tätä Janne oikein tajunnut ja epäröiden hän niskantaustaansa ruopasi ennen, kuin mitään sanoa uskalsi.

"Elli kuulehan, en minä siitä oiki-tolkkuu saanut tuosta sinun puheestasi äsken. Sanoitko sinä, että se sinusta oli aivan sama, jos Matleenan puheet tosiakin olisivat vai — —?"

"Sanoin kyllä, ja saatan minä sen sanoa toisenkin kerran ja muillekin, ett'en minä heidän puheistaan piittaa ... en hölyn pölyä, ja sillä hyvä!..." Elli otti hiuspalmikkonsa selkäänsä takaa ja leikitteli niillä polveaan vasten rapsahutellen.

Nyt sen Janne selvään kuuli ja täytyihän toki omia korviaan uskoa. Semmoisella jalellä siis Elli todellakin oli, ett'ei mistään pitänyt viiliä ... ei siitäkään, jos katumampsellä oli eli muu kylän ruoja!... Vaan niin se sittenkin Jannesta tuntui, että hän Elliä rakasti, vaikka semmoinenkin olisi. Ei se Elli niin huono ollut, kuin hän itseään nimitteli ja kyllä se vielä kohentua saattais ja ihmiseksikin tulla, jos — — ja niin oli Janne todellakin itserakas, että luuli voivansa Ellin kääntää, kunhan oikein sydämmelle puhuisi.

"Me olemme lapsuudesta asti ystäviä olleet Elli..."

"Niin sillä tavalla, että Kallen kanssa aina minua sorritte ja äidillenne minun päälleni kantelitte", nauroi Elli pilkallisesti, "kyllä minä ne ajat hyvin muistan, aivan hyvin!"

"Niin ennen pienempinä, kuin ei älytty, että eihän se sinun vikasi ollut..."

"... Vaan äitisi, niinhän ajattelit sanoa? Mutta minä siitä kumminkin aina kuulla sain ja jos ei juuri sanoilla sanottu, niin kyllä se muuten tuntee annettiin ... ja sitten se Mattilan emäntä pastorille lupasi tuosta ruotilaisen kutaleesta äiti vainajansa perintösynnit ottaa ... ha, ha, haa ... ja ottihan se toki emäntä kulta!..." Elli nauroi niin kolkosti ja katkerasti, että Jannesta tuntui, kuin jääpuikolla olisi selkärankaa viiltänyt.

"Elli, elä sinä tekeydy pahemmaksi kuin oletkaan, et sinä kuitenkaan niin paatunut vielä ole, kuin luulet olevasi, sen minä varmaan uskon. Jos sinä entiset unohtaa voinet ja tuon tapauksen Soiluan niemellä muistanet, niin — — ja jos minusta huolinet semmoisena kuin olen, niin — — — enkä minä kylän puheista minäkään pitäis, sanokootpa mitä tahansa, kunhan sinä vaan myöntynet." Janne pyöritteli ujomielin lakkiaan sormiensa päissä ja kulmansa alta joskus Elliin vilkasi, mitä tuo sanoisi.

Elli herkesi polveaan vasten naputtelemasta ja käsillään kasvonsa peitti. Siinä hän sitten käsiensä varassa istui jonkun aikaa ja olipa Janne nyyhkämistäkin kuulevinaan ... liekö oikein kuullut? Kotvasen hän sillä lailla kumarassa istui eikä mitään virkkanut, vaan sitten äkkiä suoraksi ojensihe ja palmikkonsa selän taa heitti.

"Ei, Janne, nyt se ei enää käy laatuun ... ei ensinkään ja tuskinpa minä muutenkaan, me kun olemme niin erilaiset luonteiltamme. Äitisikään ei milloinkaan siihen suostuisi että minut miniäkseen saisi, enkä minäkään hänen tielleen pakkaudu. On parasta niin kuin on, mene sinä, Janne, omaa tietäsi ja hae muualta emäntä Pehkolan Mattilaan! minusta ei semmoiseksi ole enkä siksi pyri; minä menen omaa polkuani ja elän omaa elämääni. Muut ei huoli minusta enkä minä muista, ja kun kuolema kerran tavanee, niin koetan lähteä sillä mielin, ett'ei perästä itketä eikä kaivata ... ja se se parasta — meikäläisille!"

"Ei, vaan Elli! ajattelehan nyt vähän eläkä noin äkkiä... Ehkä sinä kuitenkin, kunhan rauhotut ja paremmin mietit asiaa ... eihän minulla kiirettä ole, saatanhan minä odottaakin, jos lupaat eli vähänkään sinne päin sanot." Janne näytti siltä, että olis odottanut vaikka kuolemaansa asti, kun hitunenkaan toivoa olis ollut.

Vaan Ellin silmistä välähti taas äskeinen leimahdus ja kasvot entiselleen jäykistyivät.

"Kuulithan mitä jo sanoin ... ei milloinkaan tule puhettakaan meidän välillämme, ymmärrätkö nyt? Ja kun minä kerran sanon, niin voit sen uskoa!"

Vieläkään ei Janne toivostaan luopunut, eikä uskoakseen ottanut.

"Entäs jos tänne kaupunkiin työhön jäisin ja vasta tulisin, niin..."

Elli kavahti ylös ja ja jalkaansa polkasi. "Etkö sinä kuullut, ett'ei milloinkaan! Pane se mieleesi ja — heitä minut jo rauhaan!"

Elli heittäysi vuoteelleen ja kätensä pään ympärille kiersi eikä Janneen enää katsonutkaan. Hetken seisoi Janne ja Elliin tuijotti, vaan sitten lakkinsa myttyyn kouristi ja matalalla, sortuneella äänellä virkkoi:

"No, olkoon sitten välimme kuitti, Elli, koska niin tahdot. En minäkään väkisellä tukkeudu, ja saattanenhan aikani ilmankin toimeen tulla — tavallaan! Mutta jos joskus Mattilan Jannesta jotakin kuulisit, niin elä ole milläsikään ... kyllä se tietää, mitä tekee! ... hyvästi, Elli!"

Janne meni ja hiljaa oven perässään sulki. Mutta itkunsekaiseen katkeraan nauruun purskahti Elli ja tylsämielisesti hänen peräänsä tirrotti. Siellä se nyt meni viimeinenkin tyvenen elämän toive ja itse hän oli sen karkottanut ijäksi! Menköön, mitäpä hän tuollaisesta yksitoikkoisesta elämästä Pehkolan Mattilassa ja tyhmänsekaisen miehen kanssa ... menköön melkeensä, mitä hän siitä huoli, eli aikansa, nautti aikansa, ja kun kuoli, niin kuopatkoot!...

Läntiseltä ranteelta katosi jo viimeinenkin iltaruskon punerrus ja pilveen vetäysi hiljalleen keväinen taivas. Eikä laulanut lintukaan tuomen oksalla, niin kuin välistä ennen teki. — — —

Hänkin oli siis poissa! Mitään virkkamatta, jäähyväisiä sanomatta hän oli matkustanut kauas, kauas... Valhetta ja petosta oli hän puhellut ja kuiskutellut, vaikka silmät teeskennellen paloivat ja huulet rakkautta hymyilivät!...

Ja Elli raukka! Hylätty, onneton ja pettynyt hän oli ja rikoksellisuuden tunto sydäntä kalvoi. Ei ilennyt ensin itseään kadulla näyttää, tuntui kuin kaikki ihmiset olisivat ylenkatseella häneen katsoneet ja osotelleet. Tehtaalla taas eivät muut tytöt häntä likellekään suvainneet ja nähtävällä kammolla edestä väistyivät. Mistä lienevät saaneet tietääkin kaikki, mutta sen Elli heidän silmistäänkin näki, että ne tiesivät...

Tuuteronkin Matleena, joka lapsuudesta asti oli ystävä ollut, ei enää milloinkaan tervehtimässä käynyt ja jos kadullakin vastaan tuli, niin väkinäistä oli hyvänpäivän teko, varsinkin muitten nähdessä. Käytti raukka pelkäävän, että häntäkin häpeä kohtais, jos Ellin kanssa, entisen ystävänsä kanssa, sanan vaihtaisi.

Kun Elli aina sen perästä kotiin tuli, niin katkeraan itkuun hän pillahti ja omantunnon vaivoissa vuoteellaan väentelihe. Ei hän saattanut istua eikä maata ja melkein hyppimään teki välistä mieli, kun ei itkuakaan enää tulemaan saanut, mutta karvaalta kuitenkin tuntui, niin polttavan tuskalliselta ja katkeralta. Hän oli niin onneton, niin onneton, ett'ei mielestään maailmassa toista yhtä kurjaa löytyisi, jos kuinkin hakisi ... niin ei!...

Vaan kun Elli sitten väsyi tuohonkin, niin silloin tuli semmoinen välinpitämättömyys ja kylmyys olentoon, ett'ei mistään olis huolinut, ja vaikka alla olis maa halennut ja sinne vajoomaan ruvennut, niin ei olis paikaltaan hievahtaa viitsinyt ... ei vaikka! ja vähitellen se yhä kylmemmäksi muuttui ja uhka nousi, eikä silloin taas mikään hävettänyt, ei ihan mikään, Olis vaan mielellään ihmisille näyttää tahtonut, että saattaa sitä hänkin olla ylpeä puolestaan mokomia tekohurskaita vastaan, jotka eivät itsekään paljo parempia olleet, vaan toisilleen luulottelivat ja hattu päässä kävelivät ja hansikkaissa!... Mitähän jos itsekin hatun ostais ja hansikkaat ja verkkapaltoon, jossa rimpus lepattelis, ja jos sitten katuja kävelis eikä mistään pitäisi, niin mitähän sitten sanoisivat?...

Ja kun näin ajatteli, niin yhä enemmän viha yltyi eikä se enää nauttia kohtaan yksistään ollut, vaan miehiäkin, jotka valehtelivat ja pettivät ja kuitenkin yhtä rentoina ja ylpeinä keppi kädessä käydä heiskuttivat ja toisia katsella alkoivat, se se vasta vihaksi kävi, niin vihaksi, että muruksi olis lattiat vastaan kannan alle polkassut koko joukkokunnan niinkuin tuon sokerisirusen ... tuhanneksi muruksi ... ympäri huonetta...!

Niin Elli kuitenkin vielä kauan luuli, että kyllä se konttoristi vielä palaa ja narrata vaan tahtoi, että Helsinkiin matkusti; mutta kun aika kului eikä tulla alkanut, niin — yhä tummemmäksi muuttui toivo ja tyhjemmäksi rinta. Tuntui välistä kuin se halkeamaan rupeisi ja oikein käsillään painaa piti, että helpottais, niin kolkoksi kävi elämä ja autioksi. Olisi edes yksikään ystävä ollut, jolle surunsa ja huolensa puhua saisi ja joka ei ylenkatsois eikä pilkkaa tekis, vaan ihmisenä pitäis ja kuuntelis! Vaan eihän sitä ollut, ei ketään! —

Koiviston Anni se kumminkin vähitellen lähentelemään rupesi ja vaikka Elli hänelle ylpeästi vastasi eikä sinne päin katsonutkaan, niin ei se suuttunut, vaan yhä ystävällisemmästi puhelevinaan oli. Ja kun iltarupeama loppui ja Elli kotiinsa lähti astumaan, niin ei kuin mukaan pakkausi ja ystävyystään vakuuttamallakin vakuutteli. Vähitellen rupesi Ellinkin sydän sulamaan ja mieli lauhtumaan. Anni jäi hänen luokseen ensin illaksi ja sitten koko yöksi ... ja sinä yönäkös puheltiin ja selvitettiin ja yhdessä itkettiin.

Anni se oli kaikki jo kokenut ja vuosikausia itkeneensäkin sanoi samoista asioista, mutta tyhmä se oli, joka ei heretä tiennyt ... ei se kuitenkaan sillä paremmaksi tullut. Ei ne ihmiset kumminkaan siitä pitäneet, vaan saman häpeän sitä siltä sai kantaa. Ja kun se ei siitään korjaunut ja yhtä huonona sittenkin pidettiin, niin mitä häntä rupesikaan silmiään päästänsä suremaan ... heittäysi muiden mukaan ja semmoiseksi kuin luultiin, ett'ei syyttömästi tarvinnut häpeää kantaa. Kun kerran kylmäksi heittäysi eikä mistään pitänyt eikä ajatuksille valtaa antanut, niin saattoi sitä aika hyvästi toimeen tulla ja nauraakin ja ilota vielä paremmin kuin muut! Ja antoi tyttöjen katsoa ja kihnistellä, ei ollut näkevinäänkään koko olemuksia, niin niille alkoi kateeksi käydä, kun hyvissä vaatteissa toiset kävi ja lystäilivät sillä aikaa kuin he työtä tekivät eli kotonaan töröttivät. Herratkin ne aina siihen katsoivat minkälaisissa vaatteissa kävi ja kuinka käyttäytyä osasi! — —

Eräänä iltapäivänä Elli Koiviston Annin kanssa kaupungilla oli ja ostoksiaan teki, että tanssiin kykenisi samana iltana ... tuonne torin laitaan. Ei niistä enää ollut tutuista puutetta eikä sitä pelätä tarvinnut, ett'ei tanssitettu, jos tansseihin meni. Koiviston Anni se tuttuja hankkia osasi itselleen ja Ellinkin varalle.

Tuuteron Matleenasta ei Elli mitään ollut pitkään aikaan kuullut ... poisko lie muuttanutkin koko

kaupungista. Ja mihin hän lie hävinnyt sekin Mattilan Janne, kun ei siitäkään mitään kuulunut. Kaupunkiin se oli jäänyt, sen Elli kyllä tiesi, mutta muuta ei, ei mitään. Vaan eipä se Elli heistä paljo välittänytkään, olipa nuo missä tahansa!

Siinä kun kävelivät, alkoi edestä päin rautojen kilinä kuulua ja pian näkyikin raastuvan portista vanki tulevan raudat jaloissa ja vanginvahti perässä. Heidän puolista katukäytävää se tuli ja kovin kitisivät vitjat hiljalleen astuessa. Nuorelta se näytti tuo mies kaukaakin katsoen ja nuorihan tuo olikin, vaikka kuluneen ja juomarin näköiseksi oli käynyt. Silmätkin verestivät ja kasvot põheessä olivat ja pitkä punainen naarmu meni silmän alta korvaan päin.

"Kuka se on ja mitähän tuo raukka on tehnyt?" kysäsi Koiviston Anni vanginvartijalta, joka kappaleen matkan päässä vartioittavaansa seurasi.

"Mikähän lie ylimaalainen, joka täällä kaupungissa jo kauan on rökälehtänyt ja toisiltana tappelussa erään miehen kuoliijaaksi oli lyönyt." Ei vanginkulettaja siitä sen enemmän välittävän näyttänyt, jatkoi vaan kulkuaan ja mietteissään edelleen asteli.

"Huomasitko sinä, Elli, kun tuo vankiraukka niin kummasti meihin katsahti? Ei suinkaan se meitä tuntea mahtanut?" Anni kääntyi Elliin päin ihmeissään, siitä, ettei Elli mitään virkkanut.

Luntakin valkeammaksi oli Elli valahtanut ja hänen ruumiinsa oikein värähtelevän näytti. Ei hän ensin mitään sanonut, vaan kun Anni alkoi hätäillä että "mikä sinulla on, Elli? miksikä sinä tuolla lailla katsot?" niin silloin Elli äkkiä tointuvan näytti ja pois päin kääntyi.

"Ei minulla mitään hätää, ei mitään ... tuli vaan semmoinen kumma kohtaaminen päälleni, mikä lie ollut? Hyvästi nyt, Anni, en minä enää kävellä viitsi, astele sinä tarpeeksi, minä menen kotiin ... minä en voi oikein hyvästi!..."

Siihen jätti Elli ystävänsä Koiviston Annin ja melkein juoksujalassa kotiinsa kiiruhtamaan lähti, ja niin tuntui päätä ilkeästi viemaamaan rupeavan, ett' ei ihmisiä väistellä oikein saattanut, vaan välistä vastatusten pommasi ja sadatuksia peräänsä sai. Vasta sitten kun kotiportille pääsi oli kuin suojaan olis tullut ja sydänkin kevenevän tunnusti.

Mutta ovella täytyi ainakin seisautua ja avainta pihtipuolen syrjästä vuorilaudan välistä kopeloida. Ja selvään kuulusti korvissa jalkaraudat niin kamalan kolkosti kilisevän ja edessään oli näkevinään Mattilan Jannen pöhöttyneet kasvot ja verinaarmun posken poikki ja punertavat tihkusilmät, jotka niin katkerasti häneen katsahivat — ja kun avaimen vihdoon suulle sai ja ovi saranoillaan narahti, niin oli kuin linnan portti olis vingahtaen narahtanut ja rautojen kolea kalke sinne kuulumattomiin kadonnut...

— — — Kyllä, oli tuimaa temmellystä sinäkin iltana tanssihuveissa tuolla torin laidassa. Ihmisiä oli tungokseen asti, poikia ja tyttöjä, ja kiihkeästi siellä permanttoa polettiin ja pyörittiin, että sälot kirpoilivat asevelvollisten raudoitettujen kantapäitten sijoilta, ja kummakos se oli, jos tanssi niin tulisesti kävi, kun pataljoonan torvisoittokunta soittamaan oli saatu, ja kun se törähytteli, niin ikkunalasit tärähtivät ja korvat lumpeen lupsahivat. Nain huumeuksissa se olikin parempi hyppiä, sillä silloin sitä paljo hurjemmaksi tuli eikä ajatella saattanut ... eikä joutanutkaan!

Kun tanssi aina kerrakseen loppui, posket tulikumina paloivat ja silmät tuimasti sisällisestä liekistä lieskasivat ja rinta hengästyksestä pakahtua oli, niin eihän silloin vastustella saattanut nuoria miehiä, jotka käsipuolesta sivulle päin vetivät ... rahtööriipaikkaan ja kirkasta punssia eli vahtoavaa olutta tarjoilivat ja iloista leikkiä nauraen löivät.

Ei ollut Elli ennen rahtööripuolelle lähtenyt, vaikka hyvinkin oli pyydetty ja muita tyttöjäkin mennyt. Vaan kun nyt Winkelmann'in puotilainen pyörittämästä herkesi ja sinne päin vetää alkoi, niin mukaan lähti Ellikin ja joi, mitä tarjottiin ... joi niin, että syrjästä kummastellen katsottiin ja pilkallisesti naurettiin ja osoteltiin.

Mutta Ellipä tiesi, miksi tänä iltana juonti maistoi ja miksikä tanssistakaan ei tau'ota olis tahtonut ... ei hetkeksikään, vaan myötäänsä riehunut ja lentänyt, että pakahtunut olisi ja paikalle — kuollut!

Olisihan silloin toki vankirautojen kolina korvista lähtenyt ja omantunnon ääni ja rinnan ahdistus herennyt, ja tuskat tukehtuneet eikä konttoristikaan enää olis päässä pyörinyt eikä muut viettelykset kiusanneet! Vaan kun kuolemakaan ei tullut eikä itseäänkään lopettaa uskaltanut, niin joi häntä silloin, että päätä vieraasi ja muisto hävisi ... saman se teki kuin kuoleman siksi kerraksi ... ja kukapa se huomispäivää tänä iltana ajattelemaan jouti!...

Taas törähtivät soittotorvet ja uudelleen alkoi huima hyörinä. Eikä auttanut Ellinkään vastustelu, mukaansa ne vetivät, vaikka jo polvet mieli nivelissään notkahtelemaan ja silmät ummistumaan ja aivoissa niin raskaalta tuntui; mukaansa ne veivät ja pyörittelivät, että puolikuolleena viimein ovensuu-

penkille istahtaa täytyi ... ja siitä kenenkään näkemättä ulos livahtaa jäähdyttelemään, kun niin kauheasti poskia poltti.

Vaan täällä ulkona tuntui niin vilpoiselta ja mukavalta, että nurmipenkerelle seinän viereen istua piti levähtämään. Ja silloin valtasi semmoinen vastustamaton väsymys jäntereet ja polvet, ettei ylös päässyt eikä tahtonutkaan, vaan siihen sijalleen lyhmistyi seinän viereen. Päästä painosti, muisto katosi, ajatus sammui, ett'ei mistään mitään tiennyt ... ja siihen nukkui ... niin raskaasti, niin raskaasti, ett'ei untakaan edes nähnyt!...

X.

Kun Elli oikein tajulleen palausi, tunsu hän päässänsä kumman kolkutuksen ja ajatukset sekavina sinne tänne suikelehtivat. Ihmetellen hän ympärilleen katsoi ja turhaan mieltä koetti, missä hän oli, sillä kaikki oli outoa ja kolkkoa. Linnalta se näytti ... ja todellakin! olihan ikkunoissa kalteriraudatkin. Ja akkunan läpi pilkotti syksyinen päivä ja etäämmällä virran takana kohosi tupa ja vanhoja rauduskoivuja pajupensaston sisästä.

Ei Elli täällä ennen ollut käynyt, mutta sen verran hänelle sentään selvesi, että "korttikaari" tämä oli, jossa hän istui. Ja paremmaksi vakuudeksi aukesi sivu-ovi ja äräkän-näköinen poliisimies sisään astui.

"Hyvää huomenta! Jokos eiliset höyryt haihtua on kerenneet?" Polisimies naurahti ilkeästi ja Elliin tiirotti.

Elli ei huolinut vastata eikä häneen kääntyäkään.

"Vai niin, vai ylpeäkin tämä vielä on, heh, heh, heh, hee, vai ylpeä! Vaan eipä näyttänyt mennä yönä kovin hääviltä, kun issikalla tänne taljettiin heh, heh, heh, hee, ei näyttänyt hääviltä silloin!"

Häntä nauratti niin ilkeästi ja ry'itti, Mutta kun sittenkään ei vastausta tullut, aukasi hän oven ja ulos viittasi.

"Tyttö on hyvä ja astuu ulos tuosta, ei täällä syöttiläitä turhanpäiviten syötetä, heh, heh, heh, hee, ei ole valtiolla varoja eikä kaupungilla rahoja, heh, heh, heh, hee!"

Kauhealta tuntui Ellistä ylösnousu eikä se oikein varmaakaan ollut, mutta ylöshän sitä täytyi ja mielelläänhän täältä toki lähtikin. Ei hän hyvästiä sanonut eikä mitään poliisimiehen ivanaurusta piitannut, astui vaan ulos ja tehtaalle suoraa päätä lähti, ett'ei myöhästyisi.

Kussa Elli oven aukasi ja sisään astui, näki hän heti, ett'ei asianlaita oikeassa ollut; tyttöjen juhlallinen katsanto ja kaikki sen osotti. Ja syrjähuoneesta tulikin samassa työnjohtaja entistä kättäisemmän ja kuivemman näköisenä, ja Elliin kohta kääntyi.

"Neitsy Elli Emman tytär on tästä lähtien erotettu tehtaan työstä syystä, että on kaupungilla sopimattomasti käyttänyt, eikä sellaista täällä siedetä."

Siinä kaikki, mitä sanottiin. Työnjohtaja pyörähti kantapäillään ja kammariinsa takaisin meni.

Hetkisen seisoi Elli ällistyneenä ja johtajan jälkeen tuijotti. Sitten hän ympärilleen silmäsi oliko Koiviston Anni saapuvilla. Ei häntä näkynyt, ulosko lie sattunut menemään, vai kotonaanko oli. Mutta toisten tyttöjen kasvoista loisti halveksimisen ja koston-tunnon tyytyväinen katse ja sehän se enin suututti. Tuokiossa oli Elli ulkona kadulla ja kotiinsa päin riensi väsyneenä edellisen illan riehunnoista ja sortuneena häpeästä. Hänestä tuntui kuin hän nyt olisi viimeisenkin hitusen arvostaan menettänyt omissakin silmissään ja yhä syvemmälle mutaan, likaan, rikokseen ja häpeään vajonnut, ett'ei kohota enää voinutkaan ... ei milloinkaan!...

* * * * *

Muurarin lesken luo tuonne "Vaaralle" päin oli Elli jälleen muuttanut, kun tulolähteet kuivivat eikä paremmassa kaupungin-osassa asua kannattanut. Täällä sai hän asunnon melkein ilmaiseksi, elatuksestaan kun vaan huolen piti.

Leski ei enää käynyt tiilenkannissa eikä savensotkussa, sillä rakennuspuuhatkin olivat taas seisauksissa. Mutta löytyipä ammattihaara, joka ei milloinkaan seisauksissa ollut ja jossa kuitenkin työllään aina jonkun pennin sai, kun tervennä jaksoi pysyä.

Tuolla kaupungin rannassa pohjoiseen päin oli pyykkilaituri ja laiturin vieressä likaisen keltainen lautahökkeli. Täällä se Burmanskakin päiväkaudet seiso i pyykkikarttu kädessä ja rahia vasten huuhdottuja vaatteita paukutteli.

Ei se ollut helppoa työtä tuo pyykin pesukaan, se tosi oli, mutta aina se sentään kesäsydännä mukiin meni, kun vesi oli haaleampaa. Vaan annahan syksy tuli ja vesi jäähtyi, niin sitten se kurjaa oli eikä sitä kaikki voimat kestäneetkään. Jääkylmässä vedessä kun aikansa ensin laiturin päässä vaatteita huuhteli ja huiskutteli ja kun sitten rahia vasten paukuttamaan rupesi ja läpitunkeva pohjantuuli järveltä päin puhalsi, niin silloin se voimia kysyi ja terveyttä, että ei millänsäkään ollut, vaikka huulet sinersivät ja hampaat toisiinsa lokattivat.

Ei se silloin kumma ollut, jos ne tuossa kaupungin laittamassa lautahökkelissä kahvea lämpimikseen särpivät ja viinaakin sekaan kaatoivat, sillä se se sentään sydänalaa lämmitti ja siitähän se muikin ruumis kerrakseen vertyi ja suonet löytyivät.

Kun Elli ensimmäistä päivää kylmässä syystuudessa pesulaiturilla röijysillään seiso i ja väliin aina vaatteita jäisessä vedessä huuhtoi ja huruutteli, niin silloin hän sen vasta selvään huomasi, ett'ei hän ollutkaan sama olento, joka pari vuotta sitten Wikholmin patruunan työssä ollessaan tiiliä kantoi ja savitynnyrin napahirttä työnsi.

Kovin oli siitä pitäen ruumis voipunut ja hervottomaksi käynyt, eikä kauan tuudessa seisoa saattanut ennen kuin jo jalkopohjia kylmi ja väristykset selkäpiitä myöden karmivat. Kartulla paukuttaessa sitä aina lämpesi ja hikeysikin, mutta sitä uhemminpa se sitten palelikin ja leukoja lokatti.

Kun sitten päiväpalkkansa sai, niin ei sitä kokonaan tohtinut ruokaansa panna, vaan ennen vähemmällä ruo'alla oli ja viinapullon osti ja kahvinaulan sokerin kanssa, jota pyykkihuoneella keitti ja kylmäänsä väkevän seassa ryysteli muitten kanssa.

Niin ne muut ajattelivat ja niinpä se Ellikin. Oli hänellä vielä sitä paitse toinenkin syy, jonka vuoksi vähät rahansa ennen väkeviin ja kahviin pani kuin ruokaan, se sama, joka tuonnottaisin tansseissakin oli juomaan pannut, ett'ei määrääkään pitää tiennyt.

Sama syy se nytkin usein vetästä tahtoi, että itseltään tavara ennen loppui kuin muilta ja useinpa päätäkin mieli viemaamaan laiturin laidoilla seisoessa, huuhtoessa ja virutellessa.

Ei sitä kyllä niin myötäänsä ajattelemaan joutanut, olihan työtä yllin kyllin ja levähtäessä aina puhe kävi, joka ajatukset muihin jokapäiväisiin asioihin ja kaupungin juoruihin saattoi; mutta jäi sitä sentään joskus sen verran lomaakin, kuin tarvitsikin mieltiäkseen ja katkeroittuakseen. Ja silloin se entisellä lailla taas puistatti ja jäsenillä nyhti, että rahille istua piti, vaikka toiset sille nauroivat.

Tämmöisen perästä sitä aina mieli viinaakin enemmän kahvin sekaan hölähättämään ja välistä paljaaltakin joku kupillinen ... ja kaksikin ennen kuin taas mietteistänsä erilleen pääsi ja muuta ajattelemaan. Vaan päivä päivältä kävi ruumiskin heikommaksi ja jäseniä kolotti ja päässäkin niin ontelolta tuntumaan rupesi ja kummalliselta. — —

Kuta kivullosemmaksi Elli kävi, sitä kättyisempi hänestä tuli eikä se enää ollut ensinkään harvinaista, että hän juovuksissa iltasilla kovalle olkivuoteelleen heittäysi. Ja yhtä kolkko ja saastainen kuin huone ja ympäristö oli, alkoi Ellin sisuskin ja ulkonainen asu kohta olla.

Ei paistanut sinne päiväkään, kun niin oli toisten kötykkäin välissä ja varjossa, ja jos joskus yritti, niin ikkunarievut ja -päreet sen kyllä palauttaa tiesivät. Paremmalta se melkein tuntuikin, kun päivä ei päässyt, sillä pimeässä ei lika ja siivottomuus niin silmiin pistäneet. Eikä sitä Burmanskakaan enää isosti nurkunut, sillä tämmöiseen kotiin hän jo oli tottunut ja elämänsäkin niin lyöpynyt, ett'ei parempaa juuri kaivannutkaan. Kahvekultansa kun sai ja viinatippunsa ja siihen vähän perunoita suolaveden kanssa ja leipäpalansa, jonka kaljalla kurkustaan alas sai, niin siinähan tuo meni — kun ei ajatellut! Eikä hän paljo ajatellutkaan, muori raukka!...

Toisin oli Ellin laita. Ajatukset eivät hänelle rauhaa tahtoneet antaa ja omantunnon ääni myötään sisässä kaikui. Nyt kun hän itse oli yhtä kurjana, jopa kurjempanakin kuin äitivainajansa, nyt muisti hän usein äitinsä onnetonta kohtaloa ja sammumatonta halua väkevän juomain perään. Vasta nyt hän alkoi käsittää, ett'ei juoppoutteen ole syynä ainoastaan mielenteot ja juomain makeus, vaan useinkin onneton elämä, köyhyys ja murheet, jotka elämän katkeroittavat eivätkä rauhaa anna ennen, kuin viina päähän nousee ja ajatukset sotkee ja jären vie.

Kuta useammasti Elli tätä keinoa käyttämään rupesi, sitä enemmän siihen turvautua piti, sillä aina kun selvesi, palasi entinen mieliala ja nuo kalvavat ajatukset rikoksellisuudesta ja häpeästä omissa ja yhteiskunnan silmissä.

Ja vaikka Elli jo kauhukseen keksi, että hänen vastattavanaan kohta oli kaksikin ihmishenkeä, niin ei se hänen himoan ollenkaan hillinnyt. Päinvastoin. Pahemmin kuin kuolemaa pelkäsi hän sitä päivää ja hetkeä, jona hänen syntisytyensä oikein kaikille näkyväiseksi kävisi.

Hän tunsu äiti vainajansa kohtalon ja tiesi, minkälaisen ikuisen häpeän tämä oli hänelle saattanut. Se se häntä ensin kalvoi ja itketytti, että hän nyt oman lapsensa samaan kurjuuteen synnytti, jossa syytön, viaton raukka äitinsä rikoksista kärsimään jäisi ja yhteiskunnan hylkyläiseksi.

Yhä lähemmäksi tuli se hetki, jona hänen häpeänsä julkisesti paljastettaisiin, ja mitä likemmäksi se tuli, sen uhemmasti Elli joi, ett'eikö ennen kuolema tulisi tai muu pelastaja.

Ja tulevan se näyttikin.

Tosin kykeni hän vielä ulkotyöhönkin pesulaiturille, mutta usein täytyi poissakin olla, kun jäseniä kovemmin kolottamaan rupesi ja päätä pyörryttämään. Välistä tuntui siltä, kuin verisuoni olis päässä ratkennut ja siitä kaikki tulvilleen tullut ja aivojen solukatkin ja väliseinät särkynyt, eikä ajatella silloin voinut vaikka mitä olis tehnyt, eikä heti jälestäkään päin. Voimatkin aina silloin menivät, ett'ei mihinkään kotvilleen kyennyt, kunnes taas selviämään rupesi. Mutta entiselleen se ei tainnut koskaan tällöisten kohtausten jälkeen tulla, koskahan joka kerta pää samakammaksi kävi ja usvaisemmaksi. —

Oli kolkko ja pimeä syksyinen iltayö. Valot kaupungissa olivat jo sammuneet. Ainoastaan kirkontornin huipusta tuolta kaukaa tuijotti valonsilmä, muu oli pimeää. Tuolla kaupungin pohjoispuolella pauhasi koski niinkuin ennenkin ja pimeässäkin uransa löysi ja — vastuksensa. Etäinen humina ilmotti, ettei meri ollut kovin kaukana, vaikka ei aivan likelläkään.

Pesulaituri tuolla lasaretin luona oli tyhjä ja rahatkin oli poiskorjattu. Mutta likaisen keltainen lautahökkkelin ovi oli auki ja tuuli sitä tuon tuostaan seinää vasten lonkutteli.

Hökkeli ei ollut autio. Pilkkosen pimeässä istui akkunarahilla nainen. Emmalan Elli se oli. Hervottomana ja näöltään tajuttomana hän siinä istui eikä jäsentäkään järkähtänyt ... istui vaan ja helmassaan jotakin vaatemyttyä piteli.

Akkiä liikahti vaatemytty ja heikko kitinä kuului. Silloin Ellikin havausi, nosti lapsen — sillä lapsi se oli, hänen rikoksensa hedelmä — rinnoilleen ja siihen sitä rajusti painoi. Kerran kirahti se vielä, sitten oli kaikki hiljaa ... ei ovikaan lonkahtanut.

Kuin käärme olis pistänyt, hyppäsi Elli sijaltaan ja tulitikkuja uuninsyrjästä kopeloi, jossa niitä tavallisesti pidettiin. Pian seisoi hän palavan päreen kanssa lattialla ja kääronsä sisällystä paljasteli. Ei auennut hänellä huulet eikä vierähtänyt kyynel, kun hän pärevalollansa pikkuisen, kyttyräselkäisen raukan näki, jonka huulet mustansinerviksi oli karahtaneet ja sydän sykkimästä herennyt. Mutta nuo suuret sinisilmät olivat avoimiksi jääneet ja eteensä surkeasti katselivat.

Hän, Elli, oli siis lapsensa murhannut! Heikko se oli ollut ja kyttyräselkäinen raukka, eikä siitä ikinä oikeaa eläjää olisi tullut. Mutta murha se oli sittenkin ja kauhea rikos sekä ihmisten että Jumalan edessä!...

Vielä kerran hän tempasi pienokaisen syliinsä ja suuteli ja lämmitti sitä, vaan se ei ääntänyt, se oli kuollut. Kun tämä oikein Ellille selvesi, kun hän huomasi, että hän tuolta raukalta oli elämän riistänyt, silloin tuntui taas kuin verisuonet toinen toisensa perästä olis ratkenneet ja päälakea kohti tulvanneet ja viimeisenkin jären kipinän huuhtoneet, että kaikki meni niin sekasin ... ja harmajaksi ... eikä tekojaan hillitä voinut eikä sanojaan...

Hurjana paiskasi hän päreen lattiaan, ja polki jalallaan karstan tuhanneksi muruksi ja lapsen syliinsä sivalsi ja ulos laiturille syöksähti.

Laiturin päässä hän vielä hetkeksi pysähtyi ja raivoisasti, älyttömästi ympärilleen tirrotti. Sitten hän pienokaisensa kämmenilleen siirti ja laiturin päästä tuonne mustaan lorisevaan virtaan viiletti, että vesi porskahtavan pimeässä kuului.

Laiturin päähän istualleen lyhnistyi onneton äiti ja synkkänä lapsensa perään tuijotti. Ei muistanut hän enää missä hän oli eikä mitään tajunnutkaan... Kaikki oli niin sekavaa ... ja raskasta ... ja harmajaa ... ja mielipuolen eloton katse paloi silmissä niin kolkosti ja surkeasti...

XI.

Kevät oli tullut, lumi sulanut. Linnut lauloi ja luonto loisti. Ei näkynyt noista syksyn kellertävistä lehdistä jälkeäkään, uudet, raittiit viheriöitsivät entisten sijalla ja suruttomasta elämästään aikansa nauttivan näyttivät. Ja tuo vähäinen puronen, joka kaupungin halki juoksevinaan oli, oli taas talven kylmästä toipunut ja hyppien ja loiskien virkoamisestaan iloitsi.

Tuolta Wikholm'in patruunan muhkeasta kivirakennuksesta tulvasi häikäisevä valovirta. Kaikki akkunat loisti ja joka likemmäksi tuli, kuuli kumean, tahdikkaan soiton. Pataljonan soittokunta se oli, joka siellä miehissä iloa lietsoi ja virkeyttä veltostuneihin ylimyksiin.

Lieskasi siellä monen säädyllisen ylimysneidonkin silmät, kun kepeänä kuin höyhen salin ympäri mennä huikasi valssin pyörteessä. Mielellään silloin poskensa nuoren herran olkapäälle laski ja tulikuumaa henkeä hengitti ja — nautti, vaikka hienommasti.

Nuo lumivalkoiset kätöset, joita kainaloihin asti täällä tanssisalissa nähdä sai, ne ne niin viehättävästi viittailivat ja osottelivat. Ja rinta, joka väkisten oli kahleihin pakotettu ja lujalle köytetty, se se sittenkin kapinoida uskalsi ja tunteista aaltoili ja vapauteen pyrki. Mutta ahtaalle oli se nyöreillä ahdistettu ja yhtä ahtaalle muukin käytös ja puheet rajotettu. Iloitsevinaan sitä kumminkin oltiin ja hurmauksissa hyppivinään ja nauravinaan ja nauttivinaan!

Ja isäntä, tuo vasta Helsingistä koteutunut nuori patruuna, joka nyt taloa hallitsi, se se vasta iloinen oli ja kaikkein mieleen. Sirona ja sorjana hän pyörähteli pikimustassa juhlatakissaan ja morsiantaan hyväillen puhutteli ja vieraille hymyili. Heti hänelle tie aukesi, jos sakeimpaankin herrajoukkoon yhtymään sattui, sillä kaikkihan toki pohatan tieltä väistyivät ja häntä kohtaan kohteliaisuuttaan osottaa halusivat. Ei sitä tiennyt, milloin apua tarvitsi ja hyvä se silloin oli, että hyvissä kirjoissa oli rahamiesten luona!

Eikä ollut morsiankaan sulhastaan huonompi. Hieno kuin suvenkorento ja vaalea ja sievoiset punapilkut poskipäillä, semmoinen hän oli, kun hän valkeassa, muodikkaasti pönkitetyssä harsohameessaan hentona ja kevyenä lattialla väikkyi. Ja hyvillään se hänkin olevan näytti ja sydämmestään riemuitsevinaan ja hurmauneena olevinaan oli, mutta teeskellyltä ja kivulloselta se näytti ja niin heikkohermoiselta.

Mahtavana seisoi soittokunnan johtaja ja valkohansikkaisella kädellään alammaisilleen viittasi. Ja voimakkaasti helähti torven sävelet ja laimenneita mieliä kannusti ja hermoja kutkutti. Eikä kauan viipynyt ennenkuin riemu ylimmilleen nousi ja leikki ja nauru tulvaili viinin, samppanjan ja soiton yllytyksestä.

Puheita pidettiin, maljoja juotiin, eläköötä huudettiin; ja syytähän toki olikin, sillä sorjempaa ja luontevampaa (ja onnellisempaa?) pariskuntaa, kuin Wikholm'in nuori patruuna morsiamineen lienee harvoin tavattu. —

* * * * *

Mutta houruhuoneessa lasaretin luona istui kolkossa, kivisessä kammiossaan Emmalan Elli eikä muun maailman menosta mitään tajunnut.

Vuoteellaan hän istui kyynärpäinsä varassa ja ajatuksissaan käsiselkiään katsasteli. Näinpä hän enimmän aikansa vietti ja elämäähän se sekin oli olevinaan. Usein hän lapsestaankin hourasi ja ensimmäisestä unelmastaan, konttoristista, ja siinä luulossa elävän näytti, että vielä se tulee, vaikka odotuttaa ... vielä se tulee ... ehkä jo huomenna ... nyt yhden nukunnan jälkeen tai ylihuomenna...

Ja kun puita sisään tuotiin ja uuni lämmitä pantiin, silloin hän aina yhden kasahalon valtasi ja sitä polvillaan liekutti ja lauloi:

Elä yksin äitiäsi
Syytä lapsi-kulta,
Vaikka piennä elämäsi
Riistikin hän sulta.
Syytä siitä maailmata,
Onnen suosituista,
Isättömän, jotka sääti
Huonommaksi muita.

Sitten hän taas laulamasta herkesi ja kasahalkoa käsissään hypitteli. Mutta äkkiä hänelle jotakin

mieleen johtui ja silloin hänen silmänsä tulta löivät ja halko romahtaen nurkkaan lensi.

Raivoisasti, älyttömästi hän sen perään katsoi ja katkerasti huohtaen takasin vuoteellen vaipui. Ja taas istui hän entisessä asemassaan, pää käsien varassa ja hajanaisia jalkineitaan tarkasteli...

Ei oo aina kohtaloonsa
Ihmis raukka syynä,
Usein viat vanhemmitten,
Köyhän olot syynä,

kuului hän itsekseen hyräjävän. Yhä syvemmälle painui pää ja vihdoin kämmeniltä alas luiskahti ja silmälleen oli viedä. Ei se kumminkaan vienyt, vaan entisessä asemassaan Elli taas kohta nuokkui ... ja välistä itki, kun jotakin surullista oli muistavinaan ... ja toisekseen nauruun pärähti, kun tanssit muisti ... ja Koiviston Annin ... ja konttoristin!...

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK EMMALAN ELLI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by

the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.